

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI

Soome-Eesti õpetajatepäevade erinumber

TOIMETUSE KOLLEGIUM:

V. ALTTA

J. KAIS

E. MURDMAA (TOIMETAJA)

H. ROOS

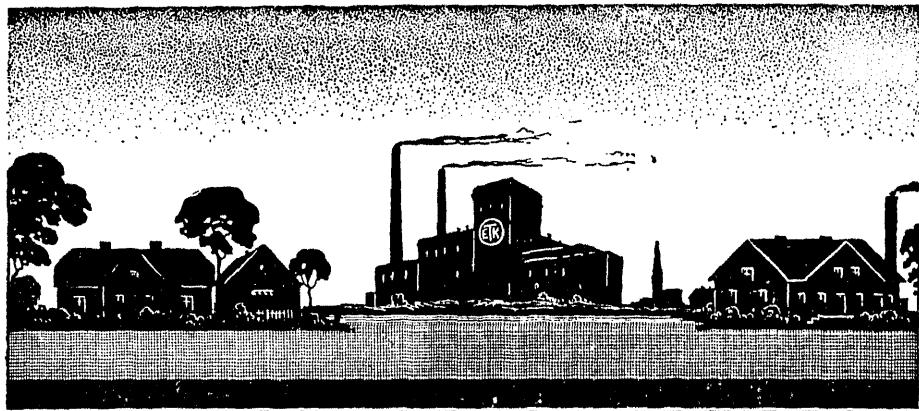

Nr. 5/6

17. AASTAKÄIK — 1935

Eesti kodule toeks

on rahva omatööstus

Rahva oma ettevõtte

ETK tooted

on võitnud tarvitajate usalduse kõrge headuse ja õiglase hinnaga

ETK tehastes valmistatakse:

TUBAKATEHADES:

paberosse, paberossi- ja piibutubakaid, paberossikesti.

VEINITEHADES:

veine mitmesuguseid.

JAHUVESKIS:

jahu, mannat, kruupe.

KOHVITEHADES:

vilja-, ubavilja- ja ubakohvi.

KALAKONSERVITÖÖSTUSES:

silku, kilu, sprotte.

METALLITEHADES:

naelu, kette, okastraati, pleknõusid.

OMA-PAKKEKOJAS

ETK puhastab, sorteerib ja pakib igasuguseid maitseaineid.

PÕLTSAMAA AIANDUSES

ETK kasvatab viljapuude ja marjapõõsaste istikuid.

KEEMIADEHADES:

seepi, rohelist seepi, pesusoodat, saapakreemi, vankrimääret, tavotti, tinti jne.

KOOLI- JA KIRJUTUSTARBEID:

kirjutuse-, joonistuse- ja noodivihke, kaustikuid, blokke, vesivärve, paberiliimi jne.

ETK tooted rahuldavad kõiki

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU KASVATUSTEADUSLIK
AJAKIRI

Nr. 5/6

Tallinn, 20. august 1935

17. aastakäik

Eesti-Soome õpetajate- päevad Tallinnas ja Helsingis.

A. Õpetajatepäevad Tallinnas

12.—16. juunini 1935.

12. juunil kella 4 ümber p. l. oli Tallinna reisijatesadamasse kogunenud arvukas õpetajate-pere, et vastu võtta oma ametikaas-lasi, kes saabusid „Nordlandiga“ Helsingist. Ootajate hulgas näe-me Eesti Õpetajate Liidu juhatuse liikmeid J. Rummo't, E. Murd-maa'd, H. Roos'i, T. Adamson'i jt., õpetajatepäevade esimeest A. Kuks'i, HSM-i Koolivalitsuse dir. Mägraken'i, E. Õ. L. sekretäri V. Horm'i ja palju teisi.

„Nordland“ tõi meile külla umbes 200 Soome ametikaaslast, eesotsas haridusnõunik Salmela'ga, ülemõpetaja Saarimaa'ga ja härra Oksasega. Laeva kalda lähedale jõudes soomlased võtsid meid vastu ühislauluga soome ja eesti keeles, millele vastas meie poolt Tallinna Pedagoogiumi laulukoor kahe lauluga. Järgnesid südamlikud käepigistused. Soome ametikaaslased sõidutati auto-bustel ühiskortereisse.

Sama päeva õhtul kell 7 oli külalistele ja meie perele korral-datud NMKÜ ruumes tutvumisõhtusöök. Esineti vastastikku soo-jade tervituskõnedega. Eesti õpetajad-kunstnikud kaunistasid koosviibimist muusikaliste ettekannetega.

*

Järgmise päeva hommikul kell 9 toimus Estonia kontsertsaalis õpetajatepäevade pidulik avamine.

Saali, mis oli kaunistatud Soome ja Eesti lippudega, oli kogunenud umbes 800 Eesti ja Soome õpetajat. Tallinna Pedagoogiühistu koor ühes orkestri ja oreliga A. Pruul'i juhatusel laulis Beethoven'i „Kõik taevad laulvad“. Järgnes E. Ö. L. esimehe A. Veiderma' avasõna eesti ja soome keeles:

A. Veiderma.

Väga lugupeetud härra haridusminister, kallid Soome ja Eesti kaasvõitlejad, minu daamid ja härrad!

Tervitan kõiki esimesest Eesti-Soome õpetajatepäevade avamisaktusest osavõtjaid, eriti aga Soome ametkaalasi soome rahva noorsoo kasvatajaid ja õpetajaid Eesti Õpetajate Liidu nimel. Eesti ja Soome õpetajad pole üksteisele võõrad, nende vahel on alati valitsenud tihe läbikäimine nad on sagedasti külastanud üksteist, nad on jälginud vastastikku õppe- ja kasvatus-töid mõlema maa kooles, Soome ja Eesti pedagoogilistes ajakirjades on sageli ilmunud kirjutisi vennasrahvaste nimekamate koolitegelaste sulest. 1921. a. peetud esimese soome-ugri kultuurkongressi korraldajajaks olid õpetajad.

Kuid käesolev üritus on esimene. Soome ja Eesti õpetajad pole tulnud kokku pidutsemiseks, nad on tulnud kokku ühistööks ja õppimiseks. Soome ja Eesti õpetajate ühistöö peab kujunema nüüdsest peale järjekindlaks ja järelemõelduks. Üksteiselt õpime; eestlased kasutavad oma vanema venna kogemusi ja tutvuvad selle vaimuga, mis on soome rahva kandnud tugevana ja sirgena läbi ajaloolistest katsumistest; soomlased omakorda võivad leida palju huvitavat ja väärtuslikku uue eesti rahvusliku kooli elust.

Pangu esimesed Eesti-Soome õpetajatepäevad kindla nurgakivi uuele, ilusale, kindlale ehitisele, mitte Eesti ega Soome, vaid ühisele eesti-soome koolile. Eesti õpetajaskond usub, et käesolev ühine ettevõtte loob edasi kindla aluse kahe vennas- ja naaber-rahva tihedale lähenemisele.

Juunikuu lõpul toimub Helsingis Soome ja Eesti õpetajaskonna sõpruslepingu allakirjutamine. Sõpruslepingu sõlmimise mõte leidis Eesti ja Soome õpetajateperes ühdist ja üksmeelset poolehoidu. Kasvagu tugevamaks vaim, mis ühendab Eesti ja Soome õpetajaid, tungigu kooli kaudu ühtekuuluvuse tunne noorsoosse ja mõlema — soome ja eesti rahva hinge.

See kõrge ja suur ülesanne juhtigu ka algavaid ühiseid Eesti-Soome õpetajatepäevi.

E. Ö. L. esimehena hra Veiderma teeb koosviibijaile teatavaks, et läbirääkimised vennasrahvaste õpetajate organisatsioo-

nide vahel on arenenud nii kaugele, et käesoleva kuu lõpul toimub Helsingis Eesti-Soome Õpetajate Sõpruslepingu allakirjutamine. Teade võetakse vastu tormiliste ovatsioonidega. Koor laulab orkestri saatel Miina Hermani „Veel kaitse kange Kalev oma rahvast“.

Riigivanema ja Vabariigi Valitsuse nimel kõneleb haridusminister N. K a n n:

V. Ip. külalised Soomest, Ip. Eesti õpetajaskonna esindajad. Mu daamid ja härrad!

Täna, Eesti-Soome õpetajate esimeste päevade avamise puhul tervitan ma hr. Riigivanema ja Vabariigi Valitsuse nimel haridusjuhatajaid ja nende õpetajatepäevade organiseerijaid, korraldajaid ja juhatajaid! Tervitan teid kui uue, tähtsa ja õilsa ülesande algatajaid ja suure ettevõtte teostajaid meie kahe vennasrahva lähenemise, kultuurilise ja haridusliku ühistöö laiendamise ja süvendamise alal meie kahe vennasrahva rahvusliku iseolemise kindlustamise, rahvuskultuuri tõusu ja ilusa tuleviku saavutamise huvides. Teie olete uute sihtide rajajaid meie ühises hõimutöös, uute mõtete kandjaid eesti-soome aadetevaldkonda ning püsiva pedagoogilise ühistöö rajajaid Eesti ja Soome õpetajaskonna vahel.

N. Kann.

Tervitan austatud külalisi — Soome haridusjuhatajaid, õpetajaid ja haridustegelasi, kes on tulnud täna siia kokku suurel arvul ja kes jäävad siia nendeks õpetajatepäevadeks, et üheskoos töötada õpetuslikkude ja kasvatuslikkude ülesannete alal ja selles ühistöös omandada uusi kogemusi jätkuvaks elutööks oma kalli kodumaa pinnal.

Tere tulemast — ütlen teile, väga lugupeetud Soome suguõed ja suguvennad! Meie oleme õnnelikud, et näeme siin teid ühes meiega. Õnnitelles teid soovin teile jõudu ühistööks Eesti õpetajaskonnaga. Loodan, et teie õpite meilt seda, mis meil on head ja ilusat. Soovin, et teie tunneksite, et meis tuksub sõbralik vennasrahva süda ja et meie tunnustame teie rahvuskultuuri saavutusi ja hindame kõrgelt teie vaimseid püüdeid. Soovin, et teie näeksite ja tunnustaksite, et ka meie oleme loonud palju vaimseid väärtusi, et oleme saavutanud tähelepandavaid tulemusi õppe- ja kasvatustöös ja et meie tahame ka edaspidi töötada koos

teiste kultuurrahvaste, eriti aga oma vemasrahva — soomlas- tega inimkonna parema tuleviku huvides.

Tervitan Eesti õppejõude ja haridustegelasi! Lõppenud õpe- peaasta kestusel olete teie püsivalt, huvi ja armastusega tööta- nud meie noorte õppe- ja kasvatustöö alal. Teie olete noori õpe- tanud ja kasvatanud, valgustanud ja vaimustanud. Teie kõrge siht on olnud kasvatada noori headeks inimesteks, tublideks riigi- kodanikkudeks ja ausateks seltskonnategelasteks. Seejuures ei ole teie tegevus piirdunud ainult otsese õppe- ja kasvatustööga koolis, vaid teie olete töötanud ka haridustegelastena selle sõna laiemas ja kõrgemas mõttes. Teie olete ka nende ilusate noorte- pühade organiseerijad, eeltööde tegijad ja juhatajad, nende noor- tepühade sisu määravad ja sobiva korralduse loojad, milliseid on toime pandud tänavu kevadel ja pannakse veel toime paljudes kohtades. Teie soov ja püüdmine on olnud nende noortepühade korraldamisega valmistada noortele seda ülimat rõõmu, mida pakub laul ja muusika ning ilusad mängud. Õppejõud! Ma tä- nan teid selle mitmekesise töö ja tegevuse eest, mida teie olete teostanud huvi ja armastusega meie noorsoo kasvatamiseks ning meie riigi ja rahva õitsenguks.

Ja nüüd, pärast õppetöö lõppu, olete teie tulnud suurel arvul siia Eesti-Soome õpetajatepäevadele, et omandada uusi teadmisi ja kogemusi edaspidiseks tööks. Hinnates kõrgelt teie edasipüüd- likku tegevust ja püsivust, soovin edu teie tööle.

Tervitan kõiki Eesti-Soome õpetajatepäevadest osavõtjaid. Eesti ja Soome õpetajate ühistöö on ühine ülesanne ja seepärast kõik haridustegelased ja haridussõbrad soovivad kaasa aidata sellele ühistööle.

Meie mõtted ja soovid ulatuvad siit täna ka kaugemale — nad ulatuvad nende õppejõudude ja haridustegelaste juurde, kel ei olnud võimalik tulla täna siia Eesti-Soome õpetajatepäevade avamisele. Iga osa võtta nende päevade tööst, kuid kes tunnevad täna ühes meiega tõsist rõõmu meie ühisest tähtsast ettevõttest. Seepärast saadame siit tervitusi ka neile.

Tervitades teid, soovin Eesti-Soome õpetajatepäevadele head kordaminekut. Jumal õnnistagu meie ühistööd mõlema rahva õnneks, mõlema riigi heakäekäiguks ja meie rahvuskultuuri õit- senguks.

Eesti-Soome tänavused õpetajatepäevad on aset leidnud aastal, mis nii eesti kui ka soome rahva vaimses elus ja kultuurilises arengus on tähelepanväärt. Meie, eestlased, elame oma vaimse elu uue tõusu ajajärgul. Meie rajame uusi sihte oma rahvuslikus elus ja püstitame uusi tähiseid, mis oleksid aluseks meie vaimse elu edaspidises arengus. Teie, soomlased, aga pühitsete oma kuulsa rahvaeepose Kalevala 100-dat juubeli rõõmuaastat. Aga on see ju sageli nii, et vennasrahvaste elu ja arengu suursünd- mused annavad uut tõukejõudu uute kultuuriliste algatuste ja

ettevõtete algatamiseks ja teostamiseks. Need algatused ja ettevõtted ei teostu eeltöödeta, iseenesest, vaid siis, kui selleks on hingelised eeldused ja vastavad soodsad tingimused. Need eeldused ja tingimused on olemas nii Eesti kui ka Soome õpetajail; seda tõendab tänasest koosolekust osavõtjate suur arv.

Meil, eestlastel ja soomlastel, on palju ühist: oleme hõimrahvad, meie hing, meie veri, meie ühine minevik, meie tunded ühendavad ja seovad meid. Oleme elanud ühise perena kauges minevikus, oleme rännanud ühiseid radu, võidelnud ühiseid võitlusi, mille kajastusi aimame rahvaluules. Oleme ühiselt võidelnud oma riikliku iseseisvuse saavutamiseks. Meie kultuuritöös on olnud palju kokupuuteid ja mõjutusi: soome-ugri keelte uurimine on olnud püsiva kultuuriühtluse pidajaks; Kalevala on meid mõjutanud ja äratanud rahvaluule kogumisele; vaimustavate laulude helinatega oleme olnud seotud aastakümneid ja jääme seotuks ka edaspidi, sest on ju meie ühislaulupeod leidnud vastukõla Soomes. Ka on rahvusliku tõusu ajajärgud langenud osalt ühte; näiteks, kui Eestis Kreutzwaldi Kalevipoeg äratas eesti rahvas muistse aja kangelasmeelt ja Tartu esimesed laulupeod olid meie rahvusliku ärkamise suurteks teguriteks, siis Snellmani kõned kasvasid soomlasi rahvuslikus iseteadvuses ja ta hüüded kutsusid soomlasi rahvuslikule kultuuritööle.

Samuti on viimastel aastatel laienenud meie vastastikune tundmine ja süvenenud ühistöö mitmekesistel kultuurialadel. On korraldatud huvi- ja õpireise, kontserte, õpilaste ja üliõpilaste vahetusi. On sõlmitud uusi vaimseid sidemeid ja kõvendatud olemaid. Hõimupäevade korraldamisega on katsutud äratada hõimutundeid ja kasvatada vastastikust arusaamist noortes ja ka laiemates rahvakihtides.

Kuid peame tunnustama, et kogu senine tegevus on siiski ainult ilusaks ja ka suureks alguseks püsivale, järjekindlale ja laialulatuslikule kultuurilisele ühistööle eesti ja soome rahva vahel. Meie koostöö ja sõprus ei või põhineda ainult tunnetel ja kaugel mineviku mälestustel, vaid ka teadvusel — vastastikusel tundmisel ja kultuuriliste saavutiste tunnustamisel ning õigel ja õiglasel hindamisel. Õpi- ja huvireisid ei vii meid sihile, vaid huvireisid on ainult eelastmeks püsivamaks koostööks ja õpireisid ainult üheks kultuurilise koostöö vahendiks. Vaja on aga tunda üksteise rahvuskultuuri, ajalugu, kirjandust, kunsti, maateadust, õppe- ja kasvatustöö saavutisi võimalikult üksikasjaliselt ja põhjalikult.

Kultuuriline ühistöö eesti ja soome rahva vahel peab laienema ja süvenema ning toimuma püsivalt ja kavapäraselt. Seda tööd tehku olevad põlved ja jätkaku järgnevad põlved. Selleks on aga vaja vastavalt õpetada ja kasvatada õpilasi, kogu noorsugu — järgnevat põlve, et ta oleks suuteline, võimeline ja tahteline jätkama vanema põlve elutööd sellel alal. Seega kasvaksid uued tegelased suurel arvul ning meie mõlemad rahvad kujuneksid

hõimuaadete andjateks, aga mitte ainult osa rahvast, nagu see seni on olnud.

Usun, et seda usume ja loodame meie kõik, et just Eesti ja Soome õpetajad panevad oma tegevusega aluse püsivale kultuurilisele ühistööle ja arendavad seda kavapäraselt ning kasvatades noori valmistavad ka neid ette selleks tööks. Seepärast hindame ka kõrgelt neid algavaid Eesti-Soome õpetajatepäevi ja loodame, et need päevad avavad uue ajajärgu meie rahvaste kultuurilises ühistöös.

Eesti ja soome rahva senistel kultuurilistel kokkupuudetel ja hõimutöös on ikka alati rõhutatud seda, mis meil on ühist. Aga meil on ka palju erinevusi: rahvuslikus omapäras, kirjan-duses, kunstides, õppe- ja kasvatustöös, hingeilmas ja elulaadis. Nüüd ja edaspidi on vaja tundma õppida ka neid erinevusi, sest just neist omandame vastastikku palju seda ilusat, omapärast, väärtuslikku, õpetlikku ja kasulikku, mida saame kasutada edaspidises kultuurloomingus, noorsoo õpetamisel ning igapäevases elus.

Nende algavate õpetajatepäevade siht ongi õppida tundma neid erinevusi ja saavutisi kultuuri ja hariduse alal, kusjuures vahenditeks on kavas ettenähtud loengud, õpikäigud, näitused, muuseumid, asutistega tutvumine ja isiklikud tähelepanekud. See on laiaulatuslik ülesanne ja töö.

Siin pean rahuldustundega ja heameelega seda alla kriipsu-tama, et kui meie saavutised haridusalal on tähelepanevad, siis on see võimalik olnud seepärast, et meie õppejõud on tööta-nud suure huvi ja armastusega ning nende tegevus ei ole piirdu-nud ainult otsese õppe- ja kasvatustööga koolis, vaid meie õppe-jõud on olnud haridustegelasteks selle sõna laiemas mõttes. Meie õppejõud on olnud kooliuuenduse esindajad, uute pedagoogiliste ideede kandjad ja paljude rahvuskultuuriliste algatuste teostajad. Õpetades ja kasvatades noori, on õppejõud ise ka edasi püüdnud ja seisnud kogu meie rahva teenistuses.

Eesti-Soome esimeste õpetajatepäevade avamisel oleme aga kohustatud eriti seda rõhutama, et vennasrahvaste vastastikusel tundmaõppimisel ja tundmisel ning noorte vastavalt õpetamisel ja kasvatamisel selle tundmise alusel vastastikusel mõistmises, õiglasel hindamises, austuse ja armastuse vaimus on suur üld-pedagoogiline tähtsus. Vennasrahva, tema elu ja töö, hinge- ja vaimuvara, looduse ja majanduse sügavam ja põhjalikum tund-maõppimine, tundmine ja tundmaõpetamine on uus tee teiste kul-tuurrahvaste paremale ja täielikumale tundmisele. Vennasrah-vas on meile lähem, seega tema tundmaõppimine kergem ja mõist-mine selgem. Aga vaatamata sellele lähedusele on temas ja tema kultuuris palju omapära ja vastavaid kultuurimõjutusi, mis vii-vad noori ligemale teistele kaugemalseisvatele kultuurrahvastele. Seega noorte vaimuilm avardub ja laieneb ikka kaugemale. Ka

metoodiliselt on õige avardada noorte vaimuilma ja elutundmist lähemast kaugemale, tuttavamast vähemtuttavale: oma kodu, koduküla, vald või linn, maakond, oma rahvas ja riik, ligem vennasrahvas, teised vennasrahvad, teised rahvad — nii avardub noorte silmaring ja elumõistmine.

Omakultuuri loomingu, oma rahvusliku iseolemise kindlustamises ja oma riigi edasiehitamise pühas töös on meil vaja palju elujõudu, tahtejõudu, julgust, enesekindlust, usku, vaimu ja vaimustust. On vaja ka, et kõik kodanikud tunneksid oma väärtust, oma ülesandeid ja kutsumust ning et nad tugevas enesestlugupidamises vankumatult toimiksid oma rahva ajalooliste ülesannete teostamise suunas. Õppejõudude tähtsamaid ülesandeid on kasvatada noortes seda julgust, enesekindlust ja enesest lugupidamist. Selle kasvatustöö edu põhineb aga teataval määral iga noore teadvusel, et tema ei ole üksinda, vaid et ta on oma rahva poeg või tütar ning et sellel rahval on tulevik, ning rahva kogu noorsoo teadvusel, et ta ei ole üksinda, vaid et ta on ühe vennasrahva noorsugu, kes moodustab koos teiste vennasrahvaste noortega suure ja mõjuva terviku, suure vennasrahvaste kogu. Selline noorte teadvus annab noortele iseenesest palju julgust, vaimu ja vaimustust, tõstes nende enesetunnet ja enesestlugupidamist. Aga see teadvus tekib noortes õppejõudude tegevuse kaudu, kes tunnevad oma vennasrahvaid ja kes selgitavad noortele nende rahvaste elu ja tegevust ning kultuurilisi sihte. Seega on ka sellest seisukohast suur tähtsus nendel ühistel õpetajatepäevadel.

Kõike seda arvestades on meil põhjust olla täna ülevas meeleolus Eesti-Soome õpetajatepäevade töö algusel. Nende päevade töö tulemusena näeme meie, et tugevnevad meie ühised kultuuripüüded, süveneb ühistöö ja kujuneb kindel tahe, mis meid juhib ka edaspidi meie kultuuriliste ettevõtete teostamisel tõsisel vastastikusel lugupidamises ja mõistmises, armastuses ja austuses, õiguse ja õigluse vaimus.

Hõimrahvaste ühine vaim on võidetamatu ja nende kindel tahe murtamatu. Vennasrahvaste kultuuripüüded teostuvad ühisel jõul. Nende rahvaste kultuurisaavutised annavad palju lisa üldinimlikule kultuurile. Iseteadlikud, kultuuritahtelised vennasrahvad sammuvad ikka edasi ja edasi läbi ajalooliste tuulte ja tormide ilusa tuleviku poole.

Toogu need õpetajatepäevad meile palju õnne ja õnnistust. Andku nad meile tõsist teaduse rõõmu ning vaimu, vaimustust ja head tahet jätkuvaks elutööks.

Tallinna linnapea ja linnavalitsuse nimel tervitab haridusosakonna juhataja hra J. K e n t s. Ta soovib, et vennasrahva õpetajad tunneksid endid meie vanaaegses Tallinnas samuti kodus nagu

oma kodulinna Helsingiski. Koor koos orkestriga laulab M. Saare „Põhjavaimu“. Aktuse lõpul lauldakse suure vaimustusega „Mu isamaa“ ja „Maamme“.

*
* *

Pärast lõunavaheaega järgnevad referaadid Tallinna tütarlaste kommertsgümnaasiumi saalis. Soome koolivalitsuse direktor A. J. T a r j a n n e ei saanud kahjuks isiklikult ilmuda. Tema referaadi kannab eesti keeles ette haridusnõunik A. S a l m e l a :

Uno Cygnaeus — Soome rahvakooli isa

Lugupeetud hõimrahva koolitegelased!

A. J. Tarjanne.

On peetud päevakohaseks sel hõimrahvaste koolitegelaste kohtumisel selgitada Soome rahvakoolide isa, Uno Cygnaeuse, suurt elutööd. Et saada õige käsitus tema töö tähtsusest, tuleb meil teada peajoontes Soome tolleagse algõpetuse seisukorda ja neid harrastusi, mis püüdsid uue algõpetuse suunda määrata. Seepärast annan alguses üldise pildi sellest, millega on seotud U. Cygnaeuse suurtöö algus.

Tutvudes kiriku poolt korraldatud algõpetusega varemil sajandeil, märkame, et selle ainukeseks ülesandeks oli ristiusu süvendamine rahvas. Selleks kasutati lugemisoskust ja kirikuõpetajate agarus kirikus, leeris ja koolis tegi lugemisoskuse peagi üldiseks. Nii omandatud lugemisoskus oli küll masinlik ja seda kasutati masinlikuks päheõppimiseks. Kiriku siht oli küll see, et rahvas jõuaks ka loetava mõistmiseni. Kuid mõtlematu lugemine sai siiski kombeks, mis pärandus põlvest põlve. Kuid kindlasti oleks meie arvustus ülekohtune, kui väidaksime, et see kiriku poolt antud õpetus oli täiesti mõjutu rahvast vaimselt tõstma. Omandatud lugemisoskus andis siiski ühel või teisel teel kasu. Soomekeelisel kirjandusel, mis hakkas ilmuma usupuhanuse järel, oli lugujaid lihtrahvagi keskel. Elavaks muutus hiljemini vaimuliku kirjanduse viljelemine, mis omakorda mõjus edendavalt kirjanduse arenemisele. Seepärast tuleb meil suure lugupidamisega suhtuda sellesse, nii paljudes raskustes tärganud kasvatustöösse, mida kirik on teinud meie rahva kasuks, ja peame tunnustama, et see kiriku õpetuslik tegevus kindlasti mitmel viisil kasvas meie rahva kõlbelisi võimeid ja tema kõlbelist olukorda.

Usupuhastusele järgnevail sajandeil esinevad kasvatuslikud voolud nõudsid vaatlikku, elavat ja äratavat õpetust vastukaaluna mehaanilisele päheõppimisele. Ka püüti õppeaine teha vastavamaks lapse hingeelule ja arusaamisele. Eriti arvestati lapse andeid ja kalduvusi. Ja hiljemini, Pestalozzi mõjutusel, liitus nende püüetega õilis võitlus ühiskonna kehvema, mahajäänuma osa eest, et seegi saaks parandatud, inimesväärtusele vastavama koha kõlbelises, majanduslikus ja ühiskondlikus suhtes.

Need pedagoogilised voolud olid Euroopas selgitanud algõpetuse sihte ja nende mõju hakkas tunduma vähehaaval Soomeski: möödunud sajandi algul tekkis küsimusi, kas rahva õpetus ja kasvatus ei võiks sisaldada ka pisut rohkem, kui ainult katekismi masinlikku peastlugemist, kas ei tuleks rahvastki tõsta vaimselt ja kas ei võiks teda arendada teadlikumaks eluvõitluse vastu, tutvustada teda kodaniku õiguste ja kohustustega, panna teda teenima kõrgeid aateid ja äratada tas isamaa-armastust? Kas poleks meilgi aeg panna maksma uus korraldus rahvakooli kohta, mis näib valmistavat rahvaile uut õnnelikumat aega?

Kasvatusteaduslike voolude mõjul ilmnis Soomeski üksikuid katseid tõelikkude rahvakoolide loomiseks. Neid ei jõua ma siiski puudutada. 1840-ailt aastailt alates elavnes jälle rahvakooli harrastus. Haritlaste keskel leidis küsimus laia kõlapinna ja rahvagi hulgas kuuldus soove teadmuste ja hariduse järel. Ajakirjandus hakkas erilise huviga käsitlema algõpetuse ja algkooli küsimusi, rahvakooli sihte, selle õppeaineid, õpetajate ettevalmistamist, majanduslikku korraldust jne. J. V. Snellman, meie rahva suur ärataja, väitis oma „Saimas“, et üldhariduse eest hoolitsemine on vaieldamatult riigi ülesanne ja seepärast on riik kohustatud ülal pidama rahvakoole, kus vallad seda ei suuda. Erilehtedes seletati, kuidas rahvalikud, majanduslikud ja ühiskondlikud seisukohad nõuavad rahvakooli loomist. Snellman pani pearõhu hea lugemisoskuse õpetamisele: rahvas pidi lugedes ka aru saama loetavast ja lugemisoskuse eesmärgiks oli õhutada rahvast teadmuste hankimisele iseseisvalt.

Kasvava rahvakooli harrastuse mõjul valitsuski, et näidata oma kaasasammumist ajaga, valis 1851. a. komitee rahvakooliseaduse eelnõu koostamiseks. Tõelikult ei olnud selle komitee tegevus kavatsetud sugugi selle rahvahariduse teostamiseks, mida valgustatud avalik arvamus juba pooldas ja harrastas. Komitee poolt igasse kihelkonda asutada kavatsetud rahvakool, mille õpetajaks oleks olnud kuski piiskopkonnas asutatud seminaris ettevalmistatud kõster, oligi mõeldud leeri ettevalmistusasutiseks, eriti nõrgaandelistele ja laiskadele, ja poleks sugugi vastanud rahvakooli suhtes tekkinud nõudeile ja lootusile. Oli seepärast otse õnneks rahvakoolile, et see ettepanek Krimmi sõja puhkemise tõttu jäi teostamata paremate aegade jõudmiseni.

Julgustava vastusena neile mõttevahetusile ja lootusile, mis

oli esitatud ajalehis rahvakoolist, selle sihtidest ja korraldustest, määras keiser Aleksander II senati istungil 24. märtsil 1856. a., et senat koostaks eelnõu selle kohta, kuidas hõlbustada valdades rahvaharidust taotlevate koolide korraldamist. Senat nõudis sel puhul kõigilt toomkapiitlilt ettepanekuid. Kuna kõik piiskopid olid olnud 1851. aastal rahvahariduskomitee liikmed, siis oli arusaadav toomkapiitlite arvamuste sarnasus ja arvamuste rakendamise mainitud komitee kavatsustele. Toomkapiitlid tahtsid ainult kontrollida ja uuesti teritada juba kehtivaid määrusi rahvahariduse, vanemate kohustust lugemaõpetuse ja usuõpetuse alal. Nende kavatsetud rahvakool oli mõeldud peamiselt ainult leeri ettevalmistusasukatsuseks, kuhu kirikhärra võis saata kõik 12-aastased nõrgaandelised ja laisad või kodus puuduliku ettevalmistuse saanud lapsed. Senat avaldas need ettepanekud ja õhutas asjatundjaid ja rahvaharidust harrastavaid kodanikke esitama nende puhul kirjalikke arvamisavaldusi. Toomkapiitlite ettepanekud said ajakirjanduseski avaliku arvamuse poolt arvustada.

Siis esines U. Cygnaeuski juhtnõõridega soome rahvakooli loomise kohta. Enne selle vaatlemist anname siiski lühikese ülevaate tema senisest elukäigust.

Cygnaeuste sugu on soome algupära, pärit Viiburi läänist. Isa teotses lääni kassahoidjana Hämeenlinnas, kus poeg sündis 12. oktoobril 1810. Lõpetanud sünnilinnas triviaalkooli, astus U. C. ülikooli 1827. a. ja õppis Helsingis 1828—1837. a. Sooritanud filosoofia kandidaadi eksami ja usuteaduse eksami, pühitseti ta kirikuõpetajaks Porvoos 1837. a. Oma esimesed kirikuõpetaja-aastad töötas ta Viiburis, ja selles ametis, eriti leeriõpetuses, pani tähele rahvahariduse madalat taset. Samal ajal töötas ta ka kooliõpetajana, milline tegevus talle väga meeldis.

1839. a. suvel esines C-se elus tähtis pööre. Vene-Soome ühingu kolooniasse Loode-Ameerikas taheti saada luteriusulist kirikuõpetajat sealseile soome, rootsi ja saksa soost asunikele. C. oli nõus 5 aastat teenima tolles koloonias. Koloonia tähtsaim punkt oli Sitka saar. Sel ajajärgul oli C-le enda arvates suur mõju tema arenemisse: see avardas ta teadmusi ning kogemusala ja igapäevases kokkupuutes mitmesugusel hariduslikul tasemel olevate inimestega küpses temas veendumus, et kasvatusel — alates kodust ja läbi terve kooli ja arenemisea — on suur tähtsus.

Sitka saarele asumine tegi ta alluvaks Peterburi piiskopile ja seepärast sattus ta ametiasjade tõttu kodumaale jõudnuna Peterburi. Ta sai Maarja koguduse kirikukooli juhatajaks ja Peterburi paljudes õppeasutis õppiva soome noorsoo usuõpetajaks. Teotsedes samal ajal koolinõunikuna sai ta rikkaliku praktika koolitöö alal. Tal oli samuti hea võimalus tundma õppida oma maa rahvahariduse ja eriti leeriõpetuse puudusi, sest töötades 12 aastat soome koguduse pühapäevakoolis, tuli tal tegemist teha Soome erimaakohist Peterburi asunud kaasmaalastega ja tutvuda nende

vaimse arenguga. Need vaatlused õhutasid veelgi ta püüdeid hoolitseda ühiskonna mahajäänud osade hariduse eest. Peterburis tal oli võimalus mõtteid vahetada pedagoogiliselt haritud inimestega ja süveneda välismaa pedagoogilise kirjanduse parimaisse teosesse ja C-st sai innustunud Pestalozzi õpilane. Tema töö Peterburis 1858. a. oli mõnes suhtes ettevalmistuseks ta elutööle.

Kevadel 1857. a. ilmus lehes Viborg U. C. kirjutis nimega „Mõni sõna soome rahvakooli korraldusest“. Septembris ta saatis senatile toomkapiitlite ettepanekute kohta arvamisaavalduse „Mõtteid kavatsetavast soome rahvakoolist“. Need C. esimesed sihtjooned soome rahvakooli ja seminari loomiseks näitasid, et ta oli hästi orienteerunud rahvakooli küsimusis, ja töid päevavalgele mõnegi, meil enne tundmata vaatekoha. Rahvakool tuli kohandada tema arvates Pestalozzi vaadete järgi lapse vaimsete ja kehaliste võimetega, tema kalduvuste ja annetega ja õpetada last hankima teadmusi tööga; igas aines tuleb võtta arvesse selle praktilist kasu ja kasutamiskõlblikkust elus. Sama tähtis kui intellekti on ka kehaline kasvatus ja tähtis on, et naised, keda Jumal määranud hoidma inimsoo nõrgemaid taimi, saaksid õpetust ja juhatust tervishoius ja laste kehalises ja hingelises hoius. Naisõpetajate ettevalmistusele ja tütarlaste kasvatusele tuli seepärast pühendada erilist tähelepanu. Et uus rahvakool saaks selle laadi, tuleks esiti saata mõned asjaharrastajad välismaale õppima kasvatusteadust ja praktiseerima rahvakooli korralduses. Seminari ja rahvakooli juhatamine ja järelevalve tuleks usaldada erilisele kooliülemvalitsusele.

Varsti selle järel kirikujuhiks saanud Furuhjelm ja esindaja-sekretär Waeneberg süvenesid vähehaaval C-se pedagoogilississe vaateisse, olid veendunud tema kavatsuste otstarbekuses ja aitasid kaasa asja soodsale lahendamisele. Senati otsused algõpetuse korraldamise kohta esitati ettepanija mõtete kohaselt ja valitseja kinnitas need sihtjooned märtsis 1858 ja volitas senatit neid avaldama üldsusele teadmiseks.

Kohe selle järele avaldati algõpetuse korralduse alused ja saadeti kõigile toomkapiitlitele ringkiri, milles määrati rahvakooli uue arenemise piirjooned. Esimene õpetus tuli anda edaspidigi kodus ja küla- ning pühapäevakoolides. Tõelisse rahvaharidusse kuuluvate muude teadmuste õpetamiseks tuli asutada rahvakooli. Lähim hoolitsemine kooli eest kuulus valla poolt valitud juhatusele ja järelevalve pealinnas asuvale keskvalitsusele, Õpetajate ettevalmistuseks asutatakse esiti valitsuse kulul üks seminar, milles on eriline naisosakond. Senat valib rahvakoolitöösse süvenenud isiku, kes riigi stipendiaadina reisib esiotsa kodumaal ja siis välismail rahvakooli oludega tutvumiseks ja kes lahendab selle tähtsa asja arenemisega tekkivad küsimused. Selle järel koostab senat maa rahvakooli korralduse eelnõu. Toomkapiitlid pidid valvama, et peetaks silmas korraldusi vanemate ja kogukondade ko-

hustuse kohta, hoolitsedes selle eest, et lastele võimaldataks algõpetuse saamine lugemises, kirjutamises ja usuõpetuses, et õpiksid lugema needki, kes ei saa kasutada rahvakooli.

Mõni päev pärast teadaande ilmumist nimetati U. C. asjainimitud ametisse, soome rahvakooli korraldajaks.

Enne nende asjade otsustamist kirjutab U. C. esindaja-sekretär Waenebergile m.s.: „Rahvakooliküsimus on nüüdisaja tähtsaim eluküsimus iga rahva juures. Mingisugune ohver, mingisugune jõupingutus ei ole liiga suur selle küsimuse võimalikult parimaks lahenduseks. Käsitelgu nii valitsuse liikmed kui ka rahvas ise asja küllalt tõsiselt. Loobutagu ühelt poolt kõigist vanust eelarvamustest ja osutatagu teiselt poolt nii suurt inimväärtuse tunnet, et ei kardeta mingisuguseid ainelisi ohvreid selleks, et pääsetaks vabanema teadmatusest ja toorusest ja sellest tekkivast saamatusest ja uimasusest.“ „Kui suuri jõupingutusi, tööd ja võitlust vaimsel alal nõutakse selleks, et soome rahvas saaks nautida oma jätkuva olemasolu õnne.“

Kodumaise uurimisreisi tegi C. juba 1858. a. suvel. Lugemis- oskus oli küll tema tähelepanekute järgi üldine, kuid see oli kõigjal mehaaniline lugemine ja loetu sisu, selle omandamine mõistuse ja tundmuse poolt jäi kõrvalasjaks. Välismaine õpireis Rootsi, Taani, Saksamaale, Helveetsiasse ja Hollandisse kestis umbes aasta, 1858. aasta oktoobrist järgneva aasta oktoobrini.

Uurimisreisi tähelepanekud ja kogemused, millest me siin möödume, esitas C. põhjalikus ja üksikasjalises reisikirjelduses 1859. aasta detsembris senatile. Tema reisikirjeldus ja reisipäevik on avaldatud 1910. a. — saja-aastasel juubelil — C-se teoste hulgas.

Tutvumine välismaiste rahvakoolide korraldusega oli laiendanud C-se rahvakooli ja -hariduse mõistmist. Rahvakool pidi saama ühiskonna põhikooliks, mille ülesandeks pidi olema edendada tõusva põlve vaimsete ja kehaliste võimete harmoonilist arendamist, rahvakool pidi saama erikoolide loomulikuks aluseks ja selles pidid saama kõikide rahvakihtide lapsed oma esimese hariduse. Samuti oli selgunud tema arusaamine käsitöö ja oskusainete tähtsusest.

Veebruaris 1860 esitati C-se reisikirjeldus senatile, kes otsustas lasta selle trükkida ja üldsusele kättesaadavaks teha ja andis C-sele ülesandeks koostada täielik eelnõu seminaride ja üldse maa rahvakoolide korraldamiseks, mille pärast valimist pidi läbi vaatama vastav komitee. Samuti otsustati, et C. nimetatakse kohe rahvakoolide haridusnõunikuks, kusjuures ta oleks samuti kohustatud tarbe korral hakkama asutatava seminari juhatajaks. Määrati ka 8 stipendiumi 6-le mees- ja 2-le naisõpetajale, et nad võiksid endid ette valmistada välismaa seminaris seminari õpetajajaks.

C. hakkas innuga tööle temale usaldatud ülesande kallal ja sai selle valmis aasta lõpuks. Eelnõus oli kolm asja: 1. sissejuhatus, mis sisaldas seletusi eelnõus esinevate põhimõtete kohta; 2. õpe-

tajateseminari korralduse eelnõu; 3. soome rahvakooli korralduse eelnõu.

C-se reisiaruanne ja eelnõud äratasid jällegi üldsuses mõtteid ja arvustusi rahvakooli küsimusist. Tunnustavalt käsitleti eelnõu ainult mõnes kirjutuses. Karme ja eitavaid arvustusi oli palju. C. omalt poolt vastas hukkamõistvaile arvustusile põhjalikult; need vastused on paigutatud hiljem tema 1910. a. ilmunud teoste kogusse.

1861. a. algul näisid olud jällegi selgemaks muutuvat: saadi pooldavad vastused aasta eest senatile saadetud ettepanekuile, nõustuti järelevalve komitee asutamisega, C-se nimetamisega rahvakoolide haridusnõunikuks, millega kindlustati nii ta ideeline seisukoht kui ka majanduslik olukord. Samuti lubati reisiraha anda seminari õpetajaks end ettevalmistavaile õpetajaile. Edasi: C-se vana sõber ja sugulane Gripenberg kutsuti senatisse, millega rahvakool sai sinna juurde ühe innustatud pooldaja. Järelevalve komitee juhatajaks määrati sama Gripenberg, kes oli poolehoiu ja julgustava osavõtuga jälginud tema rahvakooli harrastusi. Ka komitee liikmete määramisel oli arvestatud C-se soove; sellesse kuulus mitmeid maa silmapaistvaid mehi, kellest mainitagu vaid prof. Cleve't, kes tegi komitee põhikirja väljatöötamisel suure töö.

C-se arvamusel said komitees sageli ebaõiglase saatuse osaliseks. Komitee vaidlused, mida säilinud protokollide tõttu on mõnevõrra selgitatud „Soome rahvakool 1866—1916“ nimelises juubeliväljaandes, on eriti huvitavad. Töö edenedes muutus komitee palju järeleandlikumaks ja võttis omaks C-se seisukohast palju rohkem, kui esialgu võis arvata. Soodsaid tagajärgi mõjutasid ka mitmed komiteele saadetud ettepanekud, mis olid koostatud C-se mõtteile vastavalt, ja Cleve asjatundlikkus ja leplik seisukoht. Siiski lükkas komitee tagasi mõned C-se esitatud pedagoogilised põhimõtted, seisukohad ja menetlused, mida alles hilisem aeg on hakanud tunnustama, või piiras tunduvalt nende mõju ja jõudu. Seegi näitas C-st pedagoogilise mõtlejana ja suunanäitajana oma ajast ees.

Memorandumile liituvast vastulauseist oli eriti tähelepanudav Soldani oma, kuna ta põhjalikult esitas pea nüüdisaegseid mõtteid praktilise tööharjutuse tähtsusest õpetuses, mitte ainult tervisliku vahelduse osavuse ja vilumuse kasvatamiseks.

Pärast memorandumi valmistamist tegi senat C-sele ülesandeks esitada komitee eelnõu arvustus senatile. Põhjalikus, osalt ägedas vastuses usub C. oma ja komitee seisukohti erinevat kolmes tähtsas põhimõttelises küsimuses: küsimuses rahvakoolist ühiskonna põhikoolina, küsimuses tehniliste käsitööde tähtsusest rahvakoolis ja kehalise kasvatuse küsimuse tähtsusest üldse ning naissoo kõrgema ja otstarbekama hariduse paratamatusest, et laste parema kasvatuse abil edendada rahva õilistamist.

Memorandumi arutades otsustas senat 1862. a. detsembris kõrgemale poole esitada, et rahvakooli korralduse küsimus jääks veel mõneks ajaks lahendamata, kuid et memorandum ja aruaruanne trükitaks ja kõik dokumendid tõlgitaks soome keelde, et üldsus saaks nendega tutvuda ja avaldada nende kohta oma arvamust. Muuseas puudutati otsuses Jyväskylä seminari asutamist vahepeal.

Kiriku toimkonnas valmistatud täielikud eelnõud otsustas senat alles 1865. a. detsembris saata valitsejale kinnitamiseks. Kinnitus saadi 11. mail 1866. a. Samal päeval avaldati rahvakoolide korraldamise määrus ja samal ajal senat saadud volituse põhjal avaldas seminari põhimääruse ja seminari ning harjutuskooli õppekavad.

Nii kinnitatud ja avaldatud rahvakooliseadus oma lisadega oli sisult peamiselt ja väliselt järjestuselt ja jaotuselt täiesti järelevalve kavaga sarnane. Mõnes tähtsamas kohas see lähenes siiski C-se seisukohale; nii näiteks tehniliste ainete ja kehalise kasvatuses suhtes oli see sarnane tema ettepanekuga.

Rahvakooliseadust oodates oli vahepeal avatud Jyväskyläs seminar 1863. a. augustis. C-sele tehti ülesandeks selle korraldamine ja juhtimine. Siia rakendas ta kogu oma hinge, siin ta veel täies jõus sai teostada ja kohandada praktilise eluga oma pedagoogilisi ideid.

Abilistena oli tal algusest peale noori jõude, kes olid välismaa parimas seminaris ette valmistunud oma tähtsale tegevusele. Need seminari-aastad olid C-le siiski mõnes suhtes rasked ja rängad. Tema tegevust takistati ja kitsendati mitmel viisil, kuigi tal oli valitsuse ringkonnas häid sõpru ja toetajaid. Õpetajaskonnagi keskel ilmnis sageli vastuolusid ja tülisid ja C. sai tunda sellepärast tihti vastuseismist oma mõtteile. Tema haruldaselt rikkalik kirjavarustus toob asjasse valgust, kuigi ehk ühekülgiselt.

Kuna rahvakooliseaduse ilmudes hakati rahvakoole suurel määral looma, nägi C., et nende korraldamine ja kontroll nõuab nii palju aega, tööd ja reise, et ta loobus seminari juhataja ametist ja siirdus Helsingi rahvakoolide haridusnõunikuks samal ajal asutatud ülemkoolivalitsusse. C. oli arvamisel, et ka maa väikesearvulistele puhtrootsikeelsetele kogukondadele võiks õpetajaid ette valmistada Jyväskyläs soomekeelses seminaris. Kuna seminari õpilastest paljudel oli emakeeleks rootsi keel, uskus ta, et nad vaevata võiksid õpetada selles keeles, kuigi nad olid seminaris õppinud soome keeles. Hiljem jõuti siiski otsusele, et eri õppeasutis rootsikeelsete koolide õpetajaile on välditamatu ja C. lootis, et nendegi jaoks luuakse ühisseminar. Uue kirikujuhi tahtel paigutati rootsikeelse seminari osakonnad siiski eri maakohtadesse, naisosakond Tammisaarde 1871. a. ja meesosakond Uus-Kaarlebysses 1873. a. C. asutas veel neljandagi seminari — ühisseminari Sortavalasse, valveposti ida vastu, mis avati 1880. a. sügisel.

U. C-se tegevuse viimane järk koolivalitsuse liikmena kestis 17 aastat. Sel ajal ta nägi viljakat saaki oma külvist. Veel 1870-date aastate algul ilmus vastuväiteid tema koolikorraldusele, mis pani teda kahtlema soome rahvakooli tulevikus. Aga seda suuremat rahuldust ja julgustust andis talle tema elu lõpupäevil üha kasvav rahvakooli harrastus ja kaasmaalaste talle osutatud tänulikkus ja armastus. Et ta ka väljaspool Soome piire leidis tunnustamist, seda tõestab audoktoriks valimine Upsala ülikooli juubelil 1877. a.

U. C. suri südamehalvatusse 2. jaanuaril 1888. Erinevadki voolud meie kodumaal olid hakanud mõistma tema töö tähtsust ja olid valmis andma sellele oma täieliku tunnustuse. Hilisem aeg ei ole oma seisukohta ses küsimuses muutnud, mille kohta on palju ilusaid tõendeid: rahvakooliõpetajad püstitasid C-le mälestus-samba Jyväskylässe 1900. a. ja tema sajandal sünnipäeval, 12. oktoobril 1910. a., korraldati maal rahvus- ja koolipidusid. Selleks tähtpäevaks ilmus muuseas mitu juubeli-väljaannet, muuseas ka valitsuse kulul „Uno Cygnaeuse kirjad“ nii soome kui rootsi keeles. Sama soojalt mälestati teda ja tema tööd rahvakooliseaduse 50-aastase ilmumise juubelil, 11. mail 1916. Veel on soome rahvakool pühitsenud raadio kaudu „soome rahvakooli isa“ sünnipäeva igal aastal.

Soome rahvakool on kasvanud ja arenenud U. C-se poolt rajatud alusel. Uus aeg on küll toonud uusi nõudeid, muuseas üldise koolikohustuse ja sellega seoses kiiresti kasvanud algrahvakooli korralduse eriliste õpetajate-seminaridega ja viimaks pedagoogilise kõrgema kooli. Kuid C-se poolt soome rahvakoolile ülesseatud sisemine ja ideeline ülesanne on aina püsinud selle tegevuse üleva sihina. Meie rahvakooli töö korralduses ja ta praktiliseski koolitöös üha võimsamini märgatav suundumine ikka lähemale kokkupuutele praktilise eluga, isetegevuse ja tegevuse sobitamine rahvakooli töösse, kehalise kasvatuse ja tervishoiu harrastamine rahvakooli vahendusel — kõik see näitab tahet ikka täielikumalt teostada Uno Cygnaeuse rahvakooli ideaali.

*

Eesti Koolivalitsuse direktor P. M ä g r a k e n esineb soomekeelse referaadiga, milles tutvustab vennasrahva õpetajaid Eesti kooli ehitusega. Kuna meie kooli ehitus on üldiselt tuttav, siis ei ole tarvidust seda referaati siinkohal esitada. *

* Samal põhjusel jäävad käesolevast numbrist välja ka mitmed teised Eesti koolitegelaste poolt soome keeles ettekantud referaadid, mis olid mõeldud eeskätt Soome koolitegelastele.

Soome haridusnõunik Yrjö Länsiluoto kõneleb eesti keeles teemal:

Kalevala juubeliaasta mõtteid noorsoo kasvatuses seisukohalt *

Y. Länsiluoto.

Soome-Eesti õpetajatepäevade kava koostamisel on silmas peetud esmajoones praktilist otsust: valgustada ja edasi arendada seda kooli- ja kasvatustööd, mida kummagi vennasrahva õpetajad oma kutsetööna sooritavad.

Siiski ei saanud kavakomitee erilise ajajärgu tõttu, mida meil Soomes Kalevala juubeliaastal rahvuslikus kultuurelus praegu üle elatakse, käesolevate hõimlustähe all peetavate õpetajatepäevade kavast välja jätta ettekannet sellest, milline suur mõju aastakümnete jooksul on olnud soome uhkel

rahvaeeposel vaimse elu arengusse põhjapool Soome lahte.

Tahame nentida mõningaid, tõi küll, meile vägagi tuttavaid tõsiasju, et suunata oma tänutunnet esiisade tarkusele, ja ühtlasi näidata, et meil püsib tahe ammutada sellest jõudu oma kasvatustööle.

Kalevala 50. runo kirjeldab mõjuvalt, kuidas vana Väinamöinen lahkub oma rahva keskelt. Tema — oma hõimu kuulsaim mees, võimas ja teadmusest rikas — oli sunnitud kõrvale astuma uue aja eest, andma ruumi uuele valitsejale. Rahva vana tark oma lauldud vasklaevas kaob selgele mereseljale.

Nüüd, Kalevala juubeliaastal, on tunne, nagu oleks võimas heategija saabunud tagasi oma rahva juurde, tulnud looma talle uut õnne, Sambot. Soome rahvuslik kultuurelu elab praegu üle igal pool säärast silmapaistvat tõusuaega, et oleme sunnitud nägema selles vana Kalevala vaimu viljakandvat mõju. Kui heal meel meie nüüdisaja soomlased kujutleme endile Kalevala runodes kirjeldatud aega, millal soome hõim rändas oma laantes vabana ja elas iseseisva rahvana oma elu. Runodes kirjeldatud asjaolud on selgeks tõenduseks vabarahva isamaalsusest, kui võiksime tarvitada nii moodsat sõna tolle hämara muinasaja kohta.

See vanem iseseisvuse-aeg lõppes Väinamöise lahkumisega: uue usuga, uute kommetega saabusid ka uued valitsejad, kes liitsid ühe osa Kalevala rahvast läänega, teise — idaga. Raske oli soome mehel harjuda kõige selle uuega, võhivõõraga: meeles elasid edasi mälestised muistsest vabadusest ja sünnitasid neisse

* Paiguti lühendatud.

unelmaid õnnelikumast tulevikust. Ja sageli oli siis käes Väinämöise viimne kink, kannel, mille ta lahkudes jättis. Väinämöise lauludega rahvas uuendas oma väsivat usku — usku õnnelikumasse tulevikku. Väinämöise kandel oli imelik elu alalhoidev jõud, millega tõrjuti tagasi kord siit, kord sealt soomluse hävitamiseks tõusnud kavatsused.

Raske oli soome rahval möödunud sajandil, kõige raskem aga oli küll 18. sajand. Siis ähvardas laastamine soomlust rootsluse ja veneluse kujul.

Kuid tol raskel sajandil soome rahva hulgas tõusid andekad mehed, kellest igaüks sooritas hiigelsuure isamaalise töö rahvuslikuks ülesehitamiseks. Nende suurmeeste — Kalevala koostaja Elias Lönnroti, Soome rahvusliku ärataja J. V. Snellmani, rahvusluuletaja J. L. Runebergi ja Snellmani elutöö teenerikka jätkaja Yrjö Sakari ja Yrjö Koskise — teeneks on, et möödunud sajand sai pöördeajajärguks meie kodumaa saatuses. Tundub, nagu oleks just nende soomluse suurmeestega meie rahvuslikku ellu suunatud võimsad puhangud algupärast Kalevala vaimu — nagu oleks nende jälgedes saabunud vaga, vana Väinämöinen... aegamööda... aegamööda.

Meil, praeguse põlve soomlastel, on nüüd kerge tähele panna, mida on tähendanud meie omariikluselegi see kultuurajalooline suursündmus, mille saja-aastast mälestust pühitses kolme kuu eest suurejooneliselt mitte ainult soome rahvas, vaid kogu soome sugu, isegi kogu tsiviliseeritud maailm.

Soome rahvas vajas saja aasta eest säärast tema enese usu tõstjat, säärast eneseusalduse kindlustajat, nagu Kalevala. Ainult säärane rahvas, kel oma mineviku positiivsete saavutiste tõttu on kindel eneseusaldus, kes on selgesti teadlik oma ülesannetest ja püüetest, ainult säärane rahvas suudab nagu soome rahvas läbi elada kõik rasked katsumised ja lõpuks tõusta sinnagi, mis paistis võimatuks: oma enese jõuga võita endale see rippumatu, iseseisva rahva koht, mida majesteedi võimas sõna ei olnud suutnud talle kindlustada. See, et soome rahval tema saatuse täitumise sajandil oli see lootus ja teadmine ning sellest olenev usk, see on muru all uinuvate esiisade teene, keda Elias Lönnrot oma Kalevalas saatis õpetama tõusvat põlve.

Kuid Kalevalal oli veel teine tähtis ülesanne: soome rahval on Kalevalas tõendus, et tal on õigus küllalt väärrika liikmena astuda teiste kultuurrahvaste hulka, Kalevala andis talle õiguse nõuda enesele püsivat kohta nende hulgas. Enne Kalevala ilmumist, kui isegi soome rahvas ei olnud teadlik sellest kultuuri-pärandist, mis ta keskel esiisadest jäetuna oli olemas, ei teadnud loomulikult ka võõrad rahvad midagi sellest. Soomlased olid sooritanud seni kõik oma suurepäraseid tööd teiste rahvaste arvele, võõra lipu varju all. Kalevala ilmumisega aga muutus arusaamine meie rahvast. Kalevala on kaasa mõjunud selleks, et ha-

ritud maailma tähelepanu hakkas pöörduma meie väikesele rahvale. Meile siis maailma võimsate riikide esindavate ringkondade poolt osaksaanud kaastundmus, mis tihti kõige vaheldusrikkamais kohtades ilmnes ka tööna ja tegevusena Soome rahvuslike ja riiklike õiguste kaitsmiseks, mitmekordistas meie rahva väikest jõudu ja aitas meid kannatada välja seni, kui suutisime õigel saatuse hetkel juhatada meie maa — pärast aastasadu kestnud vabaduse puudumist — jälle täielisele riiklikule vabadusele.

Ja sellepärast tundubki, nagu oleks meil vabaduski ürgse rahvuslik-kalevalalise vaimu sünnitis. Tundub, nagu oleks sellega koos jälle tagasi jõudnud vana Väinamöinen, parim osa temast ja tema vaimust.

*

Eelesitatuga on tahetud tõendada, et Soome noor riiklik vabadus võlgneb oma olemasolu eest tänu suurelt osalt Kalevala ilmumisele.

See eriline tegur tuleb ka noorte kasvatuses mõeldes käesoleval Kalevala juubeliaastal rohkem kui harilikult arvesse. Noored kasvandikud peavad ka tõsiselt tundma õppima oma kohustust aastasade, aastatuhandete pärandi vastu. Kalevala rahva praegustesegi põlvdedesse tuleb luua kindel usk omariikluse, mis kindlustab talle kindla tuleviku. Praeguse tõusva, noore Soome armastus oma maa ja rahva vastu ei tohi olla väiksem, selle tuleviku lootus ei tohi oma sihti madalamale seada!

*

Kuid veel teiselegi eluprobleemile on kohane juhtida mõtteid. Tuleb tähelepanu pöörda sellele, kui tugevana Kalevala kirjeldab tolleaegse rahva usku ülemaistesse võimudesse ja üldse tolle rahva keskel leiduvat kindlat usku vaimu võimsusse.

Soome muinasluule toob ikka jälle esile selle eluvaate, et kõige inimliku töö kordamineku esimeseks eelduseks on Ukko poolt antud osavõtlik abi. Mis iganes ette võeti, temalt tuli kõigepealt paluda abi ja kordaminekut. Ka vana Väinamöinen toimis nii. Ja kui ta vahest eksis uskuma ainult oma enda jõusse, siis laseb runo tal ikka ebaõnnestuda.

Kui aga Väinamöinen oli läinud kõrvale ja uued riigid saanud tema asemele, siis oli soome rahvas sunnitud endale võtma ka uue usu. Nii järgneb välisest vallutusest aegamööda ka seesmine: vaimse elu muistsed kombes vänguvad ja uus maailmavaade vallutab soome talupojad ja metsamehed. Õnneks ei toimu see muutus järsku ega vägivaldselt, mistõttu uutesse eluviisidesse kandub üle hulk vanu kultuuraardeid. Uus ja vana sulavad pikkamööda kokku ja ajajooksul astub uus üha rohkem esiplaanile.

Sel viisil, aegamööda, omandas meie rahvas uue usu, omandas selle lõpuks veendumusest ja arendas selle põhjal oma ajaloolise rahvakiriku, mis aja pööristes sai soome rahvale niisama armsaks kui Kalevala rahvale oli olnud armas tema esialgne, tolle ajale omane, tahaks öelda, algupäraselt ideaalne usundlik eluvaade. Paljukanatanud soome rahvas on ikka hädahetkel otsinud endale abi rahvaste Kõrgeima Kaitsja käest.

Nüüdisaja soome noorsoo kasvatusesele mõeldes mõlguvad meele isamaalsuse kõrval ka need usulised tegurid, mida endas peidab see kalevalane kindel usk kõrgemaisse võimudesse. On tähtis, et ka meie aja noored omandaksid kindla veendumuse selles, et meie püüded õnnestuvad ainult Kõrgeima abiga ja et ainult puhtad, mitte-egoistlikud püüded võivad seda abi endale saada.

*

Lõpuks puudutan veel kolmandat probleemi, mis noorsookasvatases Kalevala juubeliaastal tuleb eriti arvesse, eriti käesoleval juhul, kus õpetajad on kokku saabunud arutlema pedagoogilisi probleeme nii Soome lahe lõuna kui ka põhja poolt. Mõtlen selle all hõimuküsimust, mis ilma otsimata on meil ees, kui on kõnet muinassoome luulest.

Kalevala runode sünnilugu on, tõsi küll, veel selgitamata. Kuid jõudku uurijad selles suhtes missugustele-tahes tulemustele, kindel on siiski, et noisse runoardeisse on oma osa andnud mitmed soome hõimud, paljud soome rahvad. Nõnda on kindlasti ka Eestil selles meie uhkes rahvaeeposes suur osa: on ju nii lugupeetud Kalevala runode uurija, nagu professor Kaarle Krohn, väitnud, et teine pool kangelaslugudest on sündinud Eestis. Igatahes mõtleme meie, soomlased, oma Kalevalat lugedes, et see kirjeldab võrdlemisi varajast aega, kus soome sugu rohkem koos elas, esiisadest päritud kommetega, õnnelikuna oma oludes. Ja Väinamõises, runode keskses sangaris, me kujutleme endile seda ühendavat jõudu, mille hävides ka soome sugu killustub, nii et:

„ei Aunus, Vepsä tunne,
kust' eestin kukee tie,
ei Karjala tiedä, kunne
jo Kainuu häipynyt lie.“

Erisugustele saatustele vastu rännates püsisid vennasrahvad kaua üksteisele võõrastena ja külmadena. Alles aastasadade järelle möödunud sajandi rahvuslikest liikumistest äratatuina. —

Kalevala oli siingi nagu algjuureks — nad lõppude lõpuks leidsid üksteist — enne üksikud, hõimuvaimust mõjutatud isikud hakkasid töötama soome silla ehitamiseks, praegu aga juba rahvad suurte hulkadena töötavad selles vaimus kaasa. Eesliinil samumub siin noorsugu, kelle meeled soome rahvuslikke ideid ihaldades ja teenides on süttinud ka hõimuküsimusele ja kes tahab aidata kogu soome sugu saada selle õnne osaliseks, mida oma rahvas praegu oma elus saab tunda, vabalt ja kellestki takistamata täita oma rahvuslikke ülesandeid.

Sellise kultuurilise ühistöö poole, vaimse koostöö poole soome hõimude vahel tuleks meil püüda ja selle tähtsust rõhutada ka noorsoo kasvatuses. Seda tuleks teha nii Soomes kui ka Eestis. Meie rahvastel on olnud niimitmeski mõttes õnne. Meie moraalne kohus on jagada killukesi sellest oma õnnest erimaailmakaartes elavaile hõimuvendadele. Egoistliku, kitsalt ainult omakasule mõtleva rahva saatust on samasugune nagu egoistlikul isikulgi: tema töö puudub õnnistus. Kui soovime õnnistust saada oma rahvuslikele püüdeile, siis tuleb meil pidada meeles, et täidaksime neljanda käsu, sellest nii aru saades, et isa-ema austamine kohustab meid austama ka oma sugupõlvi, neidki, kelle ajal nüüd laialipillatud soome tõug veel elas ühist elu. Ja siis tunneme, nagu oleks vaga vana Väinamöinen saabunud tagasi oma vähemalt vaimselt, aateliselt kokkukasvanud rahva juurde.

*

Lugupeetud kuulajad! Kallid eesti hõimuvennad!

Meil kummalgi — nii teil eestlasil kui ka meil soomlasil — on meie oma maa armas ja meie oma rahvas kallis. Me igaüks peame töötama oma maa ja rahva õnneliku tuleviku heaks. Selles töös on tähtsat ülesannet täitmas tõusva põlve kasvatajate kogukas hulk, kelle esindajaina teie siin praegu viibite. Usun, et selles kasvatustöös ikka edasi mõjub kaasa see võimas, uuendatud Kalevala vaim, mille peatunnistusena näeksin isamaalsust ja kristlikku armastust Jumala vastu ja armastust kogu suure soome soo vastu.

Soome ülemõpetaja E. A. Saarimaa kõneleb eesti keeles teemal:

Keskkooli (õppekooli) uuendamisküsimus Soomes

Enne kui asume Soome keskkooli uuendusküsimuse esitamisele, on tarvis silmitseda seda graafilist kujutist (vt. lk. 214), mille otstarbeks on anda ülevaadet Soome kooli praegusest ehitusest.

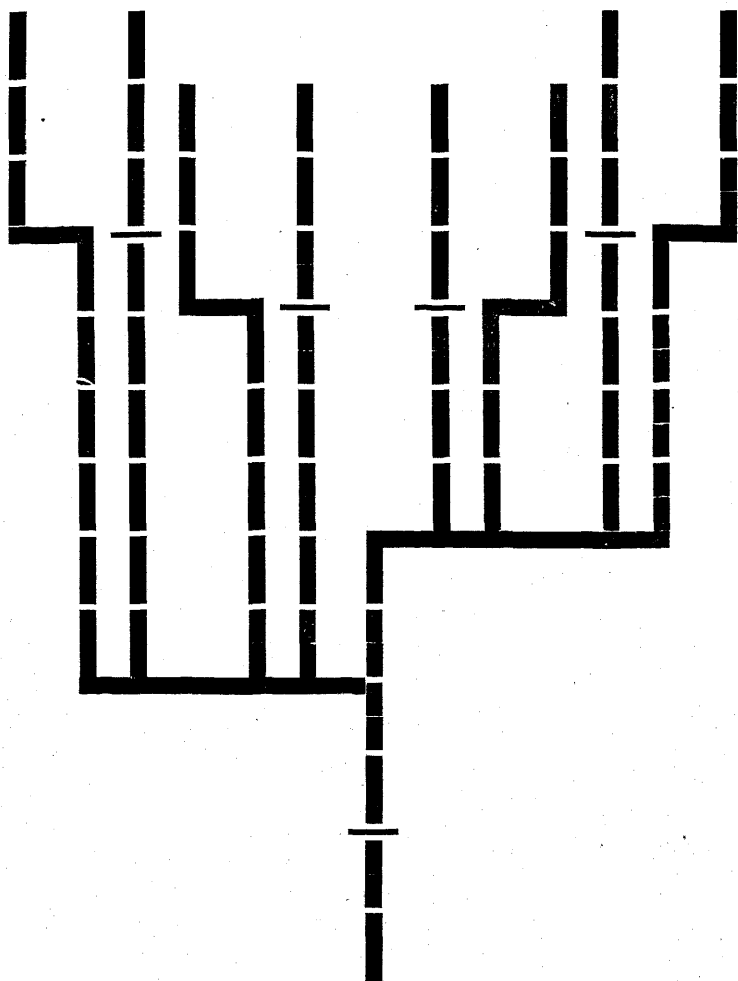
Selle puu tüvi kujutab meie algkooli, mis osalt või tervikuna on esimeseks kooliks suurimale jaole nendest lastest, kes hiljemini keskkooli astuvad. Riigikoolid, millede praegu õpib umbes 50% kõigist keskkooli õpilastest, saavad 85% oma õpilasmaterjalist algkoolidest; soomekeelsetes koolides koguni 90%. Algkool on, nagu näha, kuueaastane ja jaguneb kaheklassiliseks alam- ja neljaklassiliseks ülemalgkooliks. Neljandast klassist on võimalus keskkooli sisse astuda, ja seda teed keskkooli rändab praegu peagu 50% kõigist keskkooli kasvandikest. Valitsevaks keskkooli tüübiks on meil praegu algkooli 4-le klassile põhinev 8-klassiline lütseum, mida kujutab esimene sammus vasakul. See koosneb 5-klassilisest kesk- ja 3-klassilisest gümnaasiaalastmest. Keskkooli õppekursused on lõppevad, kuid harilikult jätkavad 8-klassiliste koolide õpilased õppimist edasi gümnaasiaalastmel, kuhu nad ilma eksamita sisse astuvad. Järgmises sambas on looge, mille alumine pool esitab 5-klassilist keskkooli, mis on väga harilik eriti maal. On olnud otstarbeks, et keskkooli lõpetajad jätkasid kutsekoolis õppimist. Kuid ka nende eriliste keskkoolide õpilased jätkavad sageli õppimist kuski 8-klassilises lütseumis, gümnaasiaalastmel, selleks, et saada üliõpilasteks. Need seni esitatud koolid on kas poeglaste või ühiskoolid. Tütarlastelütseumid on, nagu järgmine sammus osutab, 9-klassilised 6-klassilise keskkooliastmega ja 3-klassilise gümnaasiaalastmega. Viimane sammus kujutab 6-klassilist erilist tütarlastekooli, mis vastab erilisele 5-klassilisele keskkoolile. Tütarlastekoolist on ka üsna suur vool kuskile tütarlastelütseumi, ühislütseumi või 8-klassilise ühislütseumi gümnaasiaalastmele.

Tuleb väga sagedasti ette, et õpilased lähevad 8-klassilisse lütseumi või 5-klassilisse keskkooli alles algkooli 5-ndast või 6-ndast klassist ja siis kaotavad 1 või 2 aastat. Praegusel ajal on siiski juba olemas hulk koole, mis ehituvad algkooli kogu kursusele, nagu need sambad paremat kätt näitavad. On esiteks 6-klassilisi

E. A. Saarimaa.

poeglastelütseume ja ühiskoole keskkooli- ja gümnaasiumiastmega. Siis on 3-klassilisi keskkooles, kust jälle õpilased väga palju siirduvad kuskile vana- või uuetiübilise lütseumi gümnaasiaalastemele. Tütarlaste jaoks kogu algkoolile põhinev 7-klassiline tütar-

lastelütseum ja 4-klassiline tütarlastekool, kust jällegi võib üle minna. Neid viimaseid tütarlaste õppeasutisi on alles mõningaid.

Soomekeelsete ja rootsikeelsete koolide ehitus on peajoontes üks ja sama. Õpilaste arvust on umbes 20% rootsikeelseid. Rootsikeelsete elanikkude arv on ainult 10%. Ebaproportsiooni õpi-

laste arvus, mis oleneb ajaloolistest oludest, parandatakse aasta-aastalt.

Soome keskkooli uuendusküsimus on praegu surnud punktis. Selles on peapõhjuseks see, et küsimuse üdikohta, ühtluskooli küsimust, ei ole veel saadud otsustada.

Ühtluskooli küsimus, või, nagu Soomes seda vanast ajast nimetatakse, põhikooli küsimus, on meie maal vana. Juba meie veel praegu maksev koolikord, mis on seatud 1872. aastal, näeb ette, et „õpetus Soomemaa avalikkudes elementaarõppeasutistes eeldab algkooli tegevust“. Alles 1905. aastal kinnitati siiski neljaklassilise ülemalgkooli teise klassi õppekursus sisseastumise nõudeks keskkooli esimesse klassi. See seadus on veel maksev, nii et siis valitseva tüübi keskkooli vastuvõttenõudeks on neli aastat algkooli või vastavad teadmused. Ühtluskooli küsimus nüüdses mõttes algatati juba 1893. aastal. Nimetatud aastal peetud neljandal üldisel koolikongressil astus Mikael Soininen, kes hiljem oli pedagoogika professoriks ja koolivalitsuse peajuhatajaks, innukalt selle reformi kasuks välja, et keskkooli kaks alamit klassi kaotataks ja selle asemele algkool saaks tervikuna põhikooliks. 1912. aastast peale on Soome rahvaesinduse enamuse seisukoht olnud see, et „algkool saaks tervikuna kõige jätkuva õpetuse põhjana üldiseks kodanikooliks“. 1919. aastal asutati ninimetatud katselütseum Helsingi ja Jyväskylasse. Need 6-klassilised koolid põhinevad algkooli kogu õppekursusele. Hiljem on samatüübilisi koole asutatud riigi poolt kaheksa ja eraviisil seitseteist, nii et nn. uuekujulisi koole on praegu tegevuses 27. Kõik need ei ole mitte täisklassilised ülikooli ettevalmistavad koolid. Kui valitsus 1925. a. andis Eduskunnale esitise, mille kohaselt põhikooliks oleks kas ülemalgkooli kaks alamit klassi või kogu algkooli õppekursus, lükkas Eduskund esitise tagasi ja andis valitsusele ülesandeks asutada komitee, kes esitaks üksikasjalise ettepaneku õppekooli uuesti-organiseerimiseks, kõigepealt silmas pidades, et v a l i t s e v a k s keskkooliks saaks niipea kui võimalik algkooli kogu õppekursusele põhinev kool. See komitee jõudis otsusele, et nüüsgugune koolireform on võimalik ja soovitav ja sai oma peagu 500-leheküljelise arvamisaavalduse valmis 3. novembril 1932. Komitee ettepanekute kohta on avaldanud oma arvamust ülikool, koolivalitsus ja erilisel kokkukutsutud keskkooliõpetajate kongress. Need suhtusid kõik eitavalt komitee ühtluskooli teostamise mõttesse ja arvustasid selle põhjendusi üsna valjusti. On osalt selle asjatundjate negatiivse seisukoha mõju, et valitsus veelgi ei ole koostanud asja kohta eelnõu Eduskunnale.

Katsun lühidalt selgitada komitee arvamust ja sellele osaksaanud arvustust.

Praegune ebauhtlane paralleelkoolisüsteem — ütleb komitee — mõjub rikkuvalt ühiskonda või õigemini hoiab ülal valitsevaid lahkkelisid. Sotsiaalselt jõukad vanemad lasevad oma lapsed käia

ettevalmistavates erakoolides, kust nad astuvad keskkooli. Algkoolile vaadatakse kui halvemasaatuseliste kodanikkude koolile. Ettevalmistavad koolid peale selle on pedagoogiliselt ühekülg-
sed ja puudulikud. Õpetust piiratakse sagedasti kõigepealt aine-
tele, mis nõutakse keskkooli eksamil, ja praktilised harjutused
jäetakse kõrvale. Lisaks on nimetatud koolides hügieenilised ja
teised olud sageli ebakohased.

Kasvatuse suhtes on vana süsteem maa lastele ebasoodus. Nad peavad kaks aastat varemini oma kodu jätma ja selle hoo-
litsuse ja kasvatuse kaotama, mis seal neile pakutakse. See süs-
teem läheb ka vanemaile, niisama ka riigile, kulukamaks. Peagu
pool neist õpilasist, kes algkoolist lähevad keskkooli, tuleb alg-
kooli viimasest (VI-st) või eelviimasest (V-st) klassist, kuigi nad
juba IV-st klassist oleksid võinud paralleelsüsteemi kooli üle min-
na, ja kaotavad siis ühe või kaks aastat.

Komitee tähendab edasi, et algkool on psühholoogisemalt
planeeritud kui keskkooli alamad klassid. Kuigi õpetus keskkoo-
lis on efektsem kui algkoolis, nii et viimase teoreetilisi resultaate
ülepea ei saa võrrelda nendega, mis saadakse keskkoolide alamais
klassides, on loota, et see puudus vähehaaval parandatakse, kui
teostatakse teatavad kavatatud uuendused algkooli tegevuses.
See asjaolu, et uuekujuliste koolide õpilased on ülikooli eksamid
rahuldavalt sooritanud, ja et need koolid niikuinii on juba praeg-
ustes oludes osutanud, et nad suudavad anda oma õpilastele
küllaldaselt teadmisi, on tunnustuseks, et põhikooli uuendus on
läbiviidav ilma selle hariduse taseme alandamiseta, mida kar-
detakse.

Komitee töö arvustajad möönavad, et kogu algkool kui põhi-
kool tooks sotsiaalselt kasu. See aitaks kaasa ühiskonna klas-
side lähenemisele ja kergendaks demokraatlikku rahva koolita-
mist, mille sihiks on annete esiletoomine ja õige, otstarbekohane
tarvitamine, nii et enam ei oleks tarvilik kõrvaliste nurkade laste
kohta öelda nagu Aleksis Kivi romaanis „Seitse venda“ ütleb
Juhan: „Siin metsas kaovad nad teadmatuse uttu, hääbub nagu
sulisev ojake liiva.“

Aga näib, nagu komitee oleks liialdanud reformi sotsiaalset
tähtsust. Kõrgema hariduse teele on lihtrahva lastel pääsemine
juba küllalt kerge. Keskkooli õpilastest on praegu pea kolmandik
pärit kehalise töö tegijate ringkonnast. Tähelepanuväärt on küll
see asjaolu, et keskkool saab oma õpilased peaaesjalikult linnade,
alevite ja tihedalt asustatud paikkondade elanikkonnast ja et maa
pearahvastik, põllumeheseisus, võtab üsna vähe osa haritlaskonna
moodustamisest.

Algkooli peetakse enam vaevalt, vähemalt üldiselt, rahva ala-
mate kihtide kooliks. Soomekeelsetes keskkoolides on ainult 10%
õpilastest saanud oma alghariduse ettevalmistavates erakooli-
des, mitte algkoolis, ja põhjuseks, et vanemad on selle tee vali-

nud, on harilikult soov saada oma lapsed kindlamini ja rutemini, see tähendab kolme aastaga nelja asemel, keskkooli. Sellest, et ühtluskool maa noorsoole pääsu kõrgemaile õpinguile vähemalt näiliselt kergendab, ei ole ainult head tagajärjed. Tung ülikooli eksamile ja ülikoolidesse on juba liiga suur ja õpetatud proletariaadi kasvamine sotsiaalselt hädaohtlik.

Kõige nõrgem koht on reformis — leiavad arvustajad — keskkooli töö tulemuste paratamatu nõrgenemine.

Soome keskkoolide lõpetajate hariduslik tase on lühema õppeaja tõttu olnud juba seni madalam kui näiteks Saksa ja Rootsi üliõpilaste oma. Kui keskkooli töötamisaega veel kahe aasta võrra lühendatakse, saaks see tase juba võimatu nõrk. Ka kõige efektsen algkooliõpetus ei jõua asendada keskkooli õpetust. Selleks on väga loomulikud põhjused: algkool ei saa oma õpilasi valida ega ka tarvilikult sõeluda; sama õpetaja käes on harilikult kõik ained ja maal enamasti koguni neli klassi. Iseäranis ebasoodsaks peavad uuekujulist keskkooli keelteõpetajad. Keeli saab vaevalt algkooli üle viia ja nii jääb keelte algõpetus tervelt kaks aastat hiljemaks. Esimene keelteõpetusele üsna tähtis arengujärk, millal lapse järeleaimamise võime on värske ja elav, jääb tarvitamata ja keelteõpetus surutakse mõnele harvale klassile, teiste ainete kahjuks, õppekursust raskeks tehes.

Keskkooli õpetajate kongressil oli pooldajaid niisugusel kompromissil, et viis aastat algkooli moodustaksid põhikooli, millele ehituks 4-aastane keskkool ja 7-aastane lütseum. Ühtluskooli pooldajaid see ometi ei rahuldaks.

Suurem hulk kongressist osavõtjaid oli sellel arvamusel, et kui ühtluskool igatahes sisse seatakse, peab keskkool saama 7-aastaseks ja siis terve kooliaeg 13-aastaseks, kuigi see küll tähendaks kooliaja kahetsusväärset pikendamist praegusega võrreldes.

Kongress ei tahtnud ometigi avaldada selles suhtes oma arvamust, vaid otsustas lühidalt järgmiselt:

1) Algkool oma praegusel kujul ei ole tervikuna sünnis üldiseks põhikooliks.

2) Keskkooli peatüüp peab ikka edasi olema 8-klassiline. Selle kooli kõrval võidakse pidada ülal algkooli kogu õppekursusele ehituvaid keskkooli.

Koolikomitee arvamus sisaldab lisaks palju muid asju, mis puudutavad kooli organisatsiooni, muuseas õppekavu ja meetoodilisi juhiseid. Need ei anna midagi tõeliselt uut ja pakuvad sellepärast vaevalt midagi eriliselt huvitavat. Kongressi referendid ja eri õppeainete jaoskonnad esitasid kokku 83 peapunkti, mis enamvähem avaldavad rahulolematust komitee ettepanekutega. Tähtsaimaks protestide esemeks olid liiga vähesed tundide arvud, millega võimatuks peeti kursuste läbiviimist ja küllaldaste teadmuste omandamist. Kõige rahulolematuimad olid usuõpetajad, muuseas selle pärast, et usuõpetuse osaks uues koolis saaks

kolmes klassis ainult 1 tund nädalas. Peale põhikooli küsimuste kohta käivate otsuste võeti üldkoosolekul veel vastu 8 resolutsiooni. Nendest olid tähtsamad:

1. Valitsusele antagu palve, et see asutaks asjatundjate komisjoni tegema keskkooli komitee esitise ja sellest antud lausungute põhjal keskkooli- ja üliõpilaseksami seaduse kohta uut esitist. Komitee koosseis ei saa parteivaatekohtade järgi käia, vaid on tarvis arvestada kooliasjus osutatud tõelist asjatundmist. Valitsusele antagu palve lükata edasi Eduskunnale antud esitis seni, kui asjatundjate komisjon on jõudnud anda oma ettepaneku.

2. Keskkooli uuendamisel tuleb kristlikule maailmavaatele säilitada samasugune mõju kooli seesmisse ellu kui seni.

Neis juhistes, mis haridusministeeriumi poolt anti keskkooli-komiteele selle töö alates, tähendati muuseas, et „keskkool, et see paremini vastaks nüüdsele muutunud ühiskondlikele ja majanduslikele oludele ning praktilise elu ja kodanikukasvatuse tarvidustele, peab uuendatama nüüdsete pedagoogiliste põhimõtete kohaselt, muuseas seda silmas pidades, et keskkooli õpetusest kõrvaldataks tarbetu surnud teadusmaterjal ja et selle asemel rohkem kui seni arendataks õpilaste mõtlemis- ja arvustusvõimet ning isetegevust, et õpetus oleks suuremal määral keskendatud ja et õpperaamatud parandataks vastaval viisil.“ Niisugustele põhimõtetele võiks päris „uue“ kooli sõna modernses mõttes ehitada. Sellesuunaliselt on oma eeskava formuleerinud näiteks see ainus kool, mis meil on uue kasvatuse kohase orientatsiooni omandanud, Töölö rootsikeelne ühiskool Helsingis. Komitee ei ole siiski oma juhiste selles osas nii suurt vastutulekut oma volitajate soovidele näidanud kui põhikooli küsimuses. See ei ole sugugi hakanud kritiseerima ja hukka mõistma vana kooli seesmist tööd ega esitama neid radikaalseid reforminõudeid, mis uue kooli lipukandjad viimastel aegadel on igal pool propageerinud. Komitee tunnistab küll, et koolitöö uuendamiseks sooritatud katsed on mitmes suhtes huvitavad, kuid ta ei ole siiski pidanud võimalikuks nende rakendamist meie oludesse, ehk kui, siis üsna piiratud määral, sellepärast, et „uue kooli“ saavutatud resultaadid ei ole just alati olnud rahuldavad. „Mõnikord on õppetulemused osutunud nõrgaks, mõnikord on ka distsipliinilagedus õpilaste hulgas lahti pääsenud.“ Et uuendamiskavad on veel eksperimenterimisastmel, on komitee meelest vaja jääda ootavale seisukohale, et näha, kuidas „uus kool“ kujuneb. Komitee ütleb ometigi olevat juba nüüd üksikute ainete õppekursuses ja ka mõnes teises suhtes katsunud ettevaatlikult arvestada uue süsteemi saavutatud tarvitamiskõlvulisi kogemusi.

See ettevaatlikkus on olnud eriti suur, palju suurem kui umbes ühel ajal ilmunud Rootsi keskkooli uuendamise kohta käiv asjatundjate arvamus, ja mõnes kohas on ka Eesti 1930. aastal ilmunud keskkooli õppekavad natuke modernsemad.

Praktiliste nõudmiste teostamiseks on komitee laiendanud õppeainete ala, nii et nad sisaldavad praktilisele elule tähtsat teadmismaterjali. Sellest püüdest on tunnistuseks juba mõne õppeaine muudetud nimi. „Ajaloo ja ühiskonnateaduse“ asemele on tulnud „ajalugu, ühiskonnateadus ja tulundusteadus“, „Koduse majapidamise“ asemele „kodune majapidamine ja toiduhoidmine“, „joonistus ja modelleerimine“ on asendatud „joonistuse, modelleerimise ja käsitööga.“

Kuid neist suurist kooli seesmise töö kohta käivaist probleemest, mis moodne kooliuuendusliikumine on teinud aktuaalseks, pole keskkoolikomitee töös palju märke näha. Oleks oodanud, et nii tähtis isetegevuse küsimus oleks endale rohkem tähelepanu saanud. Õppekavades esineb küll eriti meetodiliste juhiste osas siin ja seal mõningaid iseseisvale tööle ergutavaid viiteid. Nii mainitakse mõnes aines õpilastööd, iseseisvaid uurimusi ja katseid, allikate tarvitamist jne. Isegi ametlikkude määruste hulka esitatakse paragrahv, mille järgi igasse kooli tuleb asutada lugemistuba „õpilaste iseõppimise jaoks“. Aga kuski ei toonitata, kui tarvilik meie keskkooli seesmise töö reformimine oleks ja kui palju juba võiks julgesti sellekohaseid uuendusi teha. Olgu tähendatud, et Rootsi komitee on palju ajakohasem. Selle arvamisavalduses arutatakse laialt isetegevuse teostamist ja soovitatakse selle erisuguseid võimalusi, nagu õpilaste küsimusi ja arutlusi, individuaalseid ja grupitöid, võttes aluseks järgmise tähelepanuvääriva põhimõtte: „Võidakse vahest öelda, et mõistlik klassiõpetuse ja individuaalsete tööülesannete ühendamine on sündisaim õppeviis.“

Ei ole tarvis olla innustatud kooliuuendaja, et näha, missuguste suurte puuduste all meie kesk- kui ka algkooli seesmine töö kannatab. Ikka edasi on meie koolipraktikas kõigepealt väga valitsev didaktiline materialism, iga aine anarhiline isetegevus liiga pingutatud nõudmistega, õpperaamatute paisunud detailirikkus, entsüklopeediline teadmuste tagaajamine, passiivne teadmuste pähetuupimine, õpetaja jutustav ja dotseeriv õpetusviis. Õpilaste kasvatamises päritud kultuuri iseseisvale omandamisele, rõõmsalt aktiivsele intellektuaalsele tööle on meie keskkool väga abitu, hoolimata sellest, et sel on üsna õpetatud, agar ja innukas õpetajaskond.

Üksikud õpetajad ongi juba hakanud oma õpetuses üht kui teist teostama ja igatahes on näha, et ka Soome keskkool ei jää liikumatuks selles edasipüüdmises, mille vaim on seni meil nagu ka Eestis rohkem algkooli õpetajaid kaasa tõmmanud. Suureks piduriks on meil õpetajate liialdane tappev töö ja liiga suured klassid, mis on väga ebasoodsad uue kooli kohastele tööviisidele. Sageli on õpetajail majandusliku läbisaamise tõttu kuni 40 nädalatuundi, mõnikord veel rohkem, sest maksimumi ei ole. Ja klassid

on enamasti väga täis: 40 õpilast on üsna harilik nähtus. Ka koolikomitee esitab, et klassi alles siis tohib jagada, kui alamastmel on vähemalt 42 ja ülemastmel vähemalt 38 õpilast.

Meie koolinõunik G. Reial esineb referaadiga

Üldõpetuse põhimõttelised alused ja teostamise viisid

G. Reial.

Meie praegune kool seab õpetusest tähtsamale kohale kasvatus. Et mõjuda kasvatavalt, peab kogu kool oma tegevuse kooskõlastama lapse loomuliku vaimse arenguga. Õppematerjali valikul, selle korraldusel ja läbitöötamisel tuleb lähtuda lapsest, tema võimeist, kalduvustest ja huvidest. Ainult sel teel on võimalik aidata kaasa lapse arenemisele ja teda kasvatada. Seepärast rajatakse õpetus võimeile, mis lapsel kooli astudes arenenud. Ühtlasi peab koolitöö järjekindlalt arendama ka teisi võimeid.

Kooliastuva lapse meeled on võrdlemisi hästi arenenud, mispärast neid koolis saab ja tuleb tegevusse rakendada.

Tähtis koht igas vaimses tegevuses on mälu. Temale on rajatud edasimineku õppetöös. Kooliastuva lapse mälu on võrreldes tema teiste vaimsete võimetega hästi arenenud, kuid esijoones konkreetsete asjade ja tegevuse jaoks. Meelespidamist soodustavad mitmekülgsed assotsiatsioonid. Eriti suur tähtsus on tähelepanul ja huvil. Kooliastuva lapse tähelepanu on veel võrdlemisi vähe arenenud. Seda tuleb arvestada, ühtlasi teda järjekindlalt arendada. Tahteline tähelepanu on lühikese kestusega. Samuti jääb algul tähtsamale kohale otsene huvi ja meeleline tähelepanu. Seda äratav lapsele ligidane aine, aktiivne osavõtt tööst, selle elav tempo. Vähe on arenenud võime pikema ajaks koondada tähelepanu üksikuile esemeile.

Lapsele eksisteerib esijoones see, millel on kokkupuuteid tema minaga. Seejuures näib last köitvat ümbruskonda. Oma maailma jaoks on lapsel huvi ja tähelepanu. Kui teda sellest välja viia, sundida tööle temale võõraste asjadega, kaotab ta tähelepanu ja püsivuse. Küll saab teda kunstlike võtetega tööle rakendada ja mälu kaudu talle teadmisi anda, kuid sellisel tööl puudub kasvatuslik väärtus.

Midagi uut vabalt vaadeldes, rakendab laps kõiki meeli uute kujutluste saamiseks. Seda, mis ta näinud, läbi elanud, annab laps edasi, kasutades kõiki võimalikke teid: kõnet, miimikat, žeste jne. Selliselt tuleb lapsel võimaldada töötada algul kooliski, valides ainet last ümbritseva asjaliselt maailmast. Seal

võetud aine on lapsepärane, ta pakub huvi lapsele, teda saab mitmekülgsest läbi töötada. Arvestades lapse meelte arenemist, olgu õpetus vaatlik, näitlik ja võimaldagu lapsel tegevust. Seejuures tuleb pidada silmas, et laps algul ei tunne huvi üksikute õppeainete vastu, mispärast nende juurde saab teda juhtida järkjärgult.

Neile nõudeile peab vastama algõpetus, kui ta tahab teadmiste ja oskuste andmise kõrval mõjuda ka kasvatavalt. Ta olgu rajatud last ümbritseva maailma vaatlusele. Vaadeldav töötatakse läbi igakülgsest, võimaldades lapsele vajalist tegevust ja arvestades kooli kasvatuslikkude ülesannete kõrval ka teadmisi ning oskusi. Seejuures ei killustata tööd üksikute õppeainete järgi, vaid keskustatakse see käsiloleva teema ümber. Kontsentratsiooni nõue jääb maksvusele kogu koolitöö kestes, sest õppening kasvatustöö edukuseks on äärmiselt tähtis, et üksikute ainete õpetamine toimuks tihedas seoses, milleks tuleb leida kokkupuutepunkte ning siduvaid niite õppeainete vahel ja nende kaudu liita kogu töö ühiseks tervikuks.

Kontsentratsiooni-idee on vana. Tema teravamal kujul esilekerkimise põhjuseks oli asjaolu, et õpetuse korraldamine õppeainete järgi ajajooksul kivines aineõpetajate mõjul. Iga aine läks oma rada, arvestamata teisi ja arvestamata õpilast kui tervikut. Vastukaaluks sellisele töökorraldusele on ajajooksul püütud mitmeti kontsentreerida õpetust, lähtudes seisukohalt, et õppeainete ja õppeaine üksikute osade vahel valitsev loomulik side nõuab väärilist hindamist õppetöös. Seda mitte õppetöö tervikuse, vaid veel rohkem õpilase pärast, eriti alamastmel, millal laps, nagu nägime, pole jõudnud ümbruse eristava vaatlemiseni. Aga ka hiljem on kontsentratsioon vajaline, et koolitöö ei jääks üksikute ainete õppimiseks, vaid toimuks tervikuna. Seejuures ei tohi kontsentratsioon olla ainult väliseks õppeainete sidumiseks, vaid peab baseeruma ainete sisulisel kokkukuuluvusel. Õppetöö ülesandesse kuulub just sisuliste kokkupuute-punktide leidmine ja nende kaudu liitmine psühholoogiliseks tervikuks. Kontsentreeritud õppetöö on ühtlasi tulemusrikkam, kuna ühe aine õpetamisel korraldatakse seda, mis oli kõne all teise puhul, ja niiviisi viiakse läbitöötatud õppematerjal ühise tervikuna õpilase teadmusvarasse.

Ei saa siiski unustada, et haridustöö elemendid on iseseisvad ja neil on igal omaette väärtus ning arenemistee, mille tagajärjel kontsentratsiooni piirid määratakse üksikute teaduseharude orgaanilise konstruktsiooni poolt. Seepärast ei ole kõik ained ühte viisi seotavad, mida tuleb arvestada õppetöös, et see ei muutuks kunstlikuks ega kannataks üksikute ainete kasvatav väärtus.

Teoreetiliselt on kontsentratsiooni vajadus praegu üldiselt

tunnustatud, erinevad vaid teed tema teostamiseks tegelikus koolitöös.

Algõpetuse jaoks lahendab kontsentratsiooni küsimuse küllalt rahuldavalt praeguses koolis üldõpetus.

Teoreetiliselt seni õieti määramata või lahkuminevalt määratud, on üldõpetus läbi elanud metamorfoose, ja sõnale „Gesamtunterricht“ pole seni suudetud anda kõigi poolt ühte viisi mõistetavat sisu. Seepärast toob Kretschmann teatud ulatuses õigusega arvamuse: kui kolm õpetajat kõneleksid isekeskis üldõpetusest, mõistaks igaiüks neist küsimust ise viisi. Vaatamata erinevaile vooludele saab siiski märkida üldõpetuse üldise tunnuseksena püüdu korraldada klassitööd ühise tervikuna väljaspool aineõpetuse raame, kusjuures algastmel on õpetuse aluseks kodulooline vaateõpetus, ja last ümbritsev maailm tuleb käsitlusele tervik-osadena, mitte ainete järgi. Seega on üldõpetuse ühine ja üldine välistunnus negatiivne: aineõpetuse puudumine. Seda negatiivset tunnust harilikult loetaksegi üldõpetuse iseloomustajaks, sest et ta otsekohe paistab silma tegelikus töös, avaldub ka õppekavas. Tähtsamana tuleb siiski nimetada tahet ühtlaselt mõjutada ja haarata kogu lapse hinge. Praegusel diferentseerumise ajastul, mil üksikisik saab võtta osa ühest kitsamast kultuurialast, on tähtis, et vähemalt kool arvestaks last tervikuna. Ja selleks tahab kaasa aidata üldõpetus. Vähemalt teoreetiliselt. Tegelikult kaldub ta piirduma siiski rohkem välise kontsentratsiooniga, mis suunatud õppeainete arvu vähendamisele või koguni kõrvaldamisele õppetööst.

Neile rahustuseks, kes kardavad moodsat koolitöös, olgu tähendatud, et üldõpetus ei kuulu moodsate voolude hulka. Ühel või teisel teel on tema poole püüdnud kõik silmapaistvad pedagoogid, alates Wolfgang Ratke'ga, kes 17. sajandi algul juba nõudis killustamata tööd. Sest ajast saadik on üldõpetuse aluste rajamisel töötanud nimekamaid koolitegelasi. Tema praktilise teostamise võimaluste selgitamisel on aga suurimaid teeneid Leipzigi Õpetajate Ühingu reform-osakonnal, mille algatusel juba 1910. a. asuti teostama üldõpetust rohkem kui 20-nes katseklassis, ja üldõpetuse põhimõtte pääses maksvusele 1920. a. algkoolide õppekavade kaudu Leipzигis. Sest ajast on üldõpetusele pühendanud tõsiselt tähelepanu kaaluvamad koolitegelased ja ta on leidnud endale koha paljude maade koolitöös. Ta pole jäänud ainult saksa mõjupiirkonda, vaid leidnud vastukõla ka anglo-saksi, romaani ja slaavi koolis. Seejuures on ta läbi elanud metamorfoose ja sõna üldõpetus on saanud mitme tunduvalt erineva kontsentratsioonivormi nimetuseks: üldõpetuseks kutsutakse Berthold Otto vabakõnelusi väljaspool eriainetes kava, üldõpetuseks võime nimetada ka Belgia decroly-süsteemi ja Ameerika projekt-meetodit.

Lühikeses ülevaates puudub võimalus pikemalt peatuda üksi-

kuil üldõpetuse vooludel. Olgu nimetatud ainult tähtsamaid.

Juhuslik õpetus käsitleb asju ja sündmusi, nagu juhus neid toob. Kui tuleb materjalist puudu, minnakse lastega välja Jumala maailma, küllap midagi ikka leidub. Selline õpetus on küll lastepärane, kuid tal puudub sihiteadvus.

Ümbrusõpetus võtab ainet ka ligemast ümbrusest ja elust, kuid valikuga, korraldades tööd nii, et teatud ajavahemikus tuleks kõik olulisem vaatlusele.

Veel kavakindlamaks muutub töö, kui valitud aine võetakse vaatlusele tervikutena, asi- ja elualade järgi. Ta rahuldab lapsepärasuse nõuet mitte ainult õppeainete kontsentratsiooni suhtes, vaid ka õppematerjali tervikuse poolest.

Nimetatud üldõpetuse viisid seavad esikohale ainese valiku. Järgnevad püüavad koondada õppeaineid tervikuks, kas üheks või väikeseks arvuks.

Nii võib kontsentreerida kogu töö kultuur-ajaloo ümber, sidudes vastavate temadega ülesandeid kõigi õppeainete alt. Selline keskustus muutub sagedasti kunstlikuks ja võib kaotada selle tagajärjel palju oma väärtusest. Veel raskem on töö koondamine juhtiva idee alusel, mida püüab teostada suurim üldõpetuse teoreetik Albert.

Rohkem poolehoidu on leidnud vahelduvate juhtainete süsteem: teatud ajaks keskendatakse õpetus emakeele, siis ajaloo, edasi loodusõpetuse jne. ümber.

Segatiübi moodustavad decroly-süsteem ja projekt-meetod. Decroly-süsteemis korraldatakse õppematerjal huvikomplekside kujul, millisteks Decroly võttis lapse põhitärbed? Peale selle kohandatakse töö üksikute õpilaste võimeile ja huvidele. Decroly-süsteemi meie oludele kohandamiseks on teinud tõsiselt tööd M. Univer.

Probleem-, projekt-meetodi aluseks on vaatekoht, et kasvatus pole ettevalmistus eluks, vaid elu ise. Ja nagu elu ise seisneb probleemide lahendamises, nii peab laps kooliski teotsema sihiteadvalt, lahendades temale elult antavaid ülesandeid ja arendades seega oma võimeid ning ühtlasi õppides.

Suuremal või vähemal määral aitavad kõik nimetatud voolud hoiduda õppetöö killustamisest üksikute õppeainete väikesteks osakesteks.

Kas aga on võimalik õppeaineid tühistada, viia õpetus teispoole õppeaineid, nagu seda tahab teha üldõpetuse teoreetik Albert, selles tuleb siiski kahelda. Pole ju üksikud teadusharud ja neist olenevad õppeained kunstlikeks sünnitisteks, vaid nad on tingitud loodusest ja eriti inimvaimu tegevuse kohta maksimaalselt seadustest. Õppeained peavad jääma ka kooli, sest nende iseärasused vastavad inimeste vaimulaadile ja selle tegevusele. Peale selle on igal ainel omad tööviisid, mida peab arvestama. See

pole vastuolus ka lapsepärasuse põhimõttega, nagu näitab Kerschesteiner.

Kiüll saab mitmeti korraldada õppeainete jaotust õppekavas ja jätta neile määramata kindel koht tegelikus töökavas. Seda ongi püütud kasutada üldõpetuse korraldamisel. Õppeaineist aga pole mööda pääsenud ei kavade koostajad ega tegelikud töötajad. Ka Albert mitte, kes keskustajaks võtab ü h e n d a v a i d e e. Töökavade vaatlusel või tegelikku tööd jälgides selgub varsti, et isegi selliste laiaulatuslikkude teemade puhul, mille läbitöötamiseks kuulub terve aasta, kordamööda sagedasti pikemaks ajaks kerkib domineerivale kohale üks või teine õppeaine. Kui näiteks üldteema m a j a e h i t a m i n e käsitlusel tuleb vaatlusele kodumaa pinnahitus, millel pikemalt peatutakse, siis on see ekskursioon geoloogiasse; valgustusseadeldis viib elektri tundmaõppimise kaudu füüsikasse; küttekorraldus — keemiasse, maja ümbruse kaunistamine — botaanikasse, maja sisustamine ja õhupuhastus — kunsti ja tervishoiu küsimustele. Edasi võiks seda töökava, jätkates juhtida töö ajaloole, usuõpetusele jne. Ja iga aineala puhul tulevad tegelikus töös kasutusele ka vastavale ainele omased tööviisid. Ning küsimuseks jääb, kas lastel kogu töö kestes põhiteema üldse on silme ees. Sest tõepoolest pole ju enamikul alateemadest teemaga kuigi palju sidet ja niimõndagi on siia „karvupidi kistud“, nagu sellise töökorralduse kohta tabavalt tähendas üks meie üldõpetuse eesvõitlejaid. Teise säärase näitena võiks nimetada Alberti töökava, milles o s t m i s- ja mü ü g i t e h i n g u t e arvulise külje vaatlus viib kauplemisele vanal- ja kesk-ajal, laevasõidule, kompassi kaudu füüsikasse, peagu alati „durch irgendeine gewollte Einstellung des Lehrers“. Iga aine puhul pääseb maksvusele ainele omane vaatlusviis. Seega jäävad ained Albertilgi koguni tema üldõpetuse praktilise teostuse ülemlaulus: pedagoogiline sümfoonia „Meri“. Seega pole seni teostunud vabanemine õppeaineist, vähemalt ei ole allakirjutanul korda läinud leida sellist õnnestunud katset. Ja eespoolõeldu põhjal on see ka mõistetav. K o k k u v õ t t e s peaks üldõpetuse ülesandeks olema mitte k a o t a d a õ p p e a i n e i d, vaid kasutada neid ja nende tööviise vastavalt käsitlusolevale küsimusele ja töö nõudele. Üldõpetuse väline erinevus aineõpetusest on selles, et üldõpetuse puhul õppeained esinevad konsentreerituna kas mõne üldteema, idee või juhtaine ümber. Õpetajal on aga, vähemalt peab olema, kindel plaan, kus ja missuguses ulatuses ta annab koha ühele või teisele õppeainele. Seejuures on tõmmatud isegi p i i r i d õ p e t a j a t e g e v u s v a b a d u s e l e, kui õppimine peab jääma tööks ega taheta teda muuta sihita tegelemiseks. Nende piiride tõmbajaiks on esiteks, õppeained ja nende õpetamisteed, teiseks — oskuste omandamiseks vajalikud h a r j u t u s e d, mis peavad toimuma väljaspool üldõpetust. Pole mingit mõtet püüda lugemis- ja kirjutamistehnika- ning arvutamisharjutusi alati siduda üldõpetuse teemaga. Need harjutused võivad

lõhkuda töö ühtlust ja seepärast on sagedasti asjale kasulik teha neid iseseisvalt. Paremal juhul võib käsitluselolev teema juhtida harjutuste juurde.

Kahekümneviie aasta kestes on üldõpetus suutnud võita kõigi kooliuuendajate tähelepanu. Küll pole ta veel leidnud üldist tunnustamist, nagu meil vahest arvatakse, kuid siiski on talle antud koht terves reas Saksa riikide koolikorraldustes: Badeni, Hamburgi, Preisi ja Saksi algkoolide viimaseil aastail ilmunud õppekavad näevad ette üldõpetuse esimesel õppeaastal (Preisimaal esimesel semestril). Seejuures lubavad Preisi õppekavad üldõpetust ka teisel õppeaastal. Ka meie õppekavad näevad ette üldõpetust esimesel kahel õppeaastal.

Nii on seisukord ametlikust küljest. Teostatud on aga üldõpetus üksikuis kooles. Isegi Austrias, kus õppekavad näevad ette üldõpetuse kolmel esimesel aastal, pole see täies ulatuses läbi viidud Viiniski, rääkimata muudest riigi osadest.

Põhjuseks pole mitte ainult loomulikust konservatismist olevanast kramplikult kinnipidamine, vaid põhjused on sügavamad. Nad on sisulist ja välist laadi.

Esimesest saame pildi, kui vaatame, kuidas suhtuvad tuntumad koolitegelased üldõpetusse.

Üldõpetuse suurem eesvõitleja **Albert** loeb üldõpetuse võimalikuks ja vajalikuks kogu algkooli kestes. Teine üldõpetuse pooldaja — **Erhard** — loeb üldõpetuse võimalikuks ja vajaliseks esimesil õppeaastail kui vahelüli kuueaastase lapse üleminekuks kodusest elust koolitööle. Kuid see pole veel põhjuseks loobuda aineõpetusest üldse. Üldõpetus seab suured nõudmised õpetajale. Tema väärtuslikumaks küljeks on õppekavaline vabadus.

Huth: Alg-astmel on lapse maailma-kujutelu diferentseerumata, mispärast kõige kohasem on korraldada koolitööd üldõpetuse alusel. Kuid pärastpoole ärkab lapses endas loomulik diferentseerimistung, ja seda rahuldab kõige paremini aineõpetus.

O. Karstädt: Kui üldõpetus jääb ainult püüdeks aineist kui niisuguseist hoiduda, igasse asi- või elualasse tingimata kodulugu, lugemist, kirjutamist, arvutamist jne. põimida, ka kunstlikult; kui ta jääb ainult tellingiks, mille kaudu ja varal püütakse siduda aineid tervikuks, õpilased aga endiselt jäävad passiivseiks õpetaja töö vastuvõtjaiks, siis on temast vähe loota paremusi. Sest pole kasu aine ümbergrupeerimisest, kui töö muidu käib endist rada. See on ainult uus vaat vanale veinile. Peatahtsus jääb ikkagi õpilase rakendamisele iseseisvale tööle tööhiskonnas. Tung loogiliseks mõtlemiseks on lapsele omane ka tema arenedes ja seda tuleb arvestada.

Popp loeb üldõpetust liitklassides soovitavaks I õppeaastal, heal korraldusel võimalikuks teisel. Edasi pole ta aga enam loomulik ja tema teostamine toob kaasa suuri raskusi.

Gaudi ei usu, et üldõpetus annab seda, mida temalt loo-

detakse, kuna ta takistab õpilase kavakindlat arenemist. Ainult ainete piirides saab küsimusi nii korraldada, et õpilase iseseisvus ja isetegevus töös järkjärgult kasvavad. Ka teadmused ning oskused on väärtus ja nende omandamine kannatab üldõpetuse puhul kindlasti. Kokkuvõttes üldõpetuse põhimõttel on võimalikud ja tervitatavad.

Katagooriliseks üldõpetuse vastaseks oli K e r s c h e n s t e i n e r. Tema arvates peitub teaduste struktuuris nende immanentne haridusväärtus, ja teaduste kultuurväärtused saavad õpilaste edasiviijaiks ainult sedavõrd, kuidas õpilane vastavalt tema vaimsele dispositsioonele suudab tungida üksikuisse õppeainesse. Väljaspool ainete kristalset ehitist ei loe ta üldse võimalikuks õpilase iseseisvat tööd, milles iga järgmine samm põhineb eelneval ja mida tehes õpilase jõu arenemisega koos kasvavad temale võita antavad raskused. Lõppeks pole alati kindel, kas elu huvitab last kogunähtusena või seob teda teatud ajal ainult üks kitsapiiriline nähtus.

Kokku võttes tuuakse üldõpetuse vastu järgmisi sisulisi väiteid:

Tegelikus töös tekitab raskusi tegevuse-printsiibi teostamine, mis kergem ainete piirides, kuna siis on hõlpsam leida jõukohaseid ülesandeid ja korraldada tööd nii, et õpilase iseseisvus järkjärgult kasvab. Samuti ei pea alati paika väide, nagu ärkaks lapsel asiala käsitusel huvi aine vastu, mille tagajärjel ta talitab aineid õppides ja harjutuste puhul sihiteadvalt, tundes tarvet oskuste järele, mis vajalised asiala põhjalikumaks läbitöötamiseks. Lõpuks ei näi asjade ja sündmuste loomulik kokkukuuluvus alati lapsele olevat põhjuseks neid koos tundma õppida.

Lõppeks puuduvad võrdlevad andmed, mille põhjal võiks otsustada, kas ja kuivõrd üldõpetus rohkem arendab ja paremini elule ette valmistab õpilast kui aineõpetus, ning kuidas on lugu elus vajalike oskuste andmisega. Raskendab otsustamist veel see, et üldõpetust teostatakse koos teiste põhimõtetega, mis ei jäta avaldamata mõju koolitöösse ja et üldõpetuse pooldajaiks on harilikult paremad ning erksamad õpetajad, kelle töö annab häid tulemusi üldõpetusetagi.

Küll ei jätku toodud vastuväiteid üldõpetuse väärtuse eitamiseks, aga nad aitavad hoiduda liialdusest ja juhivad tähelepanu sagedasti korduvale eksitusele — pidada mõnd uena esilekerkinud tööviisi universaalabinõuks, mille varal võimalik korraga kõrvaldada kõik puudused.

Ometi ei saa eitada üldõpetuse väärtust töö soodustajana: algkooli nooremalastmel võib üldõpetus olla parimaks õpilast arvestavaks kontsentratsiooniteeks, kui teda ei võeta kitsa õppetöö piirava, vaid just vabamat liikumist lubava põhimõttena. Vanemale astmele pole üldõpetust seni rahuldavalt suudetud kohaldada.

Sisuliste vastuväidete kõrval on üldõpetuse teostamisel küllalt suur kaal ka väliseil takistava ilasjaoludel.

Kõigepealt nõuab üldõpetus väga palju õpetajalt. Õpetaja peab olema tõsine kunstnik omal alal. Selles tuleb olla teadlik, kui asuda üldõpetuse teostamisele. Samuti kõiksuguste abi- ja käsiraamatute vajalikus. Edasi kergendab õpetaja tööd veel see, kui töö- ja harjutusraamatud ning lugemikud on korraldatud asialade järgi ja iga klassi jaoks on raamatukesi, kust alati võib leida saateainet, kus ei puudu ka palad, mis ise võivad olla aluseks klassitööle.

Liitklassides lisandub veel uusi raskusi, eriti iseseisvalt töötavale klassile tööülesannete leidmise näol. Nende raskuste kõrvaldamine nõuab õpetajalt tunduvalt rohkem tööd ettevalmistuseks kui aineõpetuse puhul.

Meil on üldõpetuse iga ligi kolm korda lühem kui Saksamaal. Ometi on ta saanud tõsisema tähelepanu osaliseks kui ükski teine kooliuuendusvooludest. Temale on meie vaeses koolikirjanduses pühendatud rida töid. Teerajajaiks üldõpetusse puutuvate küsimuste valgustamisel on J. Käis, J. Parinbak, E. Martinson, A. Oeng-Johanson. Peale arvustavalt suhtuva E. Martinsoni pole teistele üldõpetus olnud probleemiks, vaid juba lahendatud küsimuseks, mis ootab rakendamist.

Üldõpetus on leidnud meil ka ametliku sanktsiooni: algkooli õppekava soovitab esimesel kahel õppeaastal üldõpetust, seades töö aluseks koduloolise vaateõpetuse.

Vaatamata lühikesele ajale on meiegi üldõpetus teinud läbi evolutsiooni. Algul kaunis täpselt võetud õppeaineist hoidumise nõue on jäänud rohkem tagaplaanile ja vajaduse korral teotsetakse ka aineõpetusega.

Normaalselt on töö rajatud koduloolisele vaateõpetusele.

Praktiliselt seisukohalt ja lapse huvisid arvestades eelistatakse lühemaid alateemasid, mille käsitus ei kehtaks üle kahe päeva. Ligemas seoses vaateõpetusega on emakeel ja joonistamine. Iga teema puhul kõiki aineid ei käsitelda. Üks teema pakub head juhust ühe, teine teise aine jaoks. Üksikuile ainealadele kulutatavat aega tuleb aga arvestada, kooskõlastades tegelikku õppeaja jaotust üldise tunnitabeliga. Tasakaalustamine võib toimuda pikema ajavahemiku kestes. Selliselt korraldatud üldõpetus, jättes õpetajale rohkem vabadust, nõuab temalt ka rohkem sihiteadvust, algatus- ja teovõimet.

Iga õpetuse-ala, eriti oskuste harjutamine, vajab ainepäraseid meetodilisi teid. Seepärast peab jääma ka üldõpetuses aeg ja koht eeskätt lugemis-, kirjutus- ja arvutusõpetuse tundidele.

Teemade valik ja üleminek ühelt õppealalt teisele toimub õpetaja juhtival mõjul, sest „ainult tema on sihiteadlik töösüsteemis“. See kõik nõuab õpetajalt individuaalse töökava koostamist, mil-

leks antud kavad võivad tulla kasutusele eeskujudena ja materjali näitajaina.

Lugema- ja kirjutama-õppimine algab varakult. Tihe side on peamiselt koduloo, lugemise ja kirjutamise vahel. Nende kõrval, vastavalt teemale, esineb teisi aineid. Lugemis- ja kirjutamistechnika õppimist ei püüta alati ilmtingimata siduda teemaga..

Väärikale kohale seatakse õpilase vaba isetegevus.

Aine valik ja tegelik töö sünnib asi- ja elualade järgi. Nende määramisel on küll juhtival kohal kodulooline vaateõpetus, kuid siiski mitte alati: teemaks võib olla ka loetav töö.

Harilikult algab päevatöö kõnelusega sellest, mis nähtud õpikäigul või pandud tähele õpetaja poolt antud ülesande täitmisel.

Kõnelusele järgneb, vastavalt küsimuse laadile, lugemine või joonistamine ning edasi arvutamine. Viimaseks tunniks on harilikult laulmine, võimlemine või usuõpetus. Küll pole õpetaja kuidagi kohustatud piirama aineala ühe tunniga, kuid tegelikult sünnib see enamasti ikka nii, ainult joonistamist, kirjutamist ja arvutamist võetakse harilikult vähem kui tund. Põhjuseks on asjaolu, et igas klassis tuleb aasta kestes teatud aine hulk läbi töötada, mida õpetajal tarvis silmas pidada. Ja lihtsamaks teeks on osutunud: määrata töökavas igale ainele tarvilik aeg. Seejuures saab õpetaja korraldada tööd võimaluste järgi, pühendades rohkem aega kord ühele, kord teisele ainele. Siin näebki enamik õpetajaid üldõpetuse välist paremust tema praegusel kujul.

Vääratustest hoidumiseks tuleb arvestada, et meie kaheksa-aastane laps on rohkem arenenud kui teiste maade kuueaastane. Seepärast on meie algklasside õppekava rajatud teisiti kui mujal, kus esimesel kahel õppeaastal koolitöös leidub õige palju lasteaiatöö elemente. Võrdlus näitab teatud materjali kuhjumist meie kavades: teiste maade 8-klassilise algkooli õppematerjali sisaldus võrdub ligikaudu meie 6-aastase algkooli kursusele.

Tahestahtmata peame arvestama ka tööaega ja seda on meil kasutada tunduvalt vähem. Et aga üldõpetuse põhimõttel töötades aega rohkem kulub kui ainesüsteemi puhul, eriti liitklassides, siis saab meil vaevalt juttu olla üldõpetusest kogu töö kestes.

Tõsiseid raskusi teeb meil saateaine leidmine, kuna koolidel sagedasti puuduvad vastavad lugemikud. Seni ilmunud lugemikest on Elav Sõna, Eesti Lugemik ja Esimesed Vaod korraldatud kasutamiseks üldõpetuse puhul, kuid ei saa ainult seepärast asendada nendega teisi lugemikke, kui viimased koolil olemas, pealegi ei sisalda nimetatud lugemikudki kõigile koolidele kohast materjali saateainena. Soovides leida asialadele vastavat, tuleb kasutada kõiki olevaid lugemikke. Meil suudavad aga üksikud koolid muretseda vajalisel arvul raamatuid. Raamatu tähtsus kultuuri-

varade edasiandmisel on aga võrratult suur, mispärast vaevalt tohib tulla käsitlusele mõni asiala, milleks puudub saateaine. Samuti puuduvad meil vastavad ülesannete- ja harjutustekogud.

Kui palju raskusi teeb üldõpetus õpetajaile, näitab asjaolu, et välismail enamikus kooles, kus töö korraldatud üldõpetuse põhimõttel, on õpetajate-vahelises tööjaotuses tarvilusel nn. „klassi-õpetaja-süsteem“, mida soovitatakse vahel ka meil, et võimaldada õpetajal pikema aja kestes samas klassis töötades omandada rohkem kogemusi. Selle süsteemi tunnuseks on, et õpetaja töötab ikka samas klassis. Seega töötavad koolis I, II, III jne. klasside õpetajad. See tööjaotus arvestab esijoones õpetajat, mitte õpilast, ja on vaevalt vastuvõetav kasvatuslikust seisukohast, sest õpetajal tuleb iga aasta katkestada töö ja anda õpilased teise õpetaja juhatuse alla.

Jätkub sellest, et otsustada, missuguste raskustega meil tuleb võidelda üldõpetuse teostamisel.

Kui sellele vaatamata meil leidub õpetajaid, kes pikemat aega koolis töötanud üldõpetuse põhimõttel, siis on see tõendus, et loov, ja otsiv vaim elab Eesti õpetajaskonnas, ühtlasi aga ka näiteks, et üldõpetus alamal astmel on teostatav meilgi. 1932/33. õ/a. moodustas klasside arv, kus töötati üldõpetuse alusel, vastavate klasside üldarvust järgmise %: I kl. — 12%, II kl. — 10%, III kl. — 5%. Vanemais klassis üldõpetust pole, kui mitte arvestada 1 neljandat, 1 viiendat ja 1 kuuendat klassi. Arvud pole suured, meie oludes siiski küllalt tähelepanevad.

Arvestades neid seisukohti, missugustele mujal jõutud pikemaajaliste kogemuste põhjal, ühtlasi ka tähelepanekuid meie oma koolitööst, jõuame kokku võttes otsusele, et meie algkooli alamalastmel üldõpetus on teostatav. Ta ei tohi muutuda ainult tegelemiseks, vaid peab kindlasti pidama silmas õpilaste kasvatamist töö kaudu ja tööle. Ometi ei saa seniste kogemuste ja välismaa ilusate eeskujude põhjal panna maksma meil üldõpetust kõigis kooles. Tuleb arvestada olusid ja ka õpetaja individualiteeti.

Samuti pole vajadust ega suuda meie laiendada üldõpetust vanemate klasside kohta. Viimane oleks vastuolus ka sooviga — anda vanemais klassis rohkem tähelepanu individuaalsele kasvatusle, kuna üldõpetus oma loomult on esijoones ikkagi sotsiaalse kasvatusle ülesannete taotleja. Küll on üldõpetusel koht ka vanemal astmel kordavate kokkuvõtete tegemisel. Siin aitab ta tuua tihedamat sidet õppetöösse, et kõik õppeained võiksid areneda nii ühiselt kui igaüks omaette.

Kui nüüd küsida, missuguse näha üldõpetust meie koolis, siis on eelnevaga vastus juba antud. Kokku võttes olgu tähendatud veel järgmist:

Kooliastuva lapse diferentseerumata maailma-käsitelu ja otse huvi puudumine üksikute ainealade vastu sunnib pöörduma lapse poole tervikuna. Et aidata last orienteeruda ümbritsevas, ei alga me otsekohe selleks vajaliste elementidega, vaid viime teda nende juurde sedamööda, kuidas see osutub tegelikus töös vajaliseks ja võimalikuks, võimaldades lapsel rakendada kõiki meeli uute kujutluste saamiseks ja kasutada kõiki teid väljenduseks. Viimane on tihedas seoses lapse enda avalduse tarvega. See endaavaldus võib toimuda mitmeti: sõnaliselt, kirjalikult, kätegevusena. Üheks tõsiseks üldõpetuse ülesandeks on liita kogu klassi ühiskond tervikuks. Selleks ei sobi mingi kuntlik omavalitsuse järeleaimamine, vaid koostöö ühiste ülesannete juures. See on suure kasvatava väärtusega. Ühisel töö arendab laps kõlblaid voorusi, mis seda ühistööd omakorda soodustavad. Olgu neist nimetatud: abivalmis-olek, seltsimehelikkus, sobivus, solidaarsus, vabatahtlik alistumine ühiskonna korra loomulikele seadustele, kohusetunne, vastutustunne ühiskonna ees.

Üldõpetus ei taha aineõpetust kõrvaldada, vaid täiendada ja muuta elulähedaseks, anda talle mõte. Seepärast võiksime üldõpetust nimetada vabalt esinevate ainete süsteemiks. Õppeained jäävad üldõpetuseski, — jäävad ka nende tööviisid. Aga õppeained ei esine algul iseseisvatena, vaid ühenduses koduloolise vaateõpetusega, mille ümber algul kontsentreerub õppetegevus. Mis vaateõpetuses esile kerkinud, väljendatakse suuliselt, kujutatakse käe abil, teisendatakse ja kinnitatakse lugemise teel, elustatakse mängudes ja laulus, töötatakse läbi arutamisel ja vanemal astmel võetakse kokku kirjandis. Ühenduses õpilase arenemisega omandavad üksikud õppeained järkjärgult iseseisva koha õppekäigus. Esimesena hakkab õpilasi köitma lugemine. Juba tema tehniline külg. Aga veel rohkem loetava sisu. Selle esiletõstmine puht-saateaine kohalt iseseisvaks tööks vastab areneva lapse huvidele ja on kooskõlas tõsise lugema-õppimisega. Kohased lugemispalad võivad ise omandada kontsentratsioonina ülesande, tekitades vajadust vaatluseks, suuliseks väljenduseks, kätegevuseks jne. Edasi võib isegi arvutamine mõnigi kord kerkida lühemaks ajaks iseseisvale kohale. Teised õppeained algul kontsentreeruvad eelnimetatute ümber, kuigi usuõpetus ja laulmine peagi võivad hakata last iseseisvalt köitma. Valitsevaks keskustusaineks jääb kauemaks ajaks siiski kodulooline vaateõpetus.

Kogu aeg toimub töö õpilaste vabal isetegevusel. Ei tule siiski unustada, et see on töö, mitte sihita tegelemine. Seepärast jääb teemade valikul ja ainealade vahetusel otsustajaks ikkagi õpetaja, kellel peab olema kindel tööplaan nii pikema aja kui üksikute päevade jaoks. Teemad olgu võimalikult lühemad või jagunegu alateemadeks. See hõlbustab töö koordineerimist ja on ka lapsepärasem, sest lapse huvi ühe ala vastu ei kesta kaua. Töö-

tehnikasse juhtimine kuulub õpetaja ülesandesse. Ei ole sugugi vajaline, et iga teema puhul esineksid kõik õppeained. Harjutusi (lugemis-, kirjutamis-, arvutamis-) võib peagi hakata tegema iseseisvalt. Paremal juhul vaateõpetus viib nende juurde, edasi jätkub töö iseseisvalt. Õigesti korraldatult, sisaldades jõukohaseid raskusi, pakuvad nad õpilastele tõsist huvi, sest just siin tunnevad lapsed, et nad töötavad. Ja kes lastest ei tahaks töötada! Eriti, kui töö tulemused on nii „käega katsutavad“, nagu liikuva aabitsa tähtedest laotud või maalitud sõnad, rida liitmisel või lahutamisel saadud arve jne. Lugema-õppimisega tehakse algust varakult ja ta võib käia oma rada, sest et ta küllaldaselt valdab õpilaste meeli. Selliste tööde puhul on kerge arvestada ka õpilaste erinevust töötempo, andes toekamaile lisaülesandeid või lastes neid ise leida. Samuti on võimalus lubada vabadust väljendustööde valikul. Kaugemale minna töö individualiseerimisel algastmel vaevalt on mõeldav ja vajaline. Põhimõtteks üldõpetuse puhul jäägu: mitte midagi ainult põhimõtte pärast, vaid kõik lapse ja töö pärast. Või, nagu ütleb üks vanem koolitegelane: „Töö juures tuleb silmas pida üldõpetust ja katsuda seda teostada, kus see võimalik eriliste pingutusteta ning töö moonutamiseteta, ilma reklaamita ja sildita.“

Seepärast, kus side loomulik, seal kasutame seda, tekitab aga sideme leidmine raskusi, jätame mõne aine käsitlese julgesti kõrvale, andes talle rohkem aega sobival juhul või teotsedes vajaduse puhul aineõpetusega.

Kui kaua peab kestma üldõpetus? Varemtoodud andmed näitavad, et ta meil kaugemale III klassist ei ulatu. Ka viimases esineb üldõpetus tunduvalt vähemal määral kui kahes esimeses. See on ka loomulik: III klassi kursus on täiesti mõeldav aineõpetuseks, et valmistada üleminekuks uutele õppeainetele IV õppeaastal. Kaheklassiliste komplektide puhul on vaevalt mõeldavgi üldõpetus III klassis IV klassi aineõpetuse kõrval. Seega jääksimegi I ja II klassi juurde. Nägime, et tegelikult ka I klassis üldõpetus on leidnud rohkem poolehoidu. Ja korraliku keskustuse puhul võib olla aineõpetus teiseski klassis. Ning viimaseks: vähemalt esimesel semestril peaks I klassi töö toimuma üldõpetuse alusel. Alles siis hakkavad õpilased tundma tõsisemat huvi ainealade vastu ja saab üle minna aineõpetusele. Kuid nõuda üldõpetust vaevalt tohime, eriti vanemalt oma töösse kasvanud õpetajailt. Suurt sammu edasi tähendab juba põhimõtte arvestamine tihedama kontsentratsiooni näol õppetöös.

Lõppeks ei saa jätta kordamata vana tõde: kooli hing on õpetaja, tema teeb elavaks meetodi, tema muudab kooli tõsiseks kasvatusasutiseks, mitte kavad ega nende kaudu maksmapandavad tööviisid.

Osava kasvatajata ei saavuta parimgi süsteem küllaldaselt häid tulemusi. Ja just need õppe-kasvatussüsteemid, mis võivad olla eriti viljakad, eeldavad osavat õpetajat-kasvatajat. Ometi ei saa eitada seepärast ühe või teise tööviisi väärtust töö soodustajana. Mitte kõik meist pole loojad. Meil tuleb kasutada ka seda, mis loonud teised. Selleks peame seda tundma ja suutma sulatada oma elavasse töö-süsteemi.

*

Õpetajatepäevadest osavõtjate poolt saadetakse Eesti Riigivanemale ja Soome Presidendile telegrammid:

„Eesti-Soome õpetajatepäevadeks Tallinna kokkutulnud kahe vennasrahva noorsookasvatajate rohkearvuline pere tervitab Teid kui eesti ja soome vennasrahva lähenemispüüete kõrget kaitsjat ja soovib õnne ja õnnistust Teie väsimatule tööle rahva vabaduse, iseseisvuse ja päikesepaistelise tuleviku kaitsmisel ja kindlustamisel.“

Järgmisel päeval esines Soome õpetaja H. V. Santala referaadiga

Kooliraadio tegevusest

H. V. Santala.

Enne Soome kooliraadio tegevuse käsitlemist on mul suur rõõm ja au esineda Soome kooliraadio kümnetetuhandete koolilaste tervitustega. Nagu paljud teavad, anti 27. aprillil Tallinnast Soome edasi raadioettekandeid, mis said aluseks, et mul nüüd on kaasas üle saja kirja noorilt kuulajailt oma Eesti kooliseltsilistele. Loen ühe siin ette. „Armsad Eesti koolilapsed! Tänan teid selle huvitava kava eest, mida saime kuulda oma kooli raadiotunnil. Teie kava oli huvitav ja mitmekesine. Eriti meeldisid meile laulud. Meie klassis on palju särasilmalisi ja punapõselisi õpilasi. Minagi olen üks sel-liseist. Kõik me kuulasime, nii et silmad olid ümmargused ja kõrvad kikil, nii tasa kui võimalik. — Siin Etelä-Pohjanmaal on silmakandmatuseni lagedat, madalat, haritud maad, ja siit voolab läbi Kyrönjoki. On huvitav kujutella, millist elu sääb Soome lahe teisel kaldal küll veedate teie, armsad tundmatud selt-silised. Oleks huvitav näha teid ja teie kooli päris oma silmi, mitte vaid fantaasia-silmadega. Saadan nüüd südamlikke tervitusi siit arvurikaste kinkude ja orgude tagant, „tuhandete järvede maalt!“ Alati mäletan teid sooja südamega. Hilikka Lehtola.“

Kooliraadio — mis ta muud on kui jälle üks noist leiutisist, mis tahavad mehhaniseerida juba kooligi? Võetakse grammofon lauluõpetuse ja koraali kaasmängu, reflekspildid ja filmid õpetama

looduslugu, maadeteadust ja ajalugu, ja lisaks tuleb nüüd raadio ja teeb õpetaja koguni tarbetuks — muidugi varsti koolidki, vähemalt siis, kui nägemisraadio vajaliselt kaugemale on arendatud.

Nii halvad pole asjad ometi mitte — ja õieti mitte sugugi halvad. Refleks- ja kinopiltide masin, ja miks mitte grammofongi, on vaid pandud abistama õpetajat tema töös, seda rikastama ja elavamaks tegema. Nii on lugu veel suuremal määral raadioga. On loomulik, et tahetakse too geniaalne leiutis seada kooligi teenistusse, nõnda et tuhanded andekad õpetajad võivad kõnelda tuhandeile, ei, miljoneile kuulajaile. Kas on aga võimalik raadiot seadelda kooli nõuete kohaseks? Sellele on pea kõikjal vastatud jaatavalt. Näiteks Inglismaal kuulatakse umbes 8000 koolis kooliraadio saateid. Saksas kuulas raadiot 1930. aastal 13 000 kooli, 1931. a. juba 24 000 kooli, ja praegu kahtlemata enamik riigi 50 000 koolist. Rootsis on kuulavate koolide arv tõusnud umbes 300-lt 1929. a. umbes 2200-ni käesoleval aastal. Kooliraadiot kuulavaid lapsi on seal rohkem kui 100 000. Meil Soomes oli selliseid koole möödunud sügissemestril 946 ja äsjalõppenud kevadsemestril üle 1700, kuulavate õpilaste arv aga umbes 85 000. Niimoodi on tõesti küsimus kooli abistajast, õppevahendist, millele tuleb omistada kõige tõsisemat tähelepanu.

Kui Rootsis alustati kooliraadioga, siis toonitati, kuidas raadio oma iseloomu kohaselt kaotab vahemaad ja võimaldab kõige kaugemate koolide õpilastel kuulata kõige andekamat õpetajate ja pedagoogide õppetunde ja loenguid. See tähendab õpetajate juurdekasvu koolidele, mis on soovitavaks vahelduseks igapäevase koolitöö juures. Raadio ei või teha tarbetuks õpetajaid. Raadiole jääb vaid täiendada õpetamist ja piirduda selliste aladega, kus harilik õpetus midagi vastavat ei või anda.

Mitmel maal kooliraadioga katsetati ka keskkoolides, kuid selgus, et ta paremini sobib nimelt algkoolide juurde. Rootsi koolidest, kus raadiot kuulatakse, on 96% algkoole, Saksas 93, Inglismaal 70% jne. Taanis on raadio peamiselt gümnaasiumide teenistuses. Aastal 1933 oli seal vaid üks gümnaasium, kus ei olnud kooliraadiot, keskkoolidest kuulas 30%, kuid algkoolidest ei olnud kindlat arvustikku. Meil Soomes, kus kooliraadioga on katsetatud vaid üks aasta, on saated koostatud vaid algkooli ja täienduskooli nõudeid silmas pidades. Kooliraadio tegevus on meil nüüd tehtud määraliseks.

Mitmed asjaolud mõjutavad, et kooliraadio eriliselt hästi on sobiv algkoolidele. Ta on neis kergem kui mitme õpetajaga varustatud keskkoolis kohandada kooli töökavaga. Edasi see asjaolu, et algkoolides ei ole eriainete õpetajaid, teeb raadiotunni toodud liisandi väärtuslikus. Näiteks kaugemis sisemaa koolides kooliraadio nagu toob lahke ja heasoovliku külalise klassi. Tuleb hinnata ka seda, et raadiotunnid, mida tuhanded koolid korruga kuulavad, võivad kergendada seda üksilduse ja isoleeritud oleku tunnet, mis ük-

silduses asetsevais koolides kipub meeli valdama, — tuntakse üh-tekuuluvust nii kooli-ilmaga kui ka „suure maailmaga“.

Kuigi kooliraadio tegevus peamiselt on sihitud algkoolile, on ikkagi selge, et vaid osa õpilasist suudab tagajärjekalt kuulata kogu kava. Vähemalt loengute kuulamine eeldab õpilaste juures küpsust, millist kooli alamal astmel veel pole saavutatud. Saksas on kooliraadio kuulajaist peaosajad 12- kuni 16-aastased; Rootsis konstateeriti aastal 1932—33, et üle 2000 kuulavast klassist $\frac{2}{3}$ oli algkoolide ülemaid või täiendusklasse, ja meil Soomes olid, nagu juba nimetasin, kuulavad klassid ikka algkoolide ülemaid ning täiendusklasse.

Seal, kus kõik klassid töötavad koos, tuleb sagedasti alama-telgi klassidel jälgida raadiotunde, kuid et arvati, et raadiost neile otsest kasu ei võinud olla, seati nad samal ajal sooritama mingit vaikset tööd. Kooliraadio on siiski pikkamisi mitmel maal arenda-tud pakkuma ka algkooli alamaile astmeile sobivat kuulamist, ja sellistel kordadel on ettekanded kergemini tajutavad ning ka lühe-mad kui ülemate klasside jaoks mõeldud. Eks näita juba see ind, millega lapsed jälgivad raadio „lastetunde“, et märksa noores eas õpitakse kuulama raadiot, kui ta pakub meelepärast kuuldavast hu-vitaval kujul. Parima kuulamise astme algkoolis moodustavad ik-kagi aga alles algkooli ülemad klassid ning eriti täienduskooli mõ-lemad klassid, ja seda silmas pidades ongi kooliraadio saated meil Soomes peamiselt korraldatud.

See asjaolu määrab loomulikult omalt poolt ka kooliraadio ainevaliku. Kuigi kahtlemata on täiesti oma kohal, et ta pakub teatud määral sellistki kava, millel on peamiselt ergutav või vaim-set silmapiiri avardav tähendus, tuleb täielik peaosajate saateist kat-suda soveldada kooli õppekavaga seosesse ja seega edasi anda ajal, millal koolis tõenäoselt käsitletakse küsimuses-olevat asja. Just sel kombel selline väärtuslik algupärane ettekanne, mis annab rohkem kui õpetaja või õpperaamat, võib abistada ja tõhustada koolitööd.

Kõik kooliained ei sobi ühtlaselt hästi raadios edasiandmiseks. Sellised ained, nagu grammatika ja matemaatika, kus eriliselt täht-tis on otsene vastastikune mõjutamine õpetaja ja õpilase vahel, on vaid erandina kuulunud kooliraadio kavasse. Sellevastu on näi-teks keelte õpetamine saanud raadiost suurepärase abilise, kuna tuhandeis klassihooneis on võinud kõnelda isikud, kelle emakeel on too õpitav võõras keel. Rootsi alg- ja keskkoolides on raadio abil niimoodi edasi antud ka norra- ja taanikeelseid ettekandeid ja güm-naasiumidele lisaks lühikesi loenguid prantsuse, saksa ja inglise keeli. Soomes kooliraadio tundides võõrkeelte õpetust veel ei ole antud.

Kui edasi vaatleme Rootsi kooliraadio-olusid, siis on seal eelis-tatavalt koheldud aineks laulmine, selle järel maadeteadus ja võrd-sena terviseõpetus. Tagajärjekalt on edasi antud ka usuõpetust, ajalugu, ühiskonnateadust, põllumajandust, emakeelt, looduslugu

ja võimlemist. Meil Soomes on kuulavate õpetajate hinnangu järgi kõige eelistatumad saated olnud ajaloost, maadeteadusest, emakeelest ja kirjandusest, põllumajandusest ja loodusloot. Eriti tuleb veel mainida väljaspool korralisi õppekava-aineid väga eelistatud muusikasaateid, see tähendab väikesi koolikontserte seletustega.

15 minutit kestvaid „laulutunde“ on Rootsi kooliraadio saatnud sagedasti, ja need tunnid olid korraldatud nõnda, et tunnipidaja kaasas stuudios oli algkooliklass. Seda õpetades ta ühtlasi ka õpetas oma kuulajaid. Kui lapsed stuudios laulsid, siis kümnendtuhanded lapsed kogu Rootsis laulsid kaasa. Soomes on kooliraadiotunnil ka ühiselt lauldud ja katseks on lauluõpetamise tundki edasi antud. Eriti kui õpetaja enese laulmisvõimed juhtusid nõrgad olema või kui koolis ei olnud mänguriista, olid sellised laulutunnid tänuga tervitatud.

Nimetan siinjuures veel, et näiteks Austria kooliraadio saatekavas muusika moodustab veerandi, kuid Viini koolilaste keskel möödunud aastal teostatud ankeet näitas, et 35% soovis muusikasaateid veelgi rohkem. Sellise kava edasiandmiseks ongi raadio väga sobiv. Ometi ei pea kooliraadio muusikasaated olema harilikud kontserdid, vaid tuleb sinna juurde alati lisada seletusi saadetavast muusikast, lühiteateid helilooja eluloost ning karakterist ja kuidas need ta loomingus ilmnevad, ja muud niisugust. Inglismaal on tarvitatud sellistki viisi, et on lastud orkestri eri mängijail mängida oma partituure üksinda, et lapsed märkaksid, kuidas noist erisuguseist aineosadest kasvab välja suur ühine kooskõla. Rootsi kooliraadios peetakse semestri kestel mitmed lühikesed, seletustega kontserdid. Samuti on Soome kooliraadios edasi antud kolm seletustega kontserti. Õpetajate üksmeelne kogemus oli, et sellised kontserdid eriti suurel määral olid omased arendama laste arusaamist muusikast.

Maadeteadusikud ettekanded on olnud, nagu öeldud, kooliraadio saateist eelistatumaid. Kõigepealt on lastel olnud huvitav kuulata matkajate jutustusi sellest, mis nad oma silmaga on näinud ja ise läbi elanud võõrais mais. Ettekanded on olnud osalt meeli põnevil hoidvaid reisikirjeldusi, osalt jälle jutustusi kauge te maade oludest ja elust — ja mõlematel korraldadel nad eriti meeldival kujul on valgustanud ja süvendanud seda, mis õppetunnis on õpitud. Nende ettekannetega on ühendatud ka kirjeldusi omast maast, kas üldisi maakondade kirjeldusi või ettekandeid mõnd isamaa osa iseloomustavast seigast.

Kooliraadio tervishoiuõpetuse ettekanded on Rootsis eriti hästi korda läinud, kuna kõnelejaks on olnud tuntud andekas kooliarst C. A. Ljungren. Tundidega on ühendatud kirjandivõistlus, millest kevadeni 1933 võttis osa 8000 last.

Usuõpetusega seoses olnud raadiosaateist nimetan eriti väärtuslikena peapiiskop Söderblomi (kadunu) ettekandeid rootsi

vaimulikust luulest ja praeguse peapiiskopi Eidemi kirjeldusi Jeesusest tähendamise sõnade jutustajana.

Ajaloo on piirdunud vaid kodumaa ajalooga. Ainestik on valitud nõnda, et esinev üksikjoon on võinud olla ülevaatlik kogu ajajärgule. Ühiskonnaõpetus on suunatud peamiselt täienduskooli õpilastele, kus see aine on kõige kesksam.

Ka kooliraadio põllumajanduslikud ained on sihitud täiendusklassidele. Nendega koos on käinud võistluskirjutusi, näiteks meil aines „Kuidas ma oma lambaid pean“.

Emakeele ettekanded on samuti määratud rohkem-arenenud astmele. On olnud õigekeelsuse küsimusi, puhast ja ilusat hääldamist, emakeele arengut ja ta murrakute erinevust. Veel on loetud Kalevalat, Kanteletare lüürilisi laule ja Aleksis Kivi Seitset venda.

Möödunud semestril hakati Rootsis pidama lühikesi võimlemistunde, mis olid eriti kohandatud selliste koolide jaoks, kus ei ole võimlemisriistu. Erandita on õpetajad sellega rahul olnud.

Nüüd tuleme kooliraadio kõige raskema probleemi juurde: kuidas saada ettekannet nõnda elavaks, ülevaatlikuks, näitlikuks ja lapsele arusaadavaks, et lapsed tõesti suudaksid seda jälgida algusest peale lõpuni, sellest hoolimata, et kõneleja on neile nähtamatu? Kui harilik koolitund juhtub — kahju küll — äparduma, siis kannatab selle all ikkagi vaid üks klass, kuid kooliraadio ettekanne on määratud kümneile tuhandele? Selletõttu tuleb käsikiri painutada valju pedagoogilise tsensuuri alla, nõnda et raskesti arusaadavad sõnad ja kõnekäänud ja üldse kõik laste arusaamisvõime vastased seigad maha kärbitaks; ettekande asjaliku pädevuse tagab ju esitaja asjatundjanimi. Kuid sellest pole veel küllalt: asjalisel tuleb veel alluda katsele mikrofoni ees, sagedasti mitte ainult ühele, vaid mitmekordsele.

Püüe elavale näitlikkusele on viinud selleni, et kooliraadio ettekannetes märksa suurel määral on lahti öeldud harilikust loenguvormist ja siirdunud suuremat vahelduvust pakkuvaisse vormesse. Sellised on dialoogid vestluste ja usutluste näol ja tõelikkust pildistada püüdvad näidenditaolised stseenid mitmete isikutega — näiteks „Vallavolikogu tuleb kokku“, või üksikud stseenid ajaloost — edasi raadioküllastamised muuseumis, tehastes ja mujal, kunstilisi efekte taotlevad raadionäidendid ja lõppeks õppetunnid mitmes variatsioonis. Eri mais on neist ettekandeviisidest mõned vormid eriti pääsenud maksvusele. Näiteks Saksas ja Inglismaal paistavad olevat erilises lugupidamises näidenditaolised ettekanded, Inglismaal ka veel keskustelud eri arvamustega isikute vahel ning õppetunnid.

Rootsis ja Soomes on jõutud sellele tulemusele, et ikkagi elav, lapsele arusaadav, pisut vestlev loeng annab kõige rohkem. Umbes kaks kolmandikku kooliraadio saateist on sellelaadilised loengud. Lisaks on häid tagajärgi andnud usutlused, kui usutluse objektiks on olnud mõni kuulus eriteadlane, usutlejana jälle õpetaja. Sellise

ühistöö tulemuseks on enamasti olnud sisuliselt mõõdu täis andev ja ühtlasi kooli nõudeile ja õpilaste arenemisastmele vastav ettekanne. Õppetunni-vormi üle on liikvel eri arvamusi. Rootsis ja meil Soomes paistab kogemus viipavat sinnapoolle, et parim vorm sel alal on eeskätt hoolega kavatsatud ja studios esineva klassiga kokkuharjutatud „näite-õppetund“. Sel on veel seegi hea külg, et tunni pidaja juba varemalt saab näha, mida lapsed võivad mõista ja omandada. Ajaloo valda kuuluvais saateis on Rootsis parimaks nähtud kas osaline või täieline draamaline vorm. Soomes ei ole lõplikku vormi võidud kindlaks teha, kooliraadio on meil alles uus.

Aga üks ole ikkagi nõnda, et mitmeid, eriti ajaloo ja maade-teaduse ning loodusloo aladesse kuuluvaid seiku ei saa teha selgeiks ja näitlikeks ka kõige elavama sõna abil, vaid tuleks ühtlasi appi võtta silmale määratud näitlikud õppevahendid. Kahtlemata on lugu nõnda. Kuid sellised vahendid võidakse väga hästi liita kooliraadiotunniga, ja kõikjal ongi kantud hoolt, et õpilased oleksid sellistega varustatud. Näiteks Taanis, kus koolidele on edasi antud mitu kunstiajaloolist sarja, on trükitud mitmed ilusad pildivihud, et õpilased võiksid neist jälgida loengut. Saksas ilmub ajakiri Der Schulfunk, kus lähiaegade kooliraadiokava on esitatud nii pildis kui sõnas. Rootsis ja Soomes toimetatakse iga semestri jaoks kooliraadio vihku, mis sisaldab lühikese ülevaate iga kooliraadiotunni sisust, ning hulga tundidega seoses olevaid pilte. Mõõdunud kevadsemestriks Soomes ilmunud vihk sisaldab ligi 16 lehekülge ja 50 pilti. Piltides näidatakse muu seas võimlemistunnil sooritataavad harjutused. Sellist vihku õpetajad tellivad ühe iga kahe õpilase jaoks. Kooliraadiotunni kestel vaadeldakse koos kõnelejaga sinna trükitud pilte.

Nii olemegi üle läinud mikrofoni juurest valjuhääldaja juurde. Kas nõuab kooliraadio saate jälgimine kooliklassis muud kui hoolikat kuulamist ja loengutevihu piltide jälgimist? Ja kas ta nõuab nimelt õpetajalt muud, kui selle järele valvamist, et nõnda tõesti sünnib? Nõuab küll. Kõikjal, kus raadioettekandeid koolidele saadetakse, rõhutatakse eriliselt seda seika, et selline ettekanne ei tohi olla mingi ametlik asi, vaid et ta oleks üheks astmeks selles klassi töötamises, mille moodustavad valmistus, kuulamine ja hiljemini kuuldu kordamine. Siis kuulnud ettekanne liitub otse äsjaõpituga ja on väikesest meeldetuletusest enne kuulamise algust küllalt, kuna muul puhul on vajalik põhjalikum ettevalmistus. Selle jaoks sisaldab loengutevihk peamiselt õpetajate jaoks mõningaid viipeid kirjandusse. Õpilastel tuleb loomulikult ka omalt poolt tutvuda loenguvihus oleva lühikese ülevaatega. Ettekande ajal õpetaja võib näidata kaardilt loengupidaja poolt nimetatud kohad või kirjutada tahvlile loengu peakohtade pealkirjad, ettetulevad raske nimed või uued sõnad. Õpilased omalt poolt peamiselt kuulavad — ja üks kooliraadio tähtsamaid ülesandeid ongi õpetada tähelepanuga kuulama katkestamatut ettekannet ja panema ta pea-

kohad meelde. Nad võivad samuti märkmeid teha ettekande ajal kas ühtesoodu või õpetaja poolt tahvile kirjutatud ülestähenduste põhjal. Märkmete tegemine on väärtuslik oskus, ja seda on hea kooliraadio abil arendada. Tunni lõpul võidakse kohe kuuldut koos korrata. Tundub loomulik, et õpilasel lastakse seletada kuuldu sisu, et arusaamatuiks jäänud kohti koos selgitada. Loenguvihud sisaldavad sellise tagasisivaate jaoks kavatsatud, ettekande peakoh-tadele tagasitähendavaid küsimusi. Mitmetes koolides on raadio-ettekandeid kasutatud kirjandite koostamise või väikeste referaa-tide põhjustuseks. Varemalt juba nimetasime kirjalikku võistlust, mis sai alguse radioloengust. Mõnel maal loengupidajad järjekor-raliselt paluvad lapsi kirjutada neile oma mõtteid kuuldu üle või jälle saata vastuseid antud küsimustele. Sellal ei ole küsimus võist-lusest; peaasi on, et kuulaja ja kõneleja vahel tekib vajaline vas-tastikune mõjutamine, nii et kõnelejal on võimalik konstateerida, kas lapsed ettekannet tõesti on mõistnud.

Meil tuleb veel vaadelda, kuidas tegelikult on korraldatud koo-liraadio ja kuidas teotseb too korraldav organ. Juhtivaks põhi-mõtteks on, et kooliraadiotöö kavatsemisel üldraadio ringhäälingu juhatus ja koolivalitsus on püsivas ühistöös omavahel. Sagedasti on töö eesotsas haridusministri poolt määratud komitee, kus on esindatud eri koolivormid ja kus ka raadio ringhäälingul on oma esindaja. Soomes on Rootsi eeskujul vastu võetud väga lihtne ja esialgu hästi funktsioneeriv süsteem. Soome ringhäälingul on ame-tisse võetud algkoolimees, praegune kõneleja, kelle ülesandeks on kavatseda algkoolidele saadetavad ettekanded. Kooliraadiopealik on elavas läbikäimises õpetajatega, ta muu seas reisib koolides ja võtab osa õpetajate koosolekuist, et tal oleks üldvaade koolite-gelaste soovidest kooliraadio suhtes. Iga aasta koolidele saadetava ringkirjaga püütakse samuti jõuda selgusele kuulavate koolide ar-vamusi. Teiselt poolt on kooliraadio jaoskond pidevas kokkupuutes koolivalitsuse asjaomaste koolinõunikudega, kõigepealt sellega, kelle alasse kooliraadio kuulub. Nii kujuneb pikkamisi järgmise semestri kava, ja kui ta on valmis, esitatakse ta koolivalitsusele ametlikuks kinnitamiseks. Soome ringhääling kannab kõik kulud, trükib ka kavavihud; mis 50 000 eksemplaris möödunud kevadse-mestril täiesti tasuta välja jagati.

Kooliraadiosaateid on Soomes olnud sügissemestril 25 ja ke-vadel 54, neist 16 rootsikeelset. Algkoolidele saadetakse kava kol-mel päeval nädalas. Saateid on lisatud, sest kooliraadio näib ole-vat eriti suureks kasuks just täiendusklasside ajastul. Koolid saa-vad vabalt ise otsustada, kas tahavad või mitte ettekandeid kuu-lata. Pole ka tingimata vajaline kuulata kõike saadetavat; pige-mini on parem, et kooliraadio ei saa õpilastele liiga igapäevaseks. Keskmiselt algkoolides Soomes kuulatakse pooled saated, see tä-hendab 10—20 saadet semestris keskmiselt iga kuulava kooli kohta.

Too täieline vabatahtlikkus pole nagu näha kooliraadio tegevusele põrmugi takistuseks olnud. On ju kuulavate koolide arv, mis möödunud sügissemestril oli 946, kevadsemestril tõusnud 1614-le, seega saanud kahekordseks. Selline areng on rõõmustav sellegi tõttu, et oma raadiovastuvõtja on olnud vaid harvades koolides. Enamikus õpetaja kogub lapsed enda ruumidesse ja teinekord ta viib masina klassituppa. Üks Rootsi õpetaja kirjutab: „Olen kolm aastat kandnud oma masinat korterist 100 meetrit eemal olevasse koolimajja. Möödunud aastal olin sunnitud vahetama vastuvõtjat, sest vajasime sellist, kus on elekrodünaamiline valjuhääldaja. Endisega me nimelt ei kuulnud küllalt hästi. Minu isikliku tarviduse oleks vana küllalt rahuldanud. See asi maksis minule 300 krooni erakorralist väljaminekut.“

Tean, et meil Soomeski on õpetajaid, kes on hankinud enesele raadiovastuvõtja nimelt kooliraadio kuulamise otstarbeks.

Samasugune elav harrastus kooliraadio vastu ilmneb ka õpetajate vastustest, kui neilt ankeedi teel on kogutud arvamuseavaldisi kooliraadio suhtes. Sügisel 1934 ligi 100 vastajast vaid kaks õpetajat olid arvamusel, et raadio koolitöös erilist tähtsust ei oma. Teised kiitsid — mõnikord päris vaimustusega — kooliraadio kaudu saadud väärtuslikest ja huvitavaist saateist.

Sellega võime lõpetada kooliraadio tegevuse vaatluse. Loodan, et võisin näidata, kuidas kooliraadio töesti on väärtuslik abinõu, eriti algkoolitöös. See, mis mujal on häid tagajärgi andnud, sobib endastmõistetavalt ka teile Eestis. Sest on ju teil andekaid asjatundjaid, pedagooge ja keskseid haridustegelasi, kelle hääl ja ettekanded võivad elustada ja rikastada algkoolide tööd. Teilgi on kahtlemata õpetajaid, kes oma üksildases koolis ja monotoon-ses rabelemises võtaksid rõõmuga vastu selle käesirutuse väljast ilmast, mida kooliraadio pakub, ja kindlasti ka õpilasi, kes tunneksid saavat väärtuslikke lisandeid oma teadmustele, rõõmu ja tööindu kooliraadio juures möödasaadetud hetkist. Teilgi on eriline koolitöö vorm, täienduskool, millele on märgitud eriliselt hästi sobivat just kooliraadio oma vaatepiiri avardava, äratava ja elavasse ellu juhtiva mõjutamisega. Tõsi küll, et teie ringhääling üksinda vahest ei suuda teostada kooliraadiot kuigi suurel määral. Aga selleks leiduks kahtlemata abinõusid. Kooliraadio mõtte teostumine oleneb ikkagi kõigepealt õpetajaskonna soovlikust poolehoidust. Aga seda poolehoidu on võidud alati arvestada, millal iganes on olnud küsimus kooli edasiarendamisest terves suunas. Nõnda ka nüüd.

Dr. O. Liiv esineb referaadiga

Eesti ajaloo arengujooni

Austatud koosolejad!

Mul on ülesandeks kõnelda siin Soome külalistele Eesti ajaloost. Kuna aga vähem kui tunnilise ettekandega ei ole võimalus anda Eesti kogu ajaloolisest arengust ülevaatlikku pilti, ja linnulennulises perspektiivis, ma eeldan, see areng ongi juba külalistele tuntud, tahaksin ma käesolevas ettekandes rohkem iseloomustada meie ajaloo ja tema üksikute ajajärkude arengujoont ning selle tähtsust ka Soome ajaloole, ning esitada siis mõned seisukohad lugupeetud päevadest osavõtjaile.

Baltimaad juba oma geograafilise asendi tõttu on minevikus etendanud palju tähtsamat osa Ida-Euroopa ja eriti Läänemere-äärsete maade ajaloolises sündmuskäigus kui Soome. Mineviku suured tõmbetuuled läänest itta, ja vastupidi, on tormanud siin palju sagedamini ja meie maa ning rahvas on etendanud siin kõigiti tähelepanuväärivat osa.

Arheoloogilise uurimistöö süvenemine heidab järjest suuremat valgust kaugel mineviku hämaratesse aegadesse, mille kohta meil pole säilinud otseseid kaasaegseid kirjalikke andmeid. Aastatuhandeid enne Kristust on Eesti ala olnud juba asustatud ja ikka kaugemale minevikku nihkub see aeg, millal oletatakse eestlasi asunud siia maale. Uuemate uurimuste varal võib pidada täiesti põhjendamatuks endist arvamust, et asumine siia toimus alles 4. sajandil pärast Kristust; tegelikult see sündis palju varem.

See oli karm aeg, ning karm oli selle rahva iseloomgi, kelle kohta ikka enam andmeid jõuab meile juba esimese aastatuhande lõpul pärast Kristust. Oma eluviisilt ja ühiskondlikult korralduselt võrdlemisi kõrgel järjel, oli ta vaimult julge ja ettevõtlik. Mainitagu vaid neid vikingite-retki, mida eestlased sooritasid Skandinaaviasse ja mille üheks episoodiks oli Sigtuna hävitamine 1087. a. eestlaste poolt. Juba sel ajastul oli eestlastel palju kokkupuuteid võõraste rahvastega, samuti aga ka üle Soome lahe elavate hõimlastega.

Igatahes, kui algas saksa ekspansioon 12. sajandil idasse, olid Baltimail eestlased need, kes tahtsid viimse võimaluseni kaitsta oma iseseisvust, ja seda nad tegidki. Juba siis, olles esijoonel põllumajandusest elatuv rahvas, kes ülalpidamisele toetust sai metsandusest, kalastusest, kaubandusest ja ka röövretkist, omas rahvas, jagunedes küll maakondade kaupa erivanemate alla, kindlaskujunenud suurejoonelist kaitsesüsteemi võõraste sissetungi takistamiseks. Uhkete mälestusmärkidenä sellest ajast on meile Eesti alal säilinud väga rohked maalinnad. Võideldes mitmete vaenlaste vastu — lõunast sissetungivate sakslaste ja nende

poolt kergesti alistatud ning siis liitlaseks võetud lätlaste, liivlaste, edasi röövretkil viibivate leedulaste vastu, idast ajuti kallaletungivate venelaste ning hiljem üle mere tulnud taanlaste vastu, suutsid eestlased kaitsta end aastakümneid. Üks tolle aja eestlaste silmapaistvamaid ja andekamaid juhte, Sakala vanem Lembit, kes langes vaenlase ülemvõimu all lahingus 1217. aastal, on jäänud igale eestlasele mehisuse ja iseseisvuse kaitsmise sümboliks.

Ka hiljem, kui suur osa rahvast oli paremini relvastatud venelase poolt tapetud ja maa juhtimine läinud nende kätte, jäi rahvale veel teatav iseseisvus oma elukorralduses. Mõnes maakonnas, nagu Saaremaal, oli võõraste sissetungijate võim ainult nimeline ja vahekorrad reguleeriti vastavate lepingute kaudu. Kuni 14. sajandi keskele jagunes Eesti ala kolme võõra võimu esindaja vahel: Põhja-Eesti, välja arvatud Läänemaa ja Järvamaa, Taani valduses, Lõuna-Eesti, Saaremaa ja teised maakonnad olid jaotatud Ordu ja piiskoppidevõimu vahel. Kuid olemasolevigi veel konsolideerimata võõras võim tundus rõhuvana ja see ongi põhjustanud rohkeid vastuhakkusid ja mässusid rahva seas 13. ja 14. sajandil, millest erilise ja ülemaalse ulatuse omandab Harju mäss ja sellele järgnev ajastu 1343—1345, kus oli juba lähedane kogu võõraste võimu kokkuvarisemine. Siiski lõppes see vastuhakk eestlastele õnnetult, kuid selle suurejoonelise ürituse mälestused jäid kustumatutena rahva hinge. Varsti võidakse mälestada nende sündmuste 600-da aastapäeva möödumist, kuid ikka veel põlvest põlve kantakse edasi kajastusi sellest sündmusest. Ei tohi mainimata jätta, et eestlased vajasid ja otsisid endale liitlasi vabanemise läbiviimiseks ja üheks liitlaseks kutsuti soomlased ja rootslased, kes aga hilinesid.

Peale Harju mässu, mille järgi peagi sai Liivi Ordu ka Põhja-Eesti oma võimu alla, teravneb vahe ja suureneb vaen sakslaste ja eestlaste vahel siin maal. Kuigi oli eesti sugukondi, kes sattusid aadli hulka, jäi see seisus rahvale kogu aeg võõraks. See on punane joon Eesti ajaloos, vaen talurahva ja mõisniku vahel, mõnes kohas varjatud, teisel avalikum, andes materjali majanduslikkude kriisiaegade, sõdade ja muu säärase puhul rahvarahutuste lahtipuhkemiseks, milliseid on igal sajandil olnud ja millest viimane oli alles hilja aegu, seoses teistes naaberalades asetleidvate rahutustega, nimelt punane 1905. aasta. Toimub visa ja talurahva poolt enamasti passiivse kaitse näol võitlus mõisnikkude ja rahva vahel, mis kestis sajandeid.

Ordu ajal leiab aset ka suurema-arvulisem mõisate tekkimine, mis küll varem juba alguse saanud. Uue võimu ülesandeks oli end kindlustada ja selle tagajärjel näemegi Eestis paljude endiste losside ja kindluste varemeid. Nende juurde, sagedasti juba vanade eestlaste kaubapaikadesse ja maalinnadesse tekivad linnad. Eri- lise tähtsuse Põhja-Eestile omandab Tallinn, kes oli ka hansa linnade liidus. Tallinn saavutab oma mõjuandva seisukoha Balti-

mail Riia kõrval lääne ja ida kaubanduse vahendajana, ühtlasi viidi siitkaudu läänemaile, hilisemast keskajast järjest tõusva tendentsiga — Hollandi ja mujale maasaadusi, eriti vilja. Ka Soomele kujuneb Tallinn ülitähtsaks kaubalinnaks ja eriti kogu Lõuna-Soome sattus otseselt või kaudselt Tallinna majanduslikuks tagamaaks, kuigi näiteks 17. sajandil Tallinna kaupmeeste tegevus ulatub juba Ouluni ja veelgi põhja poole. 16. sajandil Tallinnale kasvab Narvast kaubitsemise alal tugev võistleja. Lõuna-Eestis Tartu ja Pärnu olid kaubanduselu keskusteks. Eesti sadamalinnade kaubanduslik osatähtsus, eriti Tallinna oma, langeb võrdlemisi tugeval määral 18. sajandil Peterburi asutamisega, kuigi langustendents on märgatav juba 17. sajandil.

Orduriigi konföderatsioonaalne korraldus tugevnes aegajalt ja 15. sajandi lõpul ning 16. sajandi algul on Liivi Ordu võitnud endale juba rahvusvahelise tähenduse. Tema vägevusajastu ilmeka- maid juhte oli ordumeister Wolter von Plettenberg. Maamajanduses toimus viljatootlemise ja kaubanduse kõrval veel tähtsal määral siniseid linnu rikastav transiitkaubandus Venemaa ja läänemaade vahel. Hansalaste võimu langemisega tungib esile uus aktiivne kaupmeeste kiht hollandlaste, lüübeklaste, inglaste, šotlaste näol, ka venelased on ikka sagedamad külalised Baltimail. Talurahva seisund raskenes küll maksudekoorma suurenemisega, kuid jäi suhteliselt pea kogu Ordu aeg mitte nii rõhuvaks kui hili-semail sajandeil. Eestlased toetasid orduvägesid nende võitlustes abivägede andmise näol ja nautisid väga paljudel juhtudel prii-põlve.

16. sajandil reformatsiooni kiire levimisega, Preisi Ordu ilmas-tumisega ja Plettenbergi võimu ajal harjutud üleoleku tundega pikkamööda lõhutud Liivi Orduriigi seesmine kooshoid ja väline jõud, edasi aga terve rida muid tegureid, millest tähtsad on eriti Vene ja Poola võimu suurendamise tungid, teevad paratamatuks konflikti, mis saab alguse Vene-Liivi sõja lahtipuhkega 1558. a. Siitpeale kestab suurte sõdade, rahutuste jne. ajajärk, lõppedes õieti tegelikult alles 1625. a. Selles ligi 70-aastases sõdade ajastus etendavad suurt osa Vene tsaar Juhan Julma püüded omandada Liivimaa ja pääsu merele, kuid Liivimaa omandamisest olid samuti huvitatud Poola, Rootsi ja Taanigi. Siin on tarbetu üksik-asjalisemalt kirjeldada vaenutegevust, mida juhtisid omaaja kuul-samad kuningad ja väejuhid Euroopas. Nimes nagu Erik XIV, Juhan III, Karl IX, Gustav II Adolf, Stephan Bathory, Sigis-mund III, Juhan Julm, hertsog Magnus, Pontus de la Gardie, Jakob de la Gardie, Hornide, Buneride, Flemmingite, Sture'de ja paljude teiste sugude esindajad jne. Näeme asetleidvaist võitlusist osa võtvat ka eesti rahvuslikke väeosi, milledest erilise kuulsuse ja kardetavuse vaenlaste seas võitis „Liivimaa Hannibali“ Ivo Schen-kenbergi eesti ratsameeste hästi väljaõpetatud väeosa, isegi oma eestikeelsete käsklussõnadega.

See sõdade ajastu, mille algul juba kohe variseb kokku Liivi Ordu ja kelle võimupärijaiks osutuvad Eesti alal: Põhja-Eestis Rootsi, Saaremaal Taani, Ida-Eestis Venemaa, Lõuna-Eestis Poola, on pakkunud avantüristlikeks tegudeks paremaid võimalusi, kui kunagi varem või hiljem, ja palgasõduri tüüp on valitsev Eesti alal. Nimetatud riikide omavahelise võistluse ja võitlused Liivimaa pärast lõpetab alles Gustav II Adolf, kindlustades Liivimaa Rootsil.

Baltimaad on Rootsile õieti andnud ta suuruse ajastu, mis on Rootsile ta minevikus kahtlemata uhkemaid. Aeg kuni Põhja sõjani ja venelaste poolt Baltimaade vallutamiseni on ühtlasi aga ka ühine nii Soome kui Eesti ajaloole. Kui juba kõige varajase- maist aegadest peale on kestnud tihe läbikäimine soomlaste ja eestlaste vahel üle lahe, kõige rohkem kaubanduslikul alal, siis see läbikäimine Rootsi ajal, millal mõlemad maad asusid ühe valitsuse all, aina süvenes ja ühendus tihendub ikka tugevamaks. Palju siitmaa elanikke asub Soome, Soomest omakorda satub rohkesti rahvast elama Eesti- ja Liivimaale, osalt kuningate poolt (nagu Juhan III) asundatuna, osalt sõduritena toodud Liivimaale ja siia elama jäädes eestistunud (näiteks võrdle Põltsamaa soomlaste asunduse lugu). Eestisse tuleb mitmeid soomesugu õpetajaid ja ametmehi, kuna omakorda Eesti rannatalupojad, linnade kodanikud ja balti aadlikke läheb Soome.

Rootsi ajastul põhjendatakse Eestis üksikasjalisem valitsus- võimu korraldus, õigusemõistmine saab kättesaadavamaks, Rootsi aja lõpul pannakse kindel alus ka rahvakoolile. Kui eestikeelse raamatu ajalugu on vanem soome ja läti omast ja kuigi juba 17. sajandi keskel valitses rahva hulgas lugemisoskus, mida tõendab usulise sisuga raamatute suur levik, saab kirjatundmine alles rahvakooli asutamisega, millest möödunud aastal täitus 250 aastat, tähelepanuvääriva ulatuse ning rahva hariduslik tase Eestis oli võrdne Rootsiaga. Tekib oma haritlaste kiht tolleaegses mõõdukus köstrite ja kooliõpetajate näol; linnakodanikkude seas oli eestlasi väga suurel hulgal. Eestlane käsitöölisena saavutab hea kuulsuse ja sõdurina teenides mitte üksi omamaa, vaid ka Pom- meri garnisonides, ning võttes juba kolmekümneaastasest sõjast Saksamaa pinnal osa, saavutab ta rohkesti elukogemusi. Põhja sõja ajal ei anna eestlased Rootsi vägedele mitte ainult sõdureid ja väeosi, vaid ka eesti ohvitseri, kes saadavad Karl XII ka Poolamaa lahinguväljadel ning hiljem teevad läbi vangipõlve raskusi kaugel Venemaal.

Rootsi aja lõpul valitsuse poolt ettevõetud mõisate redukt- sioon, maade revisjon ja rida majanduslikke ning õiguslikke reforme talurahva kasuks aina tugevndasid rahva enesetunnet ja kergendasid ta olukorda kohustustes mõisa vastu. Poolehoid Rootsi valitsusele muutub sügavaks ja seda kahandasid alles suur- näljaaeg 1695—97 ja Põhja sõja raskused.

Vene võimu alla sattudes aga halveneb meie maarahva olukord tugevasti, jõudes raskuste mõttes haritipule 18. sajandi lõpul. Siis mitmesugustel motiividel, mida meid siin ajapuudus takistab käsitlemast, järgnevad 19. sajandi esimesel poolel mitmed õiguslikud aktid valitsuse algatusel, mille tagajärjel sajandi keskel tekib hoogus majanduslik tõus. Seadusandluse abil algab talude pärisekstostmine, ühiselt sellega aga ka rahvuslik uuestitõus või ärkamisaeg, nagu seda on kutsutud. Kirjanduse (Kreutzwald, Faehlmann, Jannsen oma ajalehega „Postimees“, mis 1857. a. peale jätkab ilmumist seni), usuliste liikumiste (vene usku siirdumine, Maltsveti usulahu tegevus jt.), agraarsete rahutuste jm. kaudu jõuab rahva eneseteostuse soov ikka selgemaks. 1869. a. esimest Eesti laulupidu märgitakse siin üheks verstapostiks ja teatava õigustusega on lausutud, et eestlane on end iseseisvaks laulnud. Rahva kultuurised ja majanduslikud ühissettevõtted, olgu nad ülemaalised või piirduksidki vaid mõne seltsi asutamise ning selle tegevusest innukas osavõttus, võitlus saksluse ja venestamise ohu vastu, oma mineviku tundmaõppimine ja sellest lugupidamine, mis avaldub markantsel viisil juba rahvaluule kogumises doktor Jakob Hurda juhtimisel, see kõik näitab äärmiselt elavat vaimset kui ka majanduslikku isetegevust. Aastate möödumisel, kui klassivahe eestluse ühiskonnas muutub järjest tugevamaks, astub ellu ka sotsialistlik võitlus. See on kultuuriselt ja majanduslikult juba küps pind iseseisvusele, mida kohtame Eestis viimseil aastail enne Maailmasõda. Selle sõja, revolutsiooni ja okupatsiooni keerises toimus Eesti lõplik iseseisvumine, ja seda iseseisvust tuli tal üle aasta kestvas sõjas kaitseda mehiselt vaenlaste vastu, kusjuures teda nii moraalselt kui tegelikult abistas suurejooneliselt Soomegi, kel oli õnn mõni aeg enne Eestit saavutada täielikku iseseisvust. Selline on eestlaste, selle kestvalt võitlema pidanud rahva ajaloo peaiseloomustus.

Juba sellest äärmuseni kokkusurutud eesti rahva ajaloolise arengu peajoonte iseloomustusest selgub, et eesti ja soome rahval on olnud sajandite jooksul tihedaid kokkupuuteid. Neid kokkupuuteid on olnud palju rohkem, kuid kõiki neid ei saa siin nimetada. Tunnistusi neist aga annavad teadlastele Soome ja eriti Eesti arhiivid, etnograafiline aines ja rahvaluule kogud silmapaistval määral. Soome lahe mõlemal rannikul asuvad elanikud on säilitanud selle tiheda ühenduse tänapäevani, ühenduse, mis kindlasti on kestnud ligi paartuhat aastat. Soome-Eesti „sild“, mille ehitamisest meil hõimusõbralikes ringides nii palju kõneldud, on olnud juba igivanast ajast peale. Rohkem kui ideelised kaalutlused on siin mänginud osa reaalsed tingimused majandusliku läbikäimise näol, kuid see alus on ikkagi tugevamaid ja ka kultuurised sidemed on arenenud sageli just sel alusel. Peame süvendama mõlemat läbikäimisviisi, seda nõuab mõlemate rahvaste eluline huvi.

Vastastikku mõlema rahva ajaloo tundmine soodustab kõigiti nende sidemete tihendamist. Meil Eestis tuntaksegi suhteliselt rahuldavalt Soome ajalugu, ühenduses Rootsi ajalooaga. . Kuid põhjamaade ning Soome ajaloo tundmine peaks meil veel enam levima, ja seda eeskätt koolide kaudu. Eesti ülikool Tartus on ses suhtes igatahes rohkesti tööd teinud, ja meie ajaloolased, samuti ajalooõpetajad tunnevad hästi Soome ajalugu. Arvan aga, ja vist mitte ekslikult, et Soomes ses suhtes on lugu halvem. Ärgu pandagu seda pahaks, kuid sõbrale on parem otsekohe öelda, kui tagaselja rääkida. Soome ajaloouurimine ja seda edustavad ringid näivad viimaseil aastail siiski suuremat tähelepanu pööravat Eestigi ajaloo tundmaõppimisele, ja eriti soome ajaloolaste noorem generatsioon on alustanud tegelikku ühistööd eesti omaga. Ka Soome rahva- ja keskkool peaksid siin võimaluse piires kaasa aitama. Eestis on viimaseil aastail ilmunud rida populaarseid Eesti ajalookäsitlusi, mis võiksid kasutatavad olla ka Soome koolides.

Soome koolides antakse väga palju ruumi ajalootundides Rootsi ajaloole. See ei võiks kahjustada palju, kui vahest sellegi arvel antakse mõni tund Eesti ajaloo käsitlemisele, nii et õpilasel jääks ainest teatav terviklik mulje. Soomes, nagu teame, ilmub väga palju raamatuid, ja ajalookirjanduse hulgas võiks ilmuda ka mõni Eesti ajaloo ülevaatlik käsitlus koolidele ja asjast huvitatuile, kas selleks eriti koostatud või tõlkides mõnd sobivat eesti sellekohast raamatut. Arvan, et kui vastastikku mõlemal maal võetakse seda küsimust tõsiselt, suudetakse siin palju ära teha. On tarvis mitte nii palju resolutsioone, mis sagedasti jäävad täitmata, vaid mõlemapoolseid tegelikke samme. Loodan isiklikult, et nendeni jõutakse peagi, ja siis ei ole vahest seegi ettekanne olnud viljatu. Selles lootuses vahest paljudki Soome-Eesti õpetajatepäevadest osavõtjad külalised kui ka eesti õpetajad ühinevad ettekandjaga ja näevad nendegi päevade kordaminekus panti ettekantud soovide teostamiseks.

Mag. Kerttu Mustonen kannab ette referaadi

Hõimuküsimus kooliõpetuses*

K. Mustonen.

Helsingis 1921. a. peetud ühis-soome koolikongressi nimetati tabavalt soome hõimude ühisharrastuste kevadnähtuseks. Olid ju siis esimest korda koos peagu kõigi soome hõimude esindajad arutlemas ühis-soome kultuuri tähtsamaid probleeme.

See ligema koostöö püüe on täitsa loomulik. On ju aastatuhande pikkune lahusolek muutnud keeled niivõrd, et üks enam ei saa aru teisest. Ometigi ei ole ühis-soome algkodu-pärand hävinud olematuks, sügavamal on meil siiski nii palju ühist, et meie vastastikune lignemine ei toimu rahvustunde arvel, vaid kindlustab seda.

1921. aasta „kevadnähtusele“ on järgnenud hulk eesti-soome üliõpilaspäevi, soome-ugri kultuurkongresse, loendamatud sõidud Eesti, Soome, Ungarisse ja Liivisse. Kuigi hõimutöö põllul on saavutatud tulemusi — mainitagu näiteks võrdlemisi laiaulatuselist hõimukirjanduse väljaandmist, sugukeelte lektoraatide asutamist Helsingi, Tartu ja Budapesti ülikooli juurde, elavat üliõpilaste ja õpilaste vahetust Soome ja Eesti vahel, hariduse võimaldamist Karjala ning Ingeri noortele Soome algkoolides ja rahvaülikoolides, samuti mitmetele Liivi noortele Soomes ja Eestis, hõimumaade kooliõpetajate, üliõpilaste, kirikuõpetajate, tuletõrjujate jt. sõprusliite, stipendiume õppimiseks hõimumaades, Eesti-büroo asutamist Helsingi ja Soome-büroo asutamist Tallinna, hõimuõpetust koolides jne. — siis pole ikkagi jõutud nii kaugele, et järgmistki soome-ugri kultuurkongressi võiks sõna tõsisel mõttes nimetada soome soo suurpidustuseks.

Aktiivsemaks hõimutöö elemendiks on ikka olnud akadeemiline pere ja kooliõpetajad, kuna aga vanem põlv tihtigi, eriti meil Soomes, on olnud tagasihoidliku pealtvaataja osas ning rahvas ise on jäänud võrdlemisi võõraks ja loiuks kogu hõimuasjandusele.

Kuid meie, hõimrahvad, peame õppima tundma üksteist. Ja seda tutvustamistööd tuleks teha kõigi rahvakihtide hulgas. Kõigepealt aga oleks tähtis, et kasvav noorsugu pandaks hõimuliikumisest osa võtma endisest tõhusamalt.

Käesoleva ettekande raamidesse ei käi arutlemine, kas ja missugusel määral oleks võimalik praeguste õppekavade ja õppekursuste piirides anda teiste õppeainete kulul ruumi hõimuõpetusele, vaid tahaksin lühidalt märkida, mis praeguse õppekava juures oleks võimalik asja heaks teha.

* Paiguti lühendatud.

Kooliealise noorsoo hõimuharrastuse ärkamisele ja süvenemisele on tähtis, et noorsugu ise tunneks ennast olevat teguriks praktilises hõimutöös, midagi suurt ning tähtsat korda saatmas. Praegu on seesuguseks praktiliseks hõimutööks meie koolidele sobiv ja tänulik töömoodus — hõimupäeva pühitsemine. „Hõimupäevaga tahetakse süvendada huvi sugurahvaste vastu, elustada hõimumeelsust meie rahvas ja edendada Soome ja selle hõimrahvaste, kõigepealt Eesti, omavahelist lähenemist,“ öeldi esimeses hõimupäeva üleskutses. Nüüd on juba kõigis hõimuriikides igal sügisel oktoobrikuu kolmas laupäev pühendatud hõimupäevale, mil koolides toonitatakse päeva tähtsust. Sellest päevast peaks kujunema tõesti üldine, õige pidu- ja hõimupäev meie koolides. Selle päeva korraldamine ei peaks tekitama võidetamatuid raskusi, kuna vähemalt meil Soomes on ametlik luba selleks, et hõimupidu jaoks tarvisminevat aega saab arvata koolitundideks.

Eeskava sooritajaina peaksid lapsed ise kaasa töötama. Kui lastele õpetatakse mingisuguseid hõimrahvaste laule, mida lauldakse koguni algkeeles, siis on pidudel kindlasti õige hõimumeel. Laste ettekandeist jääb meelde sõnu ja kujutelmi, mis vahest äratavad huvi sugurahva keele tundmaõppimise vastu.

Püüdes anda ruumi hõimuõpetusele ühenduses hariliku koolitööga, tuleks esmajoones pöörata tähelepanu emakeelele, maateadusele ja ajaloole. Emakeele alal on meil Soomes juba mõned vanusjärgud saanud vähemalt algteadmeid hõimrahvastest. Tope-liuse „Maamme-kirja“, mis ilmus juba a. 1875, on teerajajaks sel alal, kuna selles on pühendatud eeskujulikult palju tähelepanu m. s. eestlastele. Möödunud aastate jooksul on eeskätt kõrgemate klasside emakeele õpperaamatuisse võetud sugurahvaste elu-olu kirjeldavaid jutustisi, luuletisi algkeeles jne. Aga kas oleks liiga julge juba esimeste klasside lugemikes ruumi anda Eesti koolis mõnele soomekeelsele muinasjutule ja Soome koolis eestikeelsele?

Mõnes Helsingi koolis, koguni algkooli esimestes klassides, on katsetatud, kuivõrd lapsed saavad aru eestikeelsest tekstist. Tulemused on olnud rõõmustavalt positiivsed.

Tänulik aine hõimuõpetusele oleks ka maateadus. Soome uuemais geograafia õpperaamatuis ongi juba rohkem tähelepanu pühendatud hõimumaadele. Kuid pühendades suuremat tähelepanu Ungarile, Soomele ja Eestile ning käsitledes üksikasjalisemalt ka Karjalat, on kahjuks teised sugurahvad siiski jäänud peagu nimetamata, nagu näit. liivlased ja ingerlased. Puuduvad kahjuks andmed vastavate eesti raamatute kohta. Kui on puudused õpperaamatuis, siis tuleks õpetajail võimalust mööda tunnis neid parandada ning täiendada. Hõimrahvaste kohta käiva õpetuse näitlikumaks tegemisele aitab palju kaasa praegu kasutada olev võrdlemisi hea pildimaterjal. Nüüdsel kino ajastul on ka film rakendatud kooli teenistusse. Vastavate maade saatkon-

nad nii Tallinnas kui Helsingis lubavad heameelega koolidele kasutamiseks kumbagi maad ja rahvast kujutavaid nii heli- kui ka tummfilme ning ka udupiltide seeriaid. Näiteks olgu nimetatud, et Helsingis näidati k. a. kevadsemestril kõigi algkoolide kõrgemate klasside õpilasile eesti filmi „Kas tunned maad“, mis leidis suurt vastukaja noores vaatlejaskonnas. Kuna paljudel koolidel on kasutada ka globoskoobid, kas siis ei oleks mõeldav pildikogude vahetus meie maade koolide vahel? Seni on heade tulemustega praktiseeritud näit. õpilastööde vahetust. Vaevalt tekitaks maastiku-postkaartide ja ülesvõtete vahetus ülesaadamatuud takistusi.

Kuigi ajaloolugemikkude autorite põhimõtteks — vähemalt meil — olevat, et algkooli ajaloo kursust tuleks kitsendada, tuleks sellest hoolimata ikkagi natuke rohkem ruumi anda hõimrahvaste ajaloole. On ju liivlastelgi olnud niisugune koht ja ülesanne ajaloos, et neid maksaks meeles pidada, samuti ingerlased, kuid tegelikult jäetakse need tagaplaanile selliseiski soome õpperaamatus, milledes näit. Ungarile ja Eestile on pühendatud võrdlemisi palju tähelepanu. Kuid õpetajail on võimalus palju korda saata sel alal, kuigi õpperaamatud on puudulikud.

Ka praktikulistegi õppeainete alal oleks vahest võimalus ruumi lubada „hõimlemisele“. Mõtlen esijoones laulmist ja käsitööd. Peale hõimupidude eeskavade jaoks õpitud laulude tuleks lauluõpetuses pöörata tähelepanu ka teistele lauludele. Võiks hõimukeeles laulda kas või jõululaule. Ka mängulaulude sõnad oleksid lastele kindlasti arusaadavad. Käesoleva aasta kevadel on Soomes ilmunud kogukas „Hõimulaste lauluraamat“. See raamat võiks huvi pakkuda ka eesti õpetajaile. Võiks vahest ehk seda kogu täiendada laulude väljaandmisega mõlemate maade õpetajate häälekandjais. Eesti- ja soomekeelsete sõnade hääldamine võib alguses tekitada raskusi, aga loodetavasti meie ringhäälingute kaudu oleks võimalik anda juhatus hääldamiseks. Ja miks mitte korraldada mõningaid proovitunde? Kõrgemais klassides saaks õpilasi tutvustada hõimrahvaste heliloojatega ja nende tähtsamate helitöödega, Soomes veel Eesti laulupeoaatega, millest ka Soome laulupeoaade on saanud oma alguse.

Käsitöödest tuleks võtta kõne alla esmajoones tütarlaste käsitööd ja mustrite vahetus hõimumaade vahel. Näiteks ungari värviküllased pluusid, röömsavärvilised laudlinad, kenad pitstööd, eesti labakindad, ilusad mulgi pulmakindad kui ka soome tüüpilisemad käsitööd. Kindlasti esitaksid soome käsitööõpetajad heameelega mõnes siinses õpetajatelehes soome käsitöömustreid ja juhtnöore nende valmistamiseks oma eesti kolleegidele ja eestlased jälle omalt poolt võiksid saata „vahetuskaupa“ meie õpetajatelehtedele. Ning miks mitte kutsuda ellu otsesest koolidevahelist käsitööde ja mustrite vahetust?

Alamais klassides saavutatud teadmused hõimrahvastest

saaks vist kõige paremini kristalliseerida viimses klassis, Soomes algkooli täiendusklassides. Võiks anda õpilastele igapäevale kordamööda valmistada ettekandmiseks emakeele, ajaloo, maateaduse jne. tunnis loeng sugurahvastest. Õpetaja võiks juba semestri algul anda õpilastele teemad, koostades need võimalikult mitmekesised ja andes juhatust ainetiku kogumiseks. Allikkirjandusest ei tunta enam puudust ei Eestis ega Soomes. Nimetagem siin näit. õige mitmekülgsed Soomes ilmunud koguteost „Suomen suku“, Akadeemilise Hõimuklubi toimetusel ilmunud „Vironkirja“, Aug. Anni eestikeelset „Soome, maa, rahvas ja kultuur“, dr. Mannise „Soomesugu rahvad“, kuukirja „Suomalainen Suomi“, „Hõimupäev“, mis kõik on sellised, et viimse klassi õpilane suudab neid kasutada. Selliseid ettekandeid valmistasid mõne aasta eest õpilased ühes Soome rahvaülikoolis. Muuseas võiks nimetada, et ettekanne eesti kirjandusest, mille oli valmistanud 15-aastane algkooli haridusega tütarlaps, oleks kõlvanud eeskujuks mõne kõrgema kooli õpilaselegi. Eesti keeles on ilmunud auväärne kogu soome kirjandust. Kuigi meil kahjuks on vähe tõlgitud eesti kirjandust, saame siiski mõndagi pakkuda Tammsaare, Tuglase, Vilde ja teiste teoseist. Ka soomlase Aino Kalda toodang liitub nii ligidalt Eestiga.

Eesti keele õpetamiseks Soome algkooli alamastmel vaevalt leidub teisi võimalusi kui need, mida saab ühendada emakeele õpetusega, andes lastele keele harrastamiseks lugeda lugemikes leiduvaid eestikeelseid muinasjutte ja luuletisi ja ette kanda hõimupidudel eestikeelseid laule ja luuletisi. Sama oleks maksev ka soome keele kohta Eesti algkooli alamastmel.

Algkooli viimses ehk meie algkooli täiendusklassis võiks aga vähemalt vabatahtliku ainena korraldada väikesi keelekursusi. Skandinaavia eri riikides on koolide õppekavas ette nähtud võimalus naabermaade keele õppimiseks. Mispärast ei oleks siis ka meil võimalik kas või vabatahtlikel kursustel õppida hõimlase-naaberrahva keelt? Võib olla tehakse eeloleval semestril paariski Helsingi algkoolis sellega katset. Soome keskkoolides korraldatud vabatahtlikud eesti keele kursused on andnud häid tulemusi. Aasta jooksul juba jõutakse nii kaugele, et saadakse aru kergemast tekstist ja, mis peaasi, on sütitatud püsiv huvi eesti keele ja Eesti vastu, ja just neist keskkooli noortest ongi võrsunud mitu praeguse üliõpilaspõlve hõimutegelast. Seminaride õppekavadesse aga tuleks sugukeeled seada tingimata sundslikuks õppeaineks.

Lähemal ajal läheb loodetavasti korda teostada kavatsus, et Soome Ringhäälingu vahetalitusel korraldatakse eriti just algkooli täiendusklasside õpilaste jaoks mõeldud eesti keele kursused, millega loodetakse saavutada, et kursuse läbiteinud õpilased suudaksid iseseisvalt lugeda vähemalt ajakirju ja populaarsemalt kirjutatud eesti kirjandust.

Soome ja eesti keele vastastikust õppimist ja ühtlasi hõimuharrastust võiks elustada ning arendada ka õpilaste raamatukogude abil. Ei peaks ju aineliselt täitsa võimatu olema hankida õpilaste raamatukogudesse vähemalt mõningaid kergesti arusaadavaid soome- ja eestikeelseid raamatuid, kas või aabitsast alates. Mõne aasta eest korjasid Helsingi ja Tartu üliõpilased kogukaid raamatusaadetisi kingiks vastavate maade hõimuklubidele. Vähemalt keskkoolides võiks katsuda hankida samal teel hõimumaa kirjandust. Loodetavasti saame lähemal ajal kummagi maa õpetajatelehtedesse ettepanekuid raamatukogudele kohaseist raamatuid.

Koolis omandatud teoreetilist oskust tuleks muidugi katsuda süvendada. Et tõesti oleks võimalik kiinduda hõimuasjasse, peaks igaüks, nii õpetaja kui õpilane, omandama selleks isiklikke muljeid ja kogemusi. Kuna meil olude sunnil pole võimalik oma hõimuharrastust suunata kaugemale hõimlasile, siis peaksime meie, eestlased ja soomlased, seda intensiivsemalt katsuma tundma õppida ja leida teineteist, nõnda, et tunneksime teise kodumaad ka oma teise kodumaana, kelle saatus on meie saatus. Ja kuigi näit. algkooliõpilaste Soome ja Eestisse sõitudesse on seni suhtunud võrdlemisi tagasihoidlikult, ei tahaks uskuda, et viimse klassi ja täiendusklassi õpilased, kes kooliaasta jooksul on tundma õppinud hõimumaad, poleks küpsed seesuguseks ekskursiooniks. On muidugi tegemist majanduslikkude raskustega, kuid hea tahtmisega ja mõistliku korraldamisega saadakse neist üle.

Viimaste aastate jooksul on Eesti büroo ja Soome büroo algatusel ning vahetalitusel korraldatud õpilaste vahetust heade tagajärgedega. Vahetusõpilasteks on olnud peamiselt keskkooliõpilased. Kuid mis takistab laiendamast seda vahetust ka algkooliõpilastele, kui veel silmas pidada, et suuremail linnadel on oma algkooliõpilaste suvekolooniad? Kui kolooniasse saadetavaist eesti lastest näit. mõnikümmend last koos juhataja-õpetajaga saadetakse Soome suvekolooniasse ja sealt saabuks Eestisse vastav arv soomlasi veetma suve eesti lastega, siis seega kasvatatakse nagu tüvi kogu hõimutööle.

Tuleks leida veel teisigi teid. Mõned Soome algkoolid on olnud õpilastööde vahetuses Eesti koolidega, mis näit. möödunud kooliaastal on kujunenud õige elavaks. Õpilased on valmistanud terveid albumeid, kus on pilte, artikleid ja joonistisi Soomest ja Eestist, laste kodukohtadest, kodudest, koolist, koguni neist enestestki. Kui õpetaja veel keeleliselt suudab refereerida seesuguse saadetise „ilukirjandusliku“ osa, siis tuleb säärast „ühistulemust“ hinnata õige väärtuslikuks. Rõõmustaval viisil oli maikuus pandud välja neid Soome õpilaste kirjasaadetisi Eesti koolilastele Tartu pedagoogilisel näitusel.

Soome Koolireisibüroo, kes on korraldanud õpilaste kirjavahtust Soome ja mitme Euroopa maa vahel, võtab heameelega

enda peale õpilaste isikliku kirjavahetuse korraldamist ka Soome ja Eesti vahel.

Raadio suuremal rakendamisel ka kooli teenistusse tuleks selle vahetalitusel korraldada võimalikult palju sääraseid eesti-soome õpilaseeskavu, nagu korraldati prooviks juba möödunud semestril sel kujul, et eesti õpilased Tallinnast ja soomlased sealt-poolt lahte korraldaksid 3—4 korda semestris eeskava-tunni hõimumaa kaasõpilastele, toimides ise eeskava sooritajaina.

Õpetaja, kes suudab tõelise andumuse ja arusaamisega istutada oma kasvandikesse õiget hõimumeelt, peab endastmõistevalt olema hõimutegelane, hõimumeelega ja avara südamega. Ja samuti kui õpilastele on isiklikkude kogemuste hankimine tähtis ka õpetajaile. Siin tuleks jälle esmajoones kõne alla isiklikkude sidemete sõlmimine eesti ja soome õpetajate vahel. Tundub ehk võõrastavana esitada isiklikkude suhete loomise esimeseks sammuks kirjavahetuse alustamist. Kuid möödunud talvel Soome südamaal puutusin kokku paari vanema kooliõpetajaga, kes aastat 30—40 tagasi olid sattunud täiesti juhuliselt kirjavahetusse Eesti kolleegidega. Selle kirjavahetuse tagajärjel nad olid korduvalt külastanud Eestit ja saanud tulisteks Eesti sõpradeks. Aastaid hiljem kõnelesid nad suure rõõmuga neist Eesti hõimlaste kirjadest, mis neile nende kaugesse metsakooli nii palju rõõmu, uusi aateid ja uusi maailmavaateid tõid. Miks mitte korraldada kas või Tallinna Soome büroo ja Helsingi Eesti büroo või mõne õpetajate organisatsiooni juurde eriline koolipere kirjavahetusbürood? Ei usu, et oleks klientidest puudust. Kui sel teel oleks saavutatud esimene kokkupuutumine, võib olla keelelinegi põhi, võiks edaspidi hakata palju suuremal arvul ja laiemalt korraldama sääraseid vastastikuseid külaskäike, mille alguseks ja nagu eelkatseks on praegused Eesti-Soome õpetajatepäevad. Sel teel saavutatakse vahest kõige tõhusam kontakt, mis on hõimuharrastusse kiindumise ja hõimuasja koolis edendamise tähtsaid eeltingimusi. Läinud aastal peetud Soome algkooliõpetajate suurel kongressil Sortavalas tehti ka ettepanek õpetajate vahetamiseks Soome ja Eesti vahel, näit. nii, et iga aasta saadetakse kümme-kond Soome õpetajat Eestisse, ja vastupidi. Ettepanek leidis sooja vastukaja ning Soome koolivalitsuse poolt ei oleks takistusi selle teostamiseks.

Isikliku kontakti loomist edendaks ka osavõtmine õpetajate suvekursustest kummaski maas, ja lektorite vahetus. Algas selles suunas on juba tehtud. Tallinna ja Jyväskylä seminaride-pedagoogiumide vastastikused külaskäigud möödunud aastal ja Tartu pedagoogiumi külaskäik käesoleval aastal on olnud suureks sammuks edasi. Kui veel arvesse võtta, et vähemalt möödunud aasta ekskursionidest osavõtjad kõik olid enne õppinud teise maa keelt, siis võib küll täie õigusega väita, et see umbes kolm nädalat kestnud noorte õpetajate koosviibimine ja koostöötamine oli tulemusriikka-

maid sündmusi hõimutöö põllul. Edasi on Eesti haridusministeerium päris ametlikult korraldanud õpetajate saatmist Soome õpetajate suvekursustele ja ka Soome õpetajaid on, kuigi vähemal arvul, siinseist kursustest osa võtnud. Soome õpetajail puudub veel vaid, ei tahaks öelda tahe, vaid julgus ja ettevõtlikkus, et sõita hulgaviisi näiteks mõnele Tartus või Tallinnas peetavaile õpetajate suvekursustele. Kursustest osavõtmine eeldab, kõsi küll, omajagu keeletundmist, aga raskustesse ei satu siiski keegi ei Eestis ega Soomes. Juba säärase 2—3-nädalase vennasmaal viibimisega on õpetajal võimalik saavutada niisugune keeleoskus, et ta suudab jälgida oma ala kutsekirjandust. Ja jällegi peaasi: ta õpib tundma, koguni ehk kiindubki hõimumaasse ja selle rahvasse.

Hõimuprogrammi teostamine koolis tähendaks tähtsat sammu edasi meie hõimutöös. See nõuaks paraku muudatusi kogu senises koolipoliitikas, see nõuab harilikku äripäeva askeldust ja pingutusi, mida sugugi ei saa likvideerida ühe päeva üritusega. Hõimuprogramm nõuab kauaaegset, sihikindlat, pidevat tööd ja kõigepealt see nõuab ja kohustab meid suhtuma lugupidamisega teistesse hõimurahvastesse. Ei tule ainult pakkuda oma veendumusi ja tõendada, et nõnda nagu meil on kõige parem, vaid tuleb pidada meeles, et ka teistel on meile midagi anda. Igapäevase elu keerises, kus iga hõimurahvas peab eeskätt hoolitsema oma heaolu eest ja taotlema oma huve, tuleb siiski katsuda meeles pidada, et on siiski huve, mis on ühised teiste hõimurahvastega ja mis on väärt, et need säiliks ja edasi kanduksid uutele põlvedele. Meil tuleb kõigepealt meeles pidada seda, et me ei ole üksteisele võõrad, et meie rahvusliku kultuuri algjuured on ikkagi ühised ja et selle tõttu meie lähenemine ei toimu meie rahvusliku omapära arvel. Üksteisele lähenedes loome oma rahvuslikule omapärale laiaulatuselisema ja tugevama põhja.

Järgneb J. Käisi näitetund maateadusest, milles demonstreeriti tööd korraka kolmes rühmas individaalse tööviisi järgi.

Näitetunnile järgneb J. Käisi referaat

Joh. Käisi.

Individaalsuse- ja sotsiaalsuse-põhimõtte õppetöös

Kooliuuenduse tegelikke küsimusi — uut töökorraldust, uusi tööviise ja -võtteid — on viimaste aastate jooksul õige sageli käsitletud pedagoogilisil nädalail ja õpetajate koosolekuil. Seepärast tahaksin seekord peatuda eeskätt põhimõttelistel küsimustel, mis aitaksid paremini mõista kooliuuendustöö sihte ja ülesandeid. See on eriti tarvilik käesoleval ajal, sest on kaalimisel ka üldised rahvakasvatuse küsimused.

Üldine rahvakasvatustöö võib ainult siis hästi edeneda, kui ta on kooli kasvatuslikkude sihtidega kokku kõlastatud. Koolikasvatus omalt poolt võib kindla aluse rahvakasvatusele rajada, kui ta taotleb üldisi rahvahariduse ja -kultuuri sihte. Ajakirjanduse kaudu on teatavaks saanud need põhimõtted, mida HSM rahvakultuuri ja -hariduse aluseks peab. Märkisin siin HSM-i kavast, nagu see oli esitatud Rahvakultuuri ja Rahvahariduse Nõukogule, mõned põhilised, mis on tähtsad ka koolitöö seisukohast.

Tuleb „arendada ja kasvatada kõiki rahvaliidmeid vaimset ja kehaliselt terveteks ja tublideks inimesteks, eneseteadlikeks kodanikeks.“

Tuleb „võimaldada ja soodustada igale kodanikule positiivsete võimete väljaarendamist ja vaimsete jõudude kasvatamist ning nende tegevusse rakendamist, et iga kodanik võiks ja saaks anda oma rahvale ja riigile kõige selle parima, mis ta on suuteline andma.“

„Kuna rahvahariduse töö põhjeneb kodanikkude ja nende koondiste — organisatsioonide isetegevusel ning selle töö edu oleneb suurel määral sellest isetegevusest, siis peab isetegevus jääma ka edaspidi seda tööd kandvaks aluseks.“

Tegevus rahvakultuuri ja rahvahariduse alal „loogu soodsaid võimalusi selleks, et rahva iga liige saaks isetegevuse ja enesekasvatuse kaudu kasvada rahvuslikult mõtlevaks inimeseks ja haritud kodanikuks.“

„Sel alal on eriti vajalik ja tähtis: vaba, julge, tahtekindla, patriootilise, iseteadva ja elurõõmsa noorpõlve kasvatamine, ... üksimeelsuse, üksteisest arusaamise ja vastastikuse lugupidamise arendamine; julguse, kõrge kohuse- ja vastutustunde ja teovõime istutamine; üksikisikute väärtuse tunnustamine ja ühiskonna teenimine.“ (Minister N. Kann'i esitised Rahvakultuuri ja Rahvahariduse Nõukogule 4. juunil 1935. a.)

Seega on HSM rahvakasvatuse aluseks tunnustanud kõik need põhimõtted, mis seisavad kesksel kohal meie kooliuuendustöös. On eriti tugevasti rõhutatud isetegevust. See on õige, sest ainult isetegev kasvatus võimaldab inimese vaimsete jõudude täiuslikumat kujundamist ja rakendust, arendades seega rahva kultuurilist tegevust. On selgesti väljendatud mõte, et kasvatus peab positiivselt arendama üksikisiku individuaalseid võimeid, mis oleks ka kandvaks aluseks ühistööle ja ühiskondlikule tegevusele. Eriti tähtis on väikerahvale, et tema iga liige leiaks võimalusi oma vaimsete jõudude täielikumaks arendamiseks; sest iga arendamata jäänud võime on kaotatud jõud. Ses mõttes on väga õige ühe juhtiva mehe (H. Oidermaa) ütlus: „Eestlastel ei ole seda õigust, mis on suurtel rahvastel — rumaluse õigust! Väikerahvas ei või kulutada jõudu kaalumata,

vaid peab kogu elu korraldama taibukalt.“ Ja selleks ongi vaja uut kooli, uut kasvatust.

Isetegevuse-printsiip oma olemiselt liitub laiema kasvatus-teadusliku juhtmõttega — individuaalsuse-põhimõttega. Ka aktiivsuse, vabaduse, iseseisvuse nõue kuuluvad siia. Individuaalsuse-põhimõtte koos teise olulisema kasvatus-teadusliku printsiibiga — sotsiaalsuse-põhimõttega moodustabki uuenduspedagoogika kandva aluse, tema tuuma. Nendest kahest põhimõttest tuletatakse ka üldine haridusideaal: isiksuse, s. o. teovõimelise ja teotahelise ühiskonnaliikme kasvatamine. Et selles haridusidealis on keskel kohal isiksus, siis võibki uuenduspedagoogikat ka isiksuspedagoogikaks nimetada, eristades teda ühelt poolt individuaal- ja teiselt poolt sotsiaalpedagoogikast kitsamas mõttes.

Jälgides tänapäeva ühiskondliku elu avaldusi ja ajakirjandust (ka pedagoogilist), võib märgata, et esineb ebaselgust, ühekülgset ja koguni väärarusaamist niisuguste põhimõtete tõlgenduses, nagu: individuaalsus, isiksus, ühiskond. Ei eristata igakord individuaalset individualistlikust, sotsiaalset sotsialistlikust jne. Sellepärast lubatagu neid mõisteid lühidalt selgitada.

Individuaalsus on kõigi nende omaduste summa, mis iseloomustavad üksikisikut, millega üksikisik eristub teistest. G. Kerscheneineri järgi on individuaalsus omapärane, ainulaadne, pärikkusest tingitud tegevus- ja reaktsiooniviis. Ei leidu kaht inimest, kes oleksid täiesti sarnased, sest ikka leidub erinevusi nende välimuses, kujutuslaadis, fantaasia ja mõttetevõimes, tunde- ja tahteelus.

Individuaalsuse kandjaks on isik. Tema individuaalsete omaduste hulgas leidub niihästi positiivseid kui negatiivseid tegureid. On aga isiku vaimses omapäras loovad jõud ülekaalus, on tema individuaalsus kasvatuslega tervikuks kujunenud, siis on see isiksus.

Nii kasvab ja areneb isiksus individuaalsuse pinnal. Kuigi isiksus on täiesti individuaalne kuju, on ta siiski üldiste kultuuriliste ja kõlblate väärtuste kandja. Isiksuse omapära, tema individuaalsed omadused ei lahuta teda ühiskonnast ega aseta teda vastamisi üldsusega. Ainult pealiskaudsele, ühekülgsele vaatlejale võib näida, et isiksus ja ühiskond on vastandid, mis takistavad teineteise arenemist.

Iga ühiskond omandab oma kuju ja vaimu üksikliikmete kaudu. Üksikinimene on ühiskondliku terviku ehituskivi, mille kandejõust sõltub kogu ehitise tugevus ja vastupidavus. Mida tugevam on individuaalsus üksikinimeses, seda rikkam on ka ühiskond. Seepärast on õige dalton-plaani rajaja H. Parkhursti ütlus: „Mida individuaalsem, seda sotsiaalsem on kasvatus“.

Õpilase individuaalsust tuleb arvestada kasvatustöös algu-

sest lõpuni, see olgu kõigi pedagoogiliste sammude loomulik lähtepunkt. „Individuaalsus, see mitmekesiste omapäraste funktsioonide lahutatamatu seos ongi haridusobjekt. Ta on materjaliks kasvatajale, nagu puu või marmor on aineks kujunrile. (G. Kerschesteiner).“

Teiste sõnadega, õpilase individuaalsed võimed ja kalduvused on õppetöös otsustava tähtsusega: ainult siis, kui õpetus on kohandatud õpilase vaimuannetega, muutuvad haridusained õpilase sisemiseks, elavaks jõuks. „Nagu kristall kujuneb oma telje ümber, nagu puu aastaringid kasvavad tema südamikü ümber, nii peab ka haridus liituma individuaalsusega“ (W. Rein). Individuaalsus on see alus, millel kasvandik võib tõusta tubliks inimeseks, isiksuseks.

Individualiseeritud õpetus pole muidugi uuema aja leiutis. Kõigil aegadel, mil on püütud süveneda haridusprobleemisse, on jõutud arusaamisele õpilase individuaalsuse tähtsusest kasvatuses ja otsitud ka teid õpetuse ja kasvatuses individualiseerimiseks. Kui aga kooliuuenduslik liikumine tõstab nüüd esile isiksus-pedagoogika põhimõtted, siis on see seoses üldise liikumisega, mis juba enne maailmasõda algas võitlust elu ühekülgse mehhaniseerumise, ratsionaliseerumise ja massistumisega. Kool ei ole tänapäevani vabanenud passiivseist massiõpetuse meetodeist, mis ignoreerivad õpilase individuaalsust.

Isiksuspedagoogika võtab kasvatuses aluseks individuaalsuse-põhimõtte, kuid seab ka individualiseerimisele omad piirid. Üksikinimese tegevusvabadus ei saa olla piiramata, sest temale esitab oma nõudmisi üldsus ja ühiskond, kelle liikmeks üksikinimene on. Sellepärast liituvad individuaalsuse-põhimõttega sotsiaalse kasvatuses nõuded. Mõlemad ei ole ega tarvitse olla üksteisega vastuolus, nagu see selgus juba isiksuse mõiste käsitlel. Leppimatus vastuolus on ainult äärmised voolud individuaal- ja sotsiaalpedagoogikas. Ühekülgne naturalistlik individuaalpedagoogika hindab ainult inimese loomupäraseid psühhofüüsilisi omadusi, millel tuleks lasta vabalt kasvada. Selle vaate kohaselt ühiskonnal ei ole õigust normeerida lapse vaba kasvamist ja arenemist. Vaba individualistliku kasvatuses selgejoonelisemaid kaitsjaid oli J. J. Rousseau. Hiljemini püüdis äärmist individuaalpedagoogikat põhjendada Fr. Nietzsche, E. Key jt., kuid tegelikus kasvatuses ei ole säärastel vaadetel kunagi suuremat tähtsust olnud.

Äärmine sotsiaalpedagoogika seab kõik kasvatusvahendid ainult ühiskonna teenistusse, sest üksikinimesel selles kasvatusüsteemis ei või individuaalset iseseisvust olla. Ühiskond olevat kõigi väärtuste ja tõekspidamiste hoidja ja kandja. Ühiskonna-tahet pidavat iga üksikinimene tingimusteta vastu võtma ja tunnustama, kuigi seega häviks tema isikupärasus. See on ühekülgne juhi- ehk autoriteedi-pedagoogika, mida ei saa psühholoogiliselt põhjendada.

Säärased põhimõtted esinevad tänapäeval näiteks kommunistlikus ja rahvussotsialistlikus kasvatuses.

Ühekülgse individuaal- ja sotsiaalpedagoogika põhimõtted ei ole meie kultuureelus teostatavad. Demokraatlik ühiskond ei ole mitte mass, isiksus ei tähenda mitte piiratamatuid võimalusi ja tahet eneseavalduseks. Kui isiksuse ja ühiskonna vastastikuseid suhteid õigesti mõistame, siis peab kavatusideaaliks olema isiksus ühiskonda edasiviiva tegurina. „Üksikinimese kasvatus areneb sotsiaalselt, ühiskonna kasvatus aga individuaalselt, s. o. üksikinimeste kaudu. Seega lahenevad ka individuaal- ja sotsiaalpedagoogika vastuolud sel viisil, et on vaid üksainus pedagoogika, mis annab mõlemale käsitusele õige suhte (W. Rein).“ See ongi isiksuspedagoogika.

Õigel alusel, õiges sihis ja ulatuses individualiseeritud õpetuse väärtuse kohta ei tohiks lahkarmumisi olla: koolis tuleb teostada individuaalset õpetust ja kasvatust, et seega tõsta ka sotsiaalse kasvatusväärtust.

Seni valitsevas õppekorralduses ei ole rahuldavalt teostatud ei sotsiaalsuse- ega individuaalsuse-põhimõtte. Tee iseseisvusele lähed isetegevuse kaudu, koolis aga kasutatakse peamiselt passiivseid õppeviise — õpetaja ettejutustamist, ettenäitamist, ettegeemist, samuti küsimus-kostmismeetodit, mis tavalisel käsitlusel ei võimalda nimetamisväärtset isetegevust.

Õpetuse kohandamine nn. „keskmise õpilase“ võimetega ignoreerib õpilaste individuaalseid võimeid ja kalduvusi. See on iseäranis kahjulik kõigile õpilastele, kes seisavad „keskmisest“ õpilasest kõrgemal või jäävad sellest madalamale. Tavalised töövõtted ei arvesta klassiõpetuses õpilaste erinevat töötakti ehk tēmpot, mis tõsiselt raskendab õpilaste normaalset töötamist ja arenemist. Vana kool on passiivsuskool, ta on ka e b a i n d i v i d u a a l n e kool. Temas on ebanormaalne suhe õpetaja ja õpilase töö vahel, õpilasele kahjuks, millest tekivad suured vaimse jõu kaotused. Meenu-tagem ainult „istuma-jäämisi“, mille arv Eesti koolides tõuseb 20 tuhandele aastas; see on peagu 2% üldisest rahvaarvust! Meenu-tagem ka neid noori, kes koolist „väljaheidetuna“ on sunnitud pooliku haridusega jääma enamasti seepärast, et kool ei ole suutnud kohandada õpetust õpilaste individuaalsete vaimuannetega.

Avalik kool on ja jääb ka tulevikus hulgaõpetuse kohaks. See on üks tähtsamaid põhjusi, mis raskendab õpetuse individualiseerimist. Tavalise klassiõpetuse heaks küljeks peetakse ühiskasvatuse, sotsiaalsuse momenti. See moment on küll klassis olemas, kuid 20—40 õpilase kogunemine ühte klassiruumi ei loo veel iseendast sotsiaalse kasvatusväärtuse peategurit — k l a s s i ü h i s k o n d a. Mitmed nähtused koolielus, millega kahjuks ollakse harjunud, paljastavad klassielu ebasotsiaalsust ja tekitavad tõsiseid küsimusi: Miks on koolis niipalju sõnakuulmatust ja korra-rikkumist? Miks õpilased valetavad ja petavad õpetajat? Miks

lokkab klassis tööde ära kirjutamine, tööst „spikrite“ abil mööda hiilimine? jne.

Kõik niisugused nähtused on seletatavad passiivse kooli mehaanilise ühetaosusega, mida väljendab juba klassi väline pilt tema pinkide ridadega. Õpilase töö klassis on peamiselt ainult õpetaja ettenäidatud töö kordamine. Niisugune töö ei seo klassi tervikuks ja „kui veel midagi hoiab klassiühiskonda koos, siis on see ühine võitlus õpetaja ettekirjutuste ja nõudmiste vastu ning püüe nendest vabaneda. See on nn. klassivaim, mis õigustab valetamist ja petmist ning kohustab kõigi abinõudega „aitama“ kaasõpilast küsimisel, testimisel, eksamineerimisel õpetaja poolt (S. Hessen).“

Niisugused ebapedagoogilised nähtused kaovad iseendast seal, kus õpilastele võimaldatakse isetegevat tööd ja püütakse õpetust individualiseerida üksikute õpilaste võimete ja huvide kohaselt.

Õpetuse individualiseerimine aitab tõsta sotsiaalset kasvatust ka seetõttu, et iseseisvale individuaalsele tööle rajatud ühistöö — arutus, selgitus, kokkuvõtete tegemine — liidab klassi tõe l i s e k s t ö ö ü h i s k o n n a k s, mida ei saavutata ainult õpetaja aktiivsusel põhjeneva käsitlusega. Individuaalses töös iga õpilane tunnetab, et ta töötab küll enda kasuks, aga koos teistega ü h i s e s s i h i s. Samuti tunnetab õpilane, et temagi töö on iseseisev väärtus ja et see töö tarvilik klassi ühises töös. Õpilane on iseseisvas töös vastutav enda eest, ta püüab rakendada kõiki oma jõude, ta õpib tundma töö väärtust ja tundma rõõmu iseseisvast tööst. Kõigel sellel on suur tähtsus nii koolis kui ka õpilase tulevases elutegevuses.

Piirdudes siinkohal kokkuvõtliku selgitusega individuaalsuse- ja sotsiaalsuse-põhimõtte olemusest, mõtlen, et kuulajail on võimalus erikirjanduse* kaudu ligemalt tutvuda nende küsimustega, samuti ka individuaalse tööviisi metoodiliste nõuetega.

Tartu ülikooli õppejõud J. E s t a m kõneleb teemast

Testi menetlus jooksvas õppetöös**.

Lõunavaheajal Soome õpetajad asetasiid pärja Vabadussõjas langenud õpetajate ja õpilaste mälestussambale, kusjuures koolinõunik A. Salokannel pidas vaimustava kõne. Lauldi „Oi Suomi sünnimaa“.

* Joh. Käis: Isetegevus ja individuaalne tööviis, 1935.

Sama. Individuaalse tööviisi põhijooned. „Kasvatus“, 1935, nr. 1 ja 2

** Kahjuks pole toimetusel korda läinud hankida seda referaati. Loode-tavasti ilmub ta edaspidi „Kasvatuses“.

Laupäeval 15. juunil haridusnõunik A. Salmela esines eestikeelse referaadiga

Jyväskylä pedagoogilisest kõrgemast koolist ja algkooliõpetajate ettevalmistusest Soomes

A. Salmela.

Algkooliõpetajate ettevalmistus on Soomes praegusel hetkel päevaküsimuseks. Pedagoogilisis ajakirjus vaieldakse selle üle. Ajalehtedegi veerge kasutatakse vaielusiks ja õpetajate koosolekuil — vähemalt kui tuttavad kohtavad — on see küsimus tavaline ja sobiv kõneaine (ehk peagu sama üldine kui ilus ilm). Arvamused aga lähevad järsult lahku. Head tuttavad võivad vaielda, minnakse ägedakski, ja ometi jääb kumbki oma seisukohale. Eriliselt vaieldakse selle üle — kas oli ajakohane ja vajalik asutada Jyväskylalla kõrgemat pedagoogilist õppeasutist, ülikooli, millest kardetakse, et ta vähehaavu

neelab kõik meie seminarid ja vähendab viimaseis õppeasutis õpetajakutse omandanud õpetajate autoriteeti ja õigusi. Küsimusest on moodustunud, vähemalt osaliselt ja asjatult, tundeküsimus.

Et paremini taluda praegust seisukorda, on põhjust meenutada veidi endisi olusid.

Soome rahvakooliseminarid toetuvad Uno Cygnaeuse poolt rajatud alusele. Austus esimese seminarijuhataja vastu ning meile soomlasile muidugi omane konservatiivsus on säilitanud meie seminari mitmes suhtes nii, nagu ta oli varemalt, hoolimata sellest, et muudatusi on nõutud ja alati nõutakse. Nõnda ei õpetata meie seminarides õpilasile muud võõrast keelt kui soomekeelseis seminaris vabatahtliku ainena eesti keelt ja rootsikeelseis — soome keelt. Meie algkooliõpetajad, kes saavad oma hariduse seminaris, sageli ei oska ühtki suurema rahva keelt. Seepärast ongi meie algkool nagu Hiina müüri piiratud muu maailma pedagoogiliste voolude vastu (ainult Eesti kooli voolud on viimaseil aastail võinud murda üli selle müüri ja vallutavad nüüd, nagu teada, Soomet).

Võõra kultuurikeele oskamatus on tuntud tõsiasi meie koolimaailmas. On tehtud palju pingutusi, et meie seminaridesse saadaks piisav tundidearv selle jaoks. Kuid seni siiski asjata. Nimeetatud asjaolu on aga olnud üheks, sageli märgatamatuks põhjuseks, miks meie õpetajate ettevalmistus on suundunud ülikooli poole.

Teine, teataval määral alateadlikult mõjunud motiiv on olnud see rahvakasvatust mõnel määral halvaks panev suund, mis meil viimaseil aastal, kahju küll, on kerkinud esile ja millele tahtakse panna vastu tõhustades algkooli ja selle väärtust muu seas kõrgema pedagoogilise õppeasutise rajamisega. Meie Soome algkoolipere oleme nukral meelil näinud, et meil toetust algkoolidele vähendatakse, kuid näiteks tõukarja ja viljakasvatamiseks suurendatakse, asutatakse kõrgemaid koole viljakasvatamise parandamiseks, koduloomade kasvatamise ajakohastamiseks. Nii tähtsad kui ka need asjad on — tuleb ometi meeles pidada, et üht tõstes, vajub teine. Huvide koondudes majanduslikele väärtusile, kuigi tähtsaile, jäävad hõlpsasti vaimsed väärtused võõraslapse ossa. Jyväskylä kõrgema pedagoogilise õppeasutise avamine on ühelt poolt algkooli ja rahvakasvatuse tähtsuse rõhutamine. Miks meil ei peaks olema o m a ülikooli k o o l i d e jaoks, kui meil on omad kõrgemad õppeasutised põllumajanduse ja mõne teisegi ala jaoks, mida meie õpetajad ei või pidada tähtsamaks kui kogu rahva kasvatamist. Lugupeetud kuulajad vist juba mõistavad, et küsimus õpetajate ettevalmistusest Soomes on samal ajal r a h v a h a r i d u s e v ä ä r t u s e küsimus. Ja just väärtuse küsimusis on arvamused kõige leppimatamad. Kuid läheme tagasi tõsiasi jaurde.

Cygnæusest saadik on meil olnud ülemalgkooliseminare. Praegu põhineb neist osa algkooli kursusele. Seitseteist aastat vanaks saanud noor inimene, kes on käinud algkoolis, võib pääseda seminari õpilaseks ja viie aasta jooksul saada ülemalgkooliõpetajaks. Meie maa iseseisvaks saamise järele täiendati meie rahvakooli-institutsiooni seega, et endisele ülemalgkoolile lisaks asutati kõikjale kaheaastane a l a m a l g k o o l . Oleks olnud raske teostada seda uut koolivormi, kui see oleks maksnud hulga raha. Seepärast tuli teha järeleandmisi mõneski suhtes. Kui õpetajaid ka sellele koolile oleks ette valmistatud viieaastasis seminaris, oleks kulunud palju aega. Alamalgkooliõpetajate ettevalmistuseks asutati kolm erilist alamalgkooliõpetajate seminari, milliste kursus oli ainult kaheaastane, põhinedes algkoolile. Isik, kes käinud algkoolis, võib kahe aasta jooksul saavutada algkooliõpetaja kutse. Kuna neisse seminarisse peale selle võeti vastu õpilasiks vaid naisi, võidi alamalgkooliõpetajate palka fikseerida väga väikeseks ja seega kulusid vähendada.

Selline korraldus võis olla kohal omal ajal, arvatavasti vahest ainuke võimaluski; kuid aja jooksul on see kahtlemata kujunenud meie õpetajate ettevalmistuses valusalt parandust nõudvaks probleemiks.

Iseseisvuse algaegadel oli suur puudus õpetajaist. Majanduslikel aladel algas tõusuaeg, kuid agkooliõpetajate palgaolud olid kaua äärmiselt nõrgad. Seminaridesse ei saadud kuidagi küllaldaselt õpilasi. Eriti oli meestematerjal nõrgapoolne. Seepärast

hakati korraldama uusi seminarivorme, mis tõhusamalt kõrvaldaksid õpetajatepuuduse.

Juba varemalt olid gümnaasiumi-lõpetanud ja üliõpilaseksami sooritanud noored pääsenud algkooliõpetajajaks, kuulates vaid lühikest aega seminarides õpetust, „nii-öelda „hospiteerudes“. Nüüd korraldati 2 vaheaegset üliõpilasseminari, kus ühe aastaga valmistati ülemalgkooliõpetajaid. Alamalgkooliõpetajaid aga hakati valmistama aastaga ka neist noortest, kes olid lõpetanud gümnaasiumi viis klassi.

Õpetajaid aga vajati veelgi enam. Seepärast hakati valmistama ka ülemalgkooliõpetajaidki gümnaasiumi viis klassi lõpetanuist. Neile korraldati erilisi kolmeaastasi seminare.

Nüüd muutus vähehaaval aeg. Gümnaasiume asutati rohkesti. Üliõpilasi tuli aasta-aastalt ikka enam ja enam juurde. Kõigile polnud enam anda ametit. Algkooliõpetaja vähenõudlik ametki võis mõnele tunduda Egiptuse lihapajana. Kuid õpetajaid ei vajatud enam nõnda palju kui ennem. Mõne aastaga oli valmistatud tuhandeid noori õpetajaid. Kuna vanemaid õpetajaid oli palju vähem, jõuti sellisele seisukorrale, et vanaduse ja surma läbi õpetajate ridadest variseb suhteliselt vähe isikuid. Seepärast ei vajata ka enam uusi õpetajaid. Noorte, elukutset otsivate hulk aga suureneb aasta-aastalt. Umbes viieteist kuni kahekümne aasta pärast on meil jälle vanu õpetajaid haruldaselt rohkesti ja vajatakse uut noorte juurdevoolu. Kuid ka sellelt seisukohalt oli tähtis korraldada õpetajate ettevalmistus endisest painduvamaks, nii et kiiresti võidakse valmistada enam õpetajaid juhul, kui neid enam vajatakse, ja jälle valmistamist kiirelt kahandada, kui selleks on põhjust. Selliseks õpetajate ettevalmistuse kohastajaks sobib enam selline ettevalmistusasutis, mille õppeaeg on võimalikult lühike.

Olen katsunud siin kirjeldada seda olukorda, kus erijõudude ühistulemusena on sündinud Jyväskylä kasvatusteaduslik kõrgem õppeasutis, õpetajate ülikool.

Jyväskylä linn on juba kaua olnud eriliselt koolilinnaks. Soome esimene seminar asutati sinna. Cygnaeuse mõju on linnale andnud erilise väärikuse, Soome Ateena nime, mida küll sageli nimetatakse naljatades. Kuid Soome vanasõna ütleb: „Ei ole nii väikest nalja, et poleks tõde teine pool.“ Juba kaua aega tagasi on nimetatud linna haritlaskond teinud tööd oma ülikooli saamiseks. On asutatud eriline ülikooli ühing, kellel on tähelepandav kapital ja raamatukogu. Aastakümneid on ta korraldanud ülikoolile vastavaid suvekursusi, millest osavõtjad on olnud peamiselt algkooliõpetajad. Jyväskylä ülikooli-ühingu juhatajailt ei jäänud sugugi tähele panemata, et pedagoogilise kõrgema õppeasutise asutamisega võidakse saada riigi ülikool linna, kuigi väike, omades ainult pedagoogilist teaduskonda, kuid seegi oli kahtlemata suur saavutus.

Jyväskylä ülikooliühingu sekretär seminarilektor K. Oksala,

mees, kellel on muidki tähelepanndavaid teeneid Soome algkooli, eriti alamalgkooli arenemises, hakkas energiliselt asja ajama. Peagi sai ta oma asja pooldajaks koolivalitsuse ülemdirektori, haridusminister Oskari Mantere, kes oli siis ja on praegugi haridusministriks. Need kaks meest mõnede teiste kaasabil on õige lühikesega ajaga peagu nagu tähelepanndamatult viinud lõpule Jyväskylä ülikooli rajamise. Hoolega valmistatud esitis kiideti heaks Eduskunna poolt, ilma et keegi oleks osanud sel ajal veel esitada midagi tähelepanndavat ettepaneku vastu. Läänud sügisel alustas ülikool oma tegevust ning samal ajal Jyväskylä vana ja kuulsusrikas seminar lõpetab järk-järgult oma töö. Ülikooli esimeseks rektoriks sai just enne seda professoriks nimetatud K. Oksala.

Olgu tähendatud veel, et Eduskunna jaatav otsus tuli päris üllatusena pea kõigile. Üldiselt ei usutud asja nii kiirese lahendusse. Vastupanu ärkas alles selle järele.

Jyväskylä pedagoogiline ülikool teotseb endise seminari ruumes. Esialgu on ruumi eriti lähedalt, sest õpilasi on alguseks alles 60 ja samavõrra tuleb sügisel uusi juurde. Asutise õpilasarvu suurendamine oleneb hiljemaist kaalutlusist, mis sõltub kõige enam õpetajate vajadusest.

Kõrgema kooli siht on peamiselt kolmesugune: 1. Ta valmistab algkooliõpetajaid gümnaasiumi lõpetajaist kaheaastase kursusega. 2. Ta on juba kutse omandanud õpetajate täiendavate õpingute eriasutis, eriliste eksamitega, milliste kaudu omandatud õiguste kohta ei ole veel määrusi, kuid tõenäoselt algkooliõpetajad võivad veel sooritada seal õpetajakandidaadi eksami, mil on peagu samasugune väärtus kui filosoofiakandidaadi eksamil, õigus pääseda koolinõuniku ametisse. 3. Asutisest kujuneb teaduslik uurimisasutis, nagu ülikool kunagi. See keskendab oma uurimise peamiselt pedagoogikale ja selle lähiaineile, nagu hingeteadusele, uurides eriliselt soome last, selle arenemist ja võimeid, või eetikale, emakeelele jne. On kavatsatud, et alguseks tuleb asutisse neli professuuri. Neist on seni ainult üks täidetud. Professuuridest üks edustaks praktilist pedagoogikat, teine teoreetilist, kolmas hingeteadust ja eetikat, neljas emakeelt. Kuid et asutis tõeliselt võiks teotseda kavatsatud kava kohaselt, tuleb professorite arvu tulevikus tähelepanndavalt suurendada.

Lisaks professoreile on ülikoolis palju lektoreid eri ainete õpetuse, eriti nende metoodika alal. Samuti kuulub õpetajaskonna hulka eriliste oskusainete õpetajaid, töömeistreid jne. Samuti on mõeldud ka dotsentide kutsumisele selle järele, kuidas sobivaid isikuid ilmub ja kuidas asutise tegevus seda nõuab.

Esialgselt on katsutud läbi saada sama abirahaga, mis aastas on kasutatud Jyväskylä kaksikseminari ülalpidamiseks. Ülikooli asutamist Eduskunnas otsustades vist esitati, et nimetatud toetusest piisab. Siiski, kui asutisest tahetakse saada oma otstar-

bele vastavat ülikooli, tuleb toetusi tähelepandavalt suurendada. Toetusküsimus on siiski selle iseloomuga, et on raske ennustada, kui laialdaseks ülikooli töö võib lähemas tulevikus paisuda, sest kriisaja aastad veel kurnavad riigimajandust. Kui toetust ei võida küllaldaselt suurendada, jääb ülikool tahtmatult enam või vähem paljaks õpetajate ettevalmistuse asutiseks, seminariks, mille nimeks on vaid ülikool. Kuigi ka nimi pole siin tähtsusetu, vastab see siiski liiga vähe neile lootusile, mis Jyväskylä kõrgemale koolile on pandud. Ülikooli arenemist on osalt piiramas see, et seminaridki vajaksid just nüüd erilist hoolitsemist ja kõige esmalt toetust. Juba vanast ajast on olemas seminarikomitee esitis, et kõigis seminariliikides õpetust pikendataks ühe aasta võrra, muutes viieaastase kuueaastaseks, kolmeaastase nelja-aastaseks ja kaheaastased alamalgkooliõpetajate seminarid kolmeaastasteks. Jyväskylä kõrgema kooli asutamine on küll teostanud selle esitise eeldused gümnaasiumi lõpetanud õpetajate ettevalmistuse pikendamises aastaga. Kuid nüüd on ees teiste õpetajate ettevalmistus-asutiste laiendamine. Laiendamine nõuab aga omakord tähelepandavaid kulusid. Seepärast riigi eelarves kõrgema kooli arenemist lähemal aastail pidurdab teataval määral toetuse puudus.

Nii meelepärane kui algkoolitegelastele ongi olnud näha o m a ü l i k o o l i asutamist, kuna ta samal ajal on tähendanud algkooli-institutsiooni väärtuse tõusu, siis on samal ajal esitatud ka vastuväiteid. Cygnaeuse seminari lõpetamine juba on võinud haavata mõnegi tundeid. Kuid eriliselt on asi muutunud valusaks seetõttu, et kõrgem kool suhteliselt hõlpsasti võiks valmistada palju enamgi õpetajaid ja sellega teha asjatuks enamjao seminare. Seminarinstitutsioon tunneb enese olevat hädaohus.

Kuna valmistatakse algkooliõpetajaid kõrgemas pedagoogilises asutises, nii-öelda — ülikoolis, siis seminarides ettevalmistuse saanud õpetajad on asetatud üldise arvamuse poolt ja vahest ehk ka kohtade täitmisel — võõraslapse ossa. Ja kõigele lisaks on gümnaasiumide v a i m teine kui seminaride oma. Meie seminaridel on õnnestunud luua säärast vaimu, mis mõneski suhtes on väga terve. Meie algkooli põhjal teotsevaisse seminaresse on harjutud koguma vähemalt suuremalt osalt kõrgeid ideaale taotlevaid noori. Ülikooli noorsugu on ideaalivaesem. Kuid enne kõike, algkooli põhjal teotsevaisse seminaresse saadakse kõige paremat elementi maanoorte hulgast. Gümnaasiumi lõpetanuist jälle sageli paremad lähevad muile aladele ja pedagoogiks hakkavad ainult need, nagu ennemuiste Kreekas, kes muudel aladel võimetud. Kui sellele veel liitub seminaris hariduse saanud õpetajate hirm sellest, et uued pealetulijad ebaõiglaselt tõukaksid neid teelt, siis on juba küllaldaselt põhjust ägedaiksiki vaielusiks. Kui tundest mõjutatud asjaolud kõnelevad risti vastamisi, leiavad alati küllaldaselt kaitsmist mõlemad arvamused.

Kui ei tuntaks Soome koolielu olulist joont, konservatiivsust, võiks mõelda kõrgema kooli ja seminaride vahelise võitluse peatsele lahenemisele ühe või teise kasuks. Soomes on siiski „Koolivalitsus“, „Kouluhallitus“, mis sitkelt jääb endisele seisukohale kõigist uuendus- ja puhastusnõudeist hoolimata. Võiks ehk ennustadagi, et mainitud kõrgema kooli ja seminaride vahelist võitlust Soomes ei lahendata veel aastakümneid. Esiteks lastagu uuel juurdetulijal, kõrgemal koolil, areneda ja kasvatada oma õpilasi ning saata nad tööle. Alles nende töö laadist võidakse teha usaldatavaid konsekventse. Järgnevad aastakümned näitavad kindlasti, kummal teel ettevalmistatud õpetajad on saanud paremad eeldused rahvakasvataja raskeks tööks. Kuid enne seda tuleb veel kõrgemat kooli ja seminare palju arendada. Seminaride õppeaega tuleb suurendada üldiselt aasta võrra, alamalgkoolide seminarid peaksid ehk muutuma sama avaraiks kui ülemalgkoolide seminarid jne.

Osa Jyväskylä pedagoogilise kõrgema kooli tegevusest ei võistle siiski seminaridega, vaid Helsingi ülikooliga. See on teaduslik uurimus ja osalt algkooliõpetajate ülikoolilised õpingud. Kõrgema õppeasutise avamise juures tähendati juba, et pealinn oleks mitmeski suhtes olnud sobivam koht kui Jyväskylä, kuhu tuleb hankida eriline raamatukogu ja tähelepanev arv õppejõude, kuna Helsingis jälle oleks võidud mõndagi kasutada Helsingi ülikooliga ühiselt. Miks poleks võidud mõelda, et Helsingi ülikooli juurde oleks asutatud eriline pedagoogiline teaduskond? Ja kui varemaltki algkooliõpetajail on olnud õigus õppida Helsingi ülikoolis ja seda õigust on ka rohkesti kasutatud ning heade tagajärgedega — kas siis poleks olnud otstarbekohasem asuda edasi arendama sealt edasi, mitte aga minna asutama uut ülikooli, mille jaoks vähemalt lähemas tulevikus on raske saada lisatoetust? Ning õpetajad kardavad eriti seda, et Helsingi ülikool võib nüüd, kus õpetajail on oma ülikool olemas, sulgeda nende eest ukсед. See oleks äraarvamata hoop õpetajate täiendusõpinguile, kuna ainult Helsingi ülikoolis võivad need suunduda nii mitmele erialale, nagu õpetajaskonnas näib olevat harrastuseks. Väikses pedagoogilises ülikoolis ei võida milgi viisil saada selliseid eriainetes uurimisasutisi, kui Helsingi ülikoolis juba on. Ja nõnda on nüüd õpetajaskonnal selleski asjas südamevalu.

Mina omalt poolt ei pea seisukorda milgi viisil hädaohtlikuks nii seminaridele kui algkooliõpetajate õigustele jätkuvalt õppida Helsingi ülikoolis. On terve, et uued aated, uued vormid võivad võidelda oma olemasolu eest, ja alles kõlvuliseks osutunult — levida ainuvõimsaiks. Meie soomlaste tuntud konservatiivsus tagab ses suhtes tõsise ja vaikse arenemise. Minu meelest on Jyväskylä pedagoogiline kõrgem õppeasutis huvitav algatus tõsta pedagoogilist teadust just õpetajaskonna ja eriti algkooliõpetajaskonna

keskel, äratada meie õpetajais ka uurijaid, teadlasi, otsijaid, mitte vaid praktiliselt harjunud käsitöölisi. See on katse tõsta algkooli-institutsiooni väärtust muude tähtsate institutsioonide tasemele. Tulevik ise annab oma usaldusväärse arvustuse.

Eesti haridusnõunik J o h. A a v i k esineb soome keeles referaadiga

Eesti keele uuendustest.

Koolinõunik A. S a l o k a n n e l kõneleb eesti keeles teemal:

Uuenduskatseid Soome algkoolis

A. Salokannel.

Kuna haridusnõunik Tarjanne meie koosviibimise esimesel päeval juba seletas Uno Cygnaeuse elutööd ja selle tähtsust, võin seepärast mööda minna meie rahvakooli alg-aegadest ja siirduda ajas lähemale meie päevile.

1886. a. rahvakooliseadus määras meie rahvakooli õppekavas kõik need ained, mis on seal veel praegugi. Eriti mainimisväärt neist on poeg- ja tütarlaste käsitöö, mis on, nagu palju muudki, Cygnaeuse pärand. Siiski jäi nende ainete kava lähem piiritlemine juhatuse ja koolide inspektori ülesandeks. Kuna tollaegsed inspektorid olid palgatud kohtadele juhuliselt, siis ei võinud oodatagi ühtlust, vaid õppetöö jäi kobama ja katsetama.

Alles 1881. a. „musterkavad“ määravad eriainetate aastakavad ja samal ajal endine, peamiselt kolmeaastane rahvakool maal muutub nelja-aastaseks, nii et 1. kl. moodustab 2 ja 2. kl. 2 aastakursust.

Musterkavad ja nende toodud uuendus oli küll tähelepanev, kuid aja nõudeil tuli paratamatult parandada ja täiendada õppetööd, et see võiks olla enam kasvatav ja süvendav, kui see oli võimalik saavutada musterkavade kaudu. Puudusi märgati muuseas õpperaamatuis. Nendega tuli anda õpetajaile enam juhatusi ja sihti näidata nende õppetöös. Selle tõttu 1893. a. peetud rahvakooli õpetajate päev Jyväskylä's võttis vastu resolutsiooni, et valitsus kutsuks kokku komitee ettepanekute tegemiseks sobivate õppe- ja lugemisraamatute muretsemiskes. Komitee asutati ja selle töö kokkuvõte valmis a. 1899.

Selle nn. õpperaamatute komitee otsused mõjutasid tunduvalt meie rahvakooli arenemist ja selle järgi on tänapäevalgi veel tub-

listi märgata. Õpperaamat pidi olema kindlasuunaline ja -sihiline. See pidi sisaldama nii õppemäära kui ka andma õpetajale juhtnööre õppeviisis. Samal ajal pidi see andma õpetajale pedagoogilisi juhtnööre. Aine pidi olema jagatud vastavalt tunnis läbivõetavale ja igale õppetunnile tuli liita sobivaid lugemispalasisid. Nii sai õpperaamat pea juhtivaks, kui mitte valitsevaks õpetuses. Õpperaamat oli nüüd peaasi, kuna see meie rahvakooli algaastail oli olnud pigemini kõrvalasjaks. Nii muutus Soome rahvakool ikka enam ja enam tõeliseks raamatukooliks, aritmeetika ja geomeetria õppimisega, olles Cygnaeuse ajal kohandatud praktilise eluga ja arvestav tõsielu tarbeid.

Silmas pidades õppetöö korralduse vastavust kasvatuslikele nõudeile tõi õpperaamatute komitee aruanne ja sellele järgnev viimase teostamine varsti tunduvald parandusi. Üks selliseid oli nn. a a s t a k u r s u s e t a r v i t u s e l e v ö t m i n e. Kui varemalt käsitleti ühel tunnil kaht, koguni neljagi eri ainet, korraldati selle järgi õppetöö nii, et ühel tunnil käsitleti ainult üht õppeainet. 4-osalises ühe õpetajaga töötavas koolis koondati kaks alamata ja kaks ülemaat osa ühte klassi ja kursus jagati kaheks aastakursuseks. Näiteks ajaloo liideti Soome ajalugu üldisega. Usuõpetuse tunnil oli terve nelja osakonnaga kool koondatud üheks klassiks, siiski selle erinevusega, et kõrgemate klasside õpilased õppisid sama ainet laiemas ulatuses. Ühel aastal võeti läbi Vana, teisel Uus Testament ja neile sobivad kohad ristiusu õpetusest ja vastavad laulud. Nii tuli mõnes aines kohaldamisele nn. paralleelkursus, näit. alamate klasside maateaduses ja arvutamises, mis puhul vanem klass töötas sama aine läbi laiemas, noorem kitsamas ulatuses.

Need uuendused andsid peagi silmapaistvaid tulemusi, kuna õppetöö muutus rahulikuks, keskendatuks ja kasvatavaks, saadi asjasse süveneda, ilma et oleks tarvitsetud karelda ainelt ainele samal tunnil, nagu see juhtus veel mõned aastad tagasi isegi kooliuuendusmaal Saksas. Aastakursuse tarvituselevõtmine ongi vist suurelt osalt Soome algupära, kuigi, nagu on selgunud, õpperaamatute komitee esimees vabahärra Y. K. Yrjö-Koskinen oli midagi sellesarnast kohanud varemalt välismaailgi.

Needki uuendused ei rahulda siiski olemasolevaid ja edasiarenevaid olusid. Välismaail saavutatud uuendused ja voolud kanduvad loomulikult meiegi kõrvalasuvale maale ja nõuavad kaasaammumist.

Selliseid uuendusnõudeid on muuseas maakoolide algõpetuse nõudeile vastav korraldamine, sest ülemrahvakool tundis puudust hästi korraldatud algkooli järele, jätkates siit, kuhu kodu- ja kristlik rändkool olid jõudnud. Nii valmis 1905. a. algõpetuse komitee aruanne, mis pea sama ulatusrikas, kui praegune nn. lähendatud rahvakool võib pakkuda: ainult 10-nädalane ja kaheaastane. Need kavatsused jäid siiski teostamata ja said karmi arvustuse osali-

seks, eriti meie tuntud koolimehe Mikael Soinineni poolt. Algõpetus maal jäi edaspidigi kodu- ja kirikliku rändkooli ja 5—6-nädalase ülemkooli õpetaja hooleks, kuni alles 1921. a. antud seadus sundusliku algõpetuse kohta selle lõplikult korraldas.

Õpetuse sisemine ja väline korraldus vajas uuendust mõneski suhtes ka meie oludes, kuhu oli jõudnud meie rahvakool tollal. Kuna õpperaamatute komitee ei olnud lähemalt käsitelnud muuseas joonistamise ja käsitöö õpetust, kus töösihid ja aine käsitlus olid vananenud, korraldati nendegi ainete läbitöötamiseks erilised komiteed. Nii valmis joonistamise õpetuse komitee aruanne 1907. a. ja käsitöö komitee 1912. a. Nende üksikasjalisele vaatlusele asun hiljemini.

Aga uuedusnõuded ei peatunud veel neilgi. 1912. a. ringkonnakoolede päeval nüüdne haridusnõunik A. J. Tarjanne tähendas, et õppetööd meie rahvakoolis ei või jätta enam musterkaarde ja õpperaamatute komitee otsuste hooleks, kuna selle tõttu „meie rahvakoolil on liiga raamatukooli iseloom, sest õpetust ja selle arendavat mõju kahjustab õppetöö rajamine algklassist peale ainult õpperaamatule ja selle tõttu õpilane võõrdub praktilisest elust. Seepärast tuleks töösihid ja õpetus rajada konkreetsele alusele, kodukohale, omale maale, rahvale ja rahva elule.“ Tarjanne ütleb edasi: „Koolitöö peab lähimalt liituma lapse koduse eluga ja õppetööl peab olema tõeline tähtsus lapse elule ja tööle väljaspool kooli. Last ümbritsev maailm tuleks kohe õpetuse algul võtta tähelepaneku alla ja nn. kodukoha-õpetusele tuleks anda ohtralt ruumi rahvakooli algastmel.“ „Rahvakool peaks endiselt enam teenima praktilisi ja majanduslikke huvisid ja seepärast tuleks eriti loodusteaduse laialt alalt valida sellele nõudele vastavat.“ Koolivalitsuse ettepanekul senat asutas ka veel samal aastal nn. õppekaardekomitee, mis siiski juba 1915. a. Vene võimude poolt suleti. Meie maa vabanedes võõra võimu alt asutati komitee uuesti a. 1918 ja selle ulatuslik aruanne valmis a. 1925, s. o. just 10 aastat tagasi.

Nende viimaksmainitud komitee aruannete kohaselt ongi Soome nüüdisaegne õppetöö suundunud uutele radadele ja pealegi nii võimsasti, et vaevalt leidub veel kooli, kus neid uuendusi ei kohta. Kuna meie maa, nagu juba mainitud, vabanedes Vene võimu alt sai sundusliku alghariduse seaduse, mille järgi asutati maale ka 2-klassiline algkool, puudutavad nüüd kõnesolevad uuendused meie rahvakooli kogu ulatuses, nii alg- kui ka kõrgemat täienduskooli.

1925. a. valminud õppekaarde komitee aruanne osutabki, et need nõuded, mida esitas haridusnõunik Tarjanne eelmaintud päeval, on arvesse võetud ja teostatud. Komitee esimees professor Mikael Soininen oli nagu saatuse armul ette valmistunud sellele suurele ja tähtsale tööle ja pühendanud oma elu selle teostamisele, jälgides meie rahvakooli isa Cygnaeust.

Asudes nüüd lähemalt vaatlema neid uuenduskavasid, lähtume

alusmüürist, s. o. algrahvakoolist, mis maksva koolisunduseeaduse järgi on tavaliselt kolmelaadiline oma ulatuselt: 36-nädalane, 18-nädalane ja 12-nädalane, igaüks kaheaastane. Kahes esimeses töötab erilises algkooliseminaris õppinud õpetaja, viimane on lühendatud kool, kus algkool töötab ainult sügiseti ja kevadeti ja kus õpetajaks on kõrgema algkooli õpetaja. Need koolid on väikesed, kõrvaliste maakohtade koolid, kus õpilaste arv on kõrgemas algkoolis kõige rohkem 29.

Algkooli õppekava, mille on koostanud prof. K. Oksala, lähtub sellest põhimõttest, et rahvaalgkool ei tohi enam olla ainult õppimiskool, vaid see tuleb kujundada selliseks, et see teeniks just küsimuses olevat lapse arenemisvõimet ja kalduvusi, et see pakuks võimalikult rohkesti võimalusi tegevuseks, samal ajal arvestades lapse võimeid, püüaks anda tulemusi ka teadmuste alal. Nii ongi vaatlus- ja kodukohaõpetus algkooli tähtsamaks ja kesksemaks ülesandeks.

Õppekavas tarvitatakse nende kohta nimetust „ümbriuseõpetus“, kuna asjad ja vaatlused, mis on õpetuse aineks, on pärit lapse lähimast ümbrusest ja põhineb sellel. Nüüd on tarvitusele võetud nimi „üldõpetus“, tähendus sama, mis sellel mõistel Eestiski ja saksa „Gesamtunterricht“il. — Õppekavade komitee ümbruseõpetus ja üldõpetus ei seo siiski nii laialt kui näit. eesti ja saksa üldõpetus kõiki algkoolis õpetatavaid aineid, vaid jätab need iseseisvaina õppekavadesse, püüdes siiski aine käsitlemisel silmas pidada sedagi nõuet. Sellele viitab juba vana rinnastus-põhimõtegi. Siiski praegusaja uuendused ja voolud välismaal, eriti Austrias, Saksas ja Eestis on põhjustanud seda, et meilgi täielik üldõpetus on arvesse võetud. Seminari juhataja Aukusti Salo ongi koostanud täieliku üldõpetuse kava ja sellele vastava lugemiku ja arvutuse õpperaamatu, mis valmivad juba käesoleval suvel. Samuti on kavatsus tõlkida soome keelde osa dir. Käis'i raamatuist „Uusi teid algõpetuses“.

Muide sisaldab algkooli õppekava samu aineid kui Eestigi õppekava, välja arvatud usuõpetus, mis on kindlam ja piiratum. Selles ei ole siiski ainet tuupimiseks, nagu oli kiriklikus rändkoolis, vaid usuõpetus toimub õpetaja piltlikkude jutustuste järgi piibli loost, mis ei tarvitse olla omavahel tihedas seoses. Aine valitakse kirikuaasta ja pühade järgi; mis esinevad vastaval semestril. Sellest järeldub, et algkoolis ei tarvitata usuõpetuse õpperaamatut.

Algkooli ainsaks raamatuks on lugemik ja väike arvutuse harjutustik. Aabitsaid ja algkooli lugemikke ongi koostatud oht-rasti ja need rahuldavad suurigi nõudeid.

Lugemise algõpetus erineb Eesti vastavast õpetusest sellega, et meil, kui selge häälamine ja häälikute ühendamine on saavutatud foneetiliste harjutustega, järgneb tähtede õpetus. Lugema õppides tarvitatakse usinalt veerimist, hääldatakse iga häälikut, ühendatakse need silbiks ja lõpuks sõnaks. Näit. sõna

„äiti“ — ä-i— äi, t-i — ti, äiti. Alguses mõnes seminaris võeti tarvitusele lugemismeetod, s. o. laps ei lausunud ega eraldanud üksikuid häälikuid, vaid ühendas need õpetaja näidates kohe sõnaks, meetod, mida minu teades tarvitatakse Eestis. Sellest loobuti, kuna see meetod ei anna tarvilikku tuge hilisemale õigekirjutusele.

Kuigi meie algkool, 2-klassiline, maal on noor, alles 14-aastane, on see siiski juba jõudnud kasvada kaunis suureks. Selle õpetajakond läheneb arvult juba 400-le; terves algkoolis 12 000-le ja terve algkoolivõrk on suuris joonis juba teostatud. Õpetajate hulgas on veel palju endisi kirikliku rändkooli-aegseid õpetajaid, kes endid täiendanud erilistel täienduskursustel. Algkoolisse puutuv kirjanudus, mis viimaseil aastail on valminud, ja veelgi valmib, tutvustab vanemaidki töötajaid uute mõtete ja meetoditega. Kuigi meie noort alamalgkooli on ähvardanud mõnedki ohud väljastpoolt, on see siiski auga suutnud püsida oma tasemel. Ja selle järgi, kuidas arusaamine lapse võimeist ja võimalusist suureneb rahva hulgas, tugevneb ka alamrahvakooli seisukoht ja tähtsus.

Olukord ei võimalda pikemalt peatuda algkoolil, vaid tuleb siirduda kõrgemale rahvakoolile ja vaadelda seal tehtud uuendusi.

Õppekavas on täielikult arvestatud praktilise, igapäevase elu tarbeid ja samal ajal kasvatusteaduse nüüdisaegseid nõudeid, nagu juba eespool esitatud nõudeis oli öeldud. Nii on rahvakooli õppekavast välja jäetud kõik selline kraam, mis sinna oli jäänud endisest koolist pärandina. Samal ajal on võidud teostada mitugi pedagoogilist nõuet.

Mis puutub esiteks-mainitud küsimusse, siis on eriti loodusteaduse ainerühm see ala, kus on sooritatud suurimad uuendused. Nii näiteks tervishoiuõpetus, mis oli enne peamiselt anatoomia ja füsioloogia õpetamine, on nüüd peaaesjalikult tervishoiuline nõuanne. Edasi kuuluvad siia maaharimine, karjahoid, metsandus, kodumajandus ja kodukorrastamine. Taimeteadus liitub lähemalt maaharimisega ja koduloomade ravitsemine zooloogiaga. Karskusõpetus, mis on kõigis kooles sunduslik, liitub lähedalt tervishoiuga, aga võidakse seda ühendada ka mõne muu ainega. Kodumajandus ja kodukorrastamine kuuluvad sellesse rühma ja nende ülesandeks on anda algteadmusi igapäevases koduses töös. Toitude valmistamise õpetus jääb peamiselt täienduskooli ülesandeks, kus seda käsitletakse nii praktiliselt kui ka teoreetiliselt. Ka puhtloodusteadus, füüsika ja keemia, on rakendatud igapäevase elu teenistusse ja on seoses niinõnelgi juhul eelmainitud loodusteaduslike ainetega. Laiendatud käsitlus on nõudnud lisatunni sellesse rühma, kuhu on liidetud ka maateadus. Kogu loodusteaduse erühma kuuluvale ainele kuulub ainult 5—6 nädalatundi.

Uuendatud kava on nõudnud uuendusi ka õppemeeto-

de is. Kuna loodusteaduse õpetamine oli enne peamiselt raamatust lugemine, tunni kuulamine, mõne füüsikalise katse demonstreerimine, sünnib nüüd kogu õppetöö niipalju kui võimalik isetegevuse põhimõttel, tehakse või jälgitakse katseid, jälgitakse väljas tehtud vaatlusi või töötatakse iseseisvalt. See omakorda on juhatanud tänapäeval nii sageli kõnes olnud töövihiku või tööraamatu juurde, mis eriti loodus- ja maateaduse alal oli veel kümme aastat tagasi tundmatu. Häid juhtnööre selliseks õppetööks on andnud mitmed head õppe- ja tööraamatud, millest mainin Kaarle Saarialho „Luonnonopin opetus“, Vihtori Järvineni „Luonnonhistorian opetus“ ja Oiva Saareni „Omin käsin luontoa oppimassa“ ning Salokannel-Vartia „Terveyskirja“.

Tööraamatute käsitlemine on siiski veel suurelt osalt kobav ja katsetav. Siiski näitas möödunud suve Sortavala rahvakoolide päeva näitus mõndagi tähelepanevat edusammu sel alal. Kulub vist siiski veel aastaid, enne kui jõuame tööraamatute ja üldse isetegevuse alal õppimises nii kaugemale, kui olen seda märganud Eestis. Lähem vastastikune mõjutamine annab meile ikka enam tõukeid sel alal, nagu see juba palju ongi andnud.

Tähendasin juba eespool, et ka maateaduse õpetamine on liidetud selle rühmaga. Siin on õppekursus moodustatud peamiselt kodumaa ja hõimumaade keskseks olles. Nii käsitletakse 3. ja 4. kooliaastal ainult kodumaad, 5. aastal Euroopat ja 6. aastal välismaailmajagusi, mille kõrval korratatakse võrdlevalt Soomet.

Puhtmaateaduse ja kaardilugemise eel käib siiski umbes 50-tunnine koduümbruse õpetus, mis jätkab ning süvendab algkoolis saadud koduümbruse õpetust. See sisaldab, nagu komitee tähendab, „peagu kõikide koolis õpetatavate reaalteaduste ja eriti loodusteaduse algmeid.“

Endine raamatust õppimine on siingi peamiselt vahetatud kaardi uurimisega, rändamisega kaardil, matkade mõõtmisega, kaartide joonestamisega jne. Aruandes tähendatakse: „Tähtsa uuendusena peab komitee maateaduses kaardi iseseisvat ja usinat käsitlemist, kuna kõik teadmused, maateaduse alal, mille aluseks ei ole kaarditundmine, on kergesti laialivalguvad. Mis saab õppida kaardilt, seda ei tohiks õppida raamatust.“

Komitee poolt esitatud kava ei kasutata siiski veel kõigis koolis. Seda on põhjustanud õpperaamatud. Ikka veel rutatakse kodumaalt välja Euroopasse, mille tõttu kodumaa tundmine jääb puudulikuks. Vanemal õpetajail puudub pealeselle harjumus koduloolise aine korjamiseks ja selle õpetamiseks, ilma milleta on selle õpimine muidugi tühine ajaraisk. Liiga üldine on veel maateaduses õppetükkide õppimine, millega jääb teostamata iseseisev töö.

Sama kodu ümber keskenduvat kava on püütud silmas pidada ka ajaloo õpetamisel. Ajalooline ainek on koondatud peamiselt kodumaa ajaloo ümber, siingi on käsitletud peamiselt kultuurilugu, millega liituvad üldisest ajaloost ainult tipud, s. o. ko-

had, mis ühel või teisel kombel on seotud kodumaa ajalooga või selgitavad seda kuidagi. Aastakursuses on antud üldisele ajaloole ruumi umbes 8 tundi 54—60-st, s. o. umbes $\frac{1}{7}$ aastakursusest. Ajalugu õpitakse 5. ja 6. kooliaastal ja vaadeldakse ajaloo peamomente mõlemal aastal. Nii jäävad ajaloolised teadmused kindlamini meelde, mis ongi üks uuenduse nõudeid. Selleski aines on rida uusi, uuendustele vastavaid õpperaamatuid ja on ajaloo õpetuses rohkem kui teiste ainete puhul märgata uuenduste elluviimist.

Mis puutub edasi u s u õ p e t u s s e, mis on meie rahvakooli õppeainete hulgast tähtsamaid, on sellegi aine ulatust tunduvalt kärbitud. Kärpimine puudutab siiski peamiselt ristiusu-õpetust, katekismi, millest vaid väike osa on ette nähtud õpitavaks. Seejärest ongi tundide arvu vähendatud ühe võrra, nii et see ulatub nüüd vähemalt 3-ni. Siiski on paljudes koolides veelgi 4 usuõpetuse tundi nädalas. Ristiusu dogmade asemel on soovitatud võtta osi Uuest Testamendist, vaimulikke laule, ristikoguduse eluga tutvustamist. Usk on meie rahvakoolis tähtsamaid kasvatustegureid. Selleski me jälgime ustavalt meie rahvakooli isa Uno Cygnaeust. Soome rahvas pealegi ei lubaks kunagi, et usuõpetus jääks vabatahtlikuks aineks või et see muudetakse väljaspool konfessioone seisvaks ja et selle asemel võetaks kõlblusõpetus ja usundite ajalugu, nagu seda mõnel pool nõuti.

E m a k e e l e alal on keskendunud uuenduspõhimõtted selle ümber, et süstemaatilist keeleõpetust on vähendatud. On kerkinud küsimus, kas keeleõpetus on üldse õpetatav. Sellesuunalisi keeleõpetusi ongi hakanud sageli ilmuma. Viimasel ajal on siiski uutest rahvakooli keeleõpetusis grammatilist ainet suurendatud, kuna rahvakool tervikuna ja mõnel juhul uuetüübilisena moodustab keskkooli aluse.

Lugemisõpetusse on tulnud uudisena vaikne lugemine, „sest sellest suurel määral oleneb lugemistahtmise ärkamine ja hilisem arenemine.“ Vaikset lugemist omakorda edendab paremini õpilaste raamatukogu, mille kasutamine on üha arenenud. Riik toetab õpilasraamatukogusid samas ulatuses kui koolide õpperaamatuid ja muid õppevahendeid, s. o. $\frac{2}{3}$. Seminaris tutvustatakse õpetaja-ameti kandidaate raamatukogu asjandusega ja koolinõunikud peavad silmas raamatukogude täiendamist ja nende korrastamist. Peale õpilasraamatukogu on mõnes kohas veel käsikogud, mis on välditamatud õpilaste isetegevuse vahendeina. On palutud, et õpetajaile arvestataks raamatukoguhoidmine vastavalt ühele tunnile.

A r i t m e e t i k a ja g e o m e e t r i a õpetamine on eksinud aastakümneid kõrvale sellelt teerajalt, kuhu Cygnaeus selle juhtis. Selle põhjuseks on olnud õpperaamatute komitee aruande järgi raamatud, mis sisaldavad palju materjali, mida ei vaja igapäevane elu. Nii säästetud aega kasutatakse rikkalikeks harjutusteks, mis on paratamatu kindlate teadmuste omandamiseks.

Meil ongi arvutuse ja geomeetria kursused lühemad kui Eestis.

Nagu eespool tähendasin, uuendati joonistamise ja käsitöö õpetamist juba varemini. Kui joonistamine oli varemini kuiv ja hingetu jäljendamine või matemaatilise täpsusega joonestatud jooned punktist punkti, gipsornamentide ja surnud esemete joonistamine, võetakse nüüd aluseks elus loodus ja lapse omapärasus. Lapse kujutlusvõimet ja omapärast andi arendatakse esemete joonistamisega liituvat peastjoonistamisega. Laps tuleb panna kõnelema sule; kriidi, söe ja pintsliga, s.o. panna kirjutama seda, mis tema hinges on parajasti mõjuvõimul. Nii tuleb joonistamise juures käsitlusele vaba joonistamine, joonestamine ja voolimine.

Joonistamise õpetus ongi paari aastakümne kestel täiesti uuenenud. Vanad õpetajad on saanud suvekursusil näpunäiteid uute meetodite kasutamiseks. Eriti on mainitav koolinõunik Toivo Salervo selle aine eduka ja innuka arendajana. Vaevalt ongi teist ainet, kus nii põhjalikult kui joonistuses on vana kõrvaldatud ja uus omandatud nii laaulatuseliselt, kus õpetaja oskus ja harrastus selles enam kui üheski muus aines, laul vahest välja arvatud, seab üles piirid ja võimalused.

Käsitööõpetus põhjeneb veel tänagi Cygnaeuse alustatud rajal, kuigi seda õppekavade ja eriti õppemeetodite poolest arendatud. Käsitööõpetuski on korraldatud klassi- ja rühmatöö kujul, sest sel kombel kujuneb käsitööõpetus kasvatavaks, nagu seda nõudis juba Cygnaeus. Kui näiteks poiste käsitööd tehti enne valmis eeskujude järgi, tehakse nüüd seda jooniste järgi, mis klassis joonistatakse tahvlile ja õpilaste töövihikuisse. Tehtavad tööd tehakse nii, et erilised tööharjutused järgnevad üksteisele kindlas korras. Tähtis pole siiski asi ja selle kuju, vaid tööharjutused. Ülesanded valitakse nii, et kooliaja kestel tulevad kõik harjutused käsitlusele. Nii näiteks ülaklassides võib õpilane teha oma kava järgi, mis annab arenemisvõimalusi tema loovaile võimeile. Sama kava ja põhimõtte valitseb ka tütarlaste käsitöös. Nädal tundide arv on harilikult 4.

Võimlemises oleme loobunud vanast riistvõimlemisest ja siirdunud vabamale, aga enam liikuvust ja nõtkust andvale töökorraldusele. Selle kõrvale on tulnud samaväärsena sport ja mängud. Suvekursusil on õpetajaid ette valmistatud uuele töökorraldusele. Selle ala erilise edendajaina ja juhatajaina mainitagu võimlemise revident Ann Collanit ja Arvo Vartiat, kelle mõlema teened on eriti tähelepanavad.

Viimaseks on jäänud laulmine, mitte seepärast, et see aine oleks muist vähem tähtis, vastupidi, asetaksin selle tähtsusest esimeste hulka, nagu muinasajul selle seisukoht ja väärtus nõudis. Selle aine arendamiseks on meil tehtud eriti palju uuendustööd, kuigi meie rahva nõrga lauluande ja sellest johtuva keeva lauluharrastuse tõttu on tulemused vähesed.

Vanem nn. intervalli-laul ja ilma tekstita harjutused ja sellest eraldatud muusika on juba saajandi vahetusel kadunud meie koolist. Selle järglaseks oleks Törnuddi arendatud meetod, kus kergemad laulud õpiti esiteks eeskuju, hiljem heliredeli ja kolmkõla abil. Ainult kõrvakuulmislaul taganes ja asemele astus mitmekesisest tegevust nõudev meetod. Pedagoogilisi muusikakursusi on korraldatud aastate viisi, kuid — mis eriti rahvakoolisse puutub — väheste tulemustega. Otsitakse ikka uusi ja uusi meetodeid ja lõpptulemus on vana kõrvakuulmislaul. Uusim, nn. Siukose meetod on isegi tema õpilaste koolides algastmel ja muutuva lõpuks ka laulmiseks kõrvakuulmise järgi. Suurtes koolides on asi muidugi teine, kuna seal on õpetajaks eriteadlane. Mida enam tekib õpetajate hulka täiesti lauluoskajaid, seda kergemini paraneb asi hea ja korraliku õpetuse tagajärjel.

Soome algkoolis võõrkeeli ei õpetata.

Enne kui lõpetan, on veel mõni sõna öelda täienduskoolide kohta, milles õppimine on kohuslik ja kursus kaheaastane. Maal on täiendusõpetust 75, 100 või 150 tundi lühema või pikema aja kestel. Linnades, alevikes ja rahvarikkais kohis korraldatakse täiendusõpetust täieliku päevakoolina kahe aasta kestel à 36 nädalat. Maal töötas täienduskool enne õhtuti, kuid nüüd on sellest loobutud ja see töö on kas täiesti päeval, kui rahvakoolis tööd ei ole, või esineb nn. poolpäevakool, kus õppetöö kestab näit. kl. 12—16 või kl. 13—17. Jõuluvahetajal on töö mitu päeva järjestikku. Nii lõpeb täienduskool maal tavaliselt juba jaanuaris või veebruaris.

Täiendusõpetuse väline korraldus hakkab juba kindlaks kujunema ja on leidnud sobiva meetodi. Õppekavade lõplik valik on teinud rohkem raskusi ja nõuab hoolt. Seaduse järgi on nõutavad järgmised ained: kirjandus, kodanikuõpetus, rahvamajandus ja kodumajandus või käsitöö. Neile peaaaineile liitub veel arvutus, kirjutamine ja mõni muu aine väheste tundide arvuga. Kaheaastasel kursusel käsitletakse esimesel aastal kodanikuõpetust ja kirjandust, teisel aastal rahva- ja kodumajandust või käsitööd.

Täienduskooli uuendamisest ja korraldamisest on viimasel ajal palju kõneldud ja kirjutatud. Ühelt poolt nõutakse, et täienduskool käsitleks peamiselt praktilisi, elus kasutatavaid aineid, teiselt poolt nõutakse üldhariduslikke teadmisi rikastavaid, moraalselt kasvatavaid aineid. Lähem tulevik peab lahendama sellegi küsimuse rahuldavalt.

Nagu eelnenud ülevaatest nähtub, ei ole meie rahvakooli uuendused revolutsioonilised, proovimata uute meetodite harrastamine. Need on pikaajalise kogemuse ja teadliku uurimuse tulemused. Maa suurt ehitust kooli alal ei või jätta kobavate katvatsuste hoolde, vaid tuleb, sallides ka põhjalikke katseid, alal hoida selle ehitise ehtsus ja ühtlus. Nii ongi meie õppekavade komitee oma uuenduses lähtunud olulisest, nim. sellest, et õpe-

tuse aluseks peab olema alati lapsele tuntud ümbrus, et raske ja vaevaga tajutav, elu tarbeist kõrvalisev aine tuleb kõrvaldada, et õppetöös tuleb püüda teostada võimalikult rohkem vaatlikkust ja isetegevust ja et õpitu surutaks võimalikult kindlamini meelde elu jaoks.

Eespoolesitatud komitee uuendused on toonud uut elu ja hinge meie rahvakooli. See on nagu kevadine voog, mis oma värs-kuse ja uususega puhastas meie rahvakooli raskest ja ühekül-gsest raamatuorjusest, milles rahvakool, endise kooli jälgedes, oli aastakümneid vaevelnud. Õppekava ulatuse kohta on meie koo-lides aastate viisi tehtud katseid ja erilistest valitud katsekooli-dest saadetud kirjalikud aruanded koolivalitsusse. Mõned aastad tagasi andis koolivalitsus nende katsete algatajale, prof. K. Ok-salale, ülesandeks koostada koolide miinimum-kavad, kuid see töö pole veel lõpetatud. Kuna aruannete saabumisest on möödu-nud juba 10 aastat, nõuavad mõned asjad vist juba kontrollimist. Need on nimelt algkoolide üldõpetus ja individuaalne tööviis kõr-gemal astmel. Kuid kuna need on sama palju ka metoodilisi kü-simusi ja selle raamides korraldatavad, ei igatseta just õppekavade muutmist. Õppekavade komitee ja eriti selle juhataja prof. Mi-kael Soinineni osa selles on Soome rahvakoolide põllule kündnud vao, mis on tagasi pöördunud Cygnaeuse töödeldud, kuid vahepeal kesasse jäänud töö juurde. Au nende suurele elutööle!

Soome õpetaja N i k o O k s a n e n kõneleb eesti keeles

Soome õpetajate organisatsioonidest ja nende ülesannetest

N. Oksanen.

Kasvatusteadus erilise teadusena on võrdlemisi hilise aja tulemusi ja ta uurimisala on nii elav ja va-helduv, et eriti selle teaduse harrastajad on tundnud tarvidust kokku puutuda teiste sama teadust harras-tajatega, et osa saada nende kogemustest. Kuna küsi-musesolevate harrastajate elutöö eeldab igapäevast tegevust kasvatajatena või teisiti öeldes õpetajatena, siis nad moodustavad erilise ametkonna, kellel tuleb silmas pidada ka ühiseid majanduslikke kasusid. Üle kogu maa laialipillatud õpetajad võisid küll ülikoolis, seminaris ja eraviisil õppides hankida ajakohaseid teadmisi kasvatusteaduses, kuid polnud vajalikke kokkupuuteid ega nõupidamisvõimalusi. Selliste soetamiseks vajati ühinguid, järjekorraliste koosolekutega.

Kasvatusteadus teadusena sai Soomes esimese esindaja siis, kui Helsingi ülikooli asutati aastal 1854 kasvatusteaduse profes-

suur. Upsala ülikool Rootsis sai erilise kasvatusteaduse profesuuri tublisti pool aastasada hiljem. Algul loeti Soome kasvatusteaduse professuur usuteaduse fakulteeti, kuid aastal 1859 see viidi üle filosoofia fakulteedi ajaloo-keeleteaduslikku osakonda, kusjuures mitmeid aastaid professuuri ajutiseks valitsejaks oli tuntud soomluse tegelane J. R. Snellman. Professuuri esimene korralik valitseja (1862—1882) oli Zakris Joakim Cleve (1820—1900), kes märgatavalt on mõjutanud Soome nii kesk- kui ka algkoolide loomist ja uuendamist. Tema algatusel peeti Hämeenlinnas aastal 1863 maa esimene üldine õpetajate koosolek, kus m. s. avaldati soovi ühise kasvatusteadusliku ühingu asutamiseks. Cleve valiti ka ühingu esimeheks (1864—1878). Ühingu elus tähendas Cleve osavõtt eriti tegevusriikast ajajärku. Juba ühingu esimesel koosolekul juhtis ta tähelepanu sellele, kui tähtis oli, et mitte ükski teoreetiliselt ei peetud nõu kasvatusteaduslike küsimuste üle, vaid et tuleb püüda saavutada praktilisi tulemusi. Mitmel koosolekul tuli arutusele Helsingi linna algkoolide uuestikorraldamine. Põhikirja kavand võetigi siis vastu (1867). Cleve algatusel otsustas ühing hakata välja andma erilist kasvatusteaduslikku ajakirja, mis hakkas ilmuma aastal 1868, mis veel nüüdki ärksalt jälgib kasvatusteaduslike voole. Tulemusriikalt töötas ühing ka 1890. a. lõpp-poolel maa keskkoolivõrgu uuendamisega. Kui ühenduses sellega asutati koolivalitsus (seadus 24. 11. 1869), koondus kasvatus- ja kooliülesannete praktiline järelevalve sellesse keskametkonda. Kasvatusteaduslik ühing on pärast sedagi teenekalt osa võtnud nii teoreetiliste kasvatusteaduslike kui ka praktiliste kooliküsimuste käsitelust. Viimaste aastate kestel näib kasvatusteadusliku ühingu tegevus tasenevat. Ühingu koosolekute kavatas on sellest hoolimata jätkuvasti olnud teenekaid ettekandeid mitmesuguste kasvatust puudutavate küsimuste üle. (Need andmed käivad peamiselt Helsingis asuva ühingu keskosakonna kohta. Mujal toimivaist kohapealseist osakondadest pole mul olnud andmeid kasutada.) Ühingu tegevuse tasenemisele on omalt poolt kaasa aidanud see, et keskkoolide õpetajate ringkonnas teatava aine õpetajad on rohkem kui varem hakanud omavahel arutama oma alasse puutuvaid küsimusi ja üldised kasvatusteaduslikud harrastused on jäänud kõrvale. Keskkooliõpetajate ringkonnas on asutatud uusi ühinguid, mis on nõudnud endi arvestamist. Tähelepanuväärne on Riigi Keskkoolide Õpetajate Liit, mis peab eriti silmas õpetajate majanduslikke ja õiguslikke küsimusi. Liidu keskvalitsus asub Helsingis.

Kui meie riik sai iseseisvaks, sattus ka kasvatus- ja koolikava võimsasse arenemisjärku. Riigi koolivõrgu laiendamine toimus majanduslike oludesuhtluse tõttu võrdlemisi aeglaselt ja peamiselt nii, et vanemaist ja kindlaks kujunenud erakeskkoolidest võetakse iga aasta mõningad riigi kätte. Neist riigi keskkoolidest ei näi ometi jätkuvat meie rahva tugevaks virgunud haridusejanu rahuldami-

seks. Sellepärast on maalegi asutatud hulk erakeskkoole, peamiselt niisuguseid, milles puudub riigi keskkoolide kolm viimast klassi, nn. gümnaasiumiklassi. Erakeskkoolide õpetajate keskel on asutatud eriline Soome Erakeskkoolide Ühing (1907). Põhikirja järgi on selle sihiks „silmas pidada Soome erakooli kasusid ja pedagoogilist arenemist ja teotseda lähema liitumise teostamiseks õpetajate keskel“. Ühingu tegevus on olnud võrdlemisi vähe tähelepanu äratav arvatavasti samadel põhjustel, mis on tasendanud kasvatusteadusliku ühingu tegevust. Peale selle mõjub selle ühingu tegevusse takistavalt see asjaolu, et enamkogenud liikmed vähehaaval siirduvad riigikoolide teenistusse, kus palga- ja pensioniolud on tunduvalt soodsamad kui erakeskkoolides. Erakoolide õpetajate majanduslikkude kasude kaitsjana on sel ühingul siiski tähtis ülesanne edasi.

Soome rahva iseloomus on suur annus konservatiivsust. Ka heldes ja kaaludes ta suhtub uuendustesse. Ta laseb teistel katsetada uuendustega. Alles siis, kui katsed mujal näitavad häid tulemusi, on ta nõus omastama uuemaid meetodeid. Nõnda kasvatus-töögi alal välismaal, m. s. teil siin Eestis esinevad uued voolud on leidnud Soomes alles pikkamööda vastukõla. Nii on lugu eriti mis puutub keskkoolidesse. Ometigi on viimasel ajal nendegi hulgas õige võimsalt kõneldud uute kasvatuspõhimõtete ja töömeetodite poolt. Uuenduste asja on ajanud Uue Kasvatuse Ühingu nimeline kasvatusteaduslik selts, mis asub Helsingis. Sel on olnud õige huvitavaid koosolekuid ettekannetega. Sageli on loenguid pidama kutsutud tuntud kasvatusuuendajaid ja teadusemehi välismaalt. Selts on korraldanud vestlusõhtuid ajakohaste kasvatus- ja kooliküsimuste üle. Niisuguseist olgu nimetatud m. s. vestlusõhtu algkoolist põhikoolina — küsimus, mis keskkooli uuendusküsimusega ühenduses on olnud eriti aktuaalne ja millest siin juba varemini on olnud kõnet. Uue kasvatuse ühingu liikmed on suuremalt osalt keskkooli õpetajad, algkoolide õpetajaid kuulub sinna võrdlemisi vähe. Nimetatagu veel, et Helsingis on uutele kasvatus-õpetuspõhimõtetele põhjenev kool — Töölo rootsi ühiskool —, mis on äratanud õpetajate hulgas huvi. Selle tööviise on mitmed õpetajad käinud uurimas ja saanud sealt uusi mõjutusi oma õppetööl. Samasihiline soomekeelne kool kavatsetakse asutada Eira linnaossa Helsingis.

Kuna Soome rahva hariduselu põhjeneb peajoonis lääne Euroopa kultuurile, on järelduseks, et lääne Euroopa suurte kultuurrahvaste keeli on juba kaua harrastatud. (Seepärast on nende keeled alati püsinud keskkoolide õppekavas, koguni selle- ja teiskordsete peremeeste — enne Rootsi ja siis Vene survest hoolimata.) Eriti saksa ja prantsuse keele ja 1880. a. alates ka inglise keele õppimine ja harrastamine on meil kindlaks kujunenud. Sellepärast ka nende keelte õpetajad juba a. 1887 moodustasid uusfiloloogilise klubi, millest aastal 1891 tuli seaduslik selts Uusfiloloogilise Ühingu nime all. Ühingu sihiks on edendada saksa,

prantuse ja inglise keele ja kirjanduse uurimist ja ühtlasi olla nende keelte õpetajate lähendajaks. Ühing annab välja kaht väljaannete seeriat, üks puhtteaduslik, teine kasvatusteaduslik. Ühing on selle läbi oma liikmete seas võinud edendada elavat uute keelte harrastust.

Keskoolide õpetajate seas toimub peale selle veel terve rida eriainete õpetajate eri ühinguid, nagu emakeele-, loodusloo-, võimlemise-, laulu- jm. õpetajate, aga nende kirjeldamine nii lühikese aja kestel pole võimalik. Siirdungi nüüd kirjeldama neid ühinguid, mille tegevus on sihitud peamiselt algkoolide ringkonda, kuigi mõned neist on ühised nii alg- kui ka keskkoolile.

Soome algkooli isa Uno Cygnaeus (1810—1888) oli laia silma ringiga ja energiline omaloodud algkooli advokaat, aga õpetajate ühingu asi näis talle olevat võõras. Algkooli seaduse (antud 1866) mõjul hakati asutama algkoole, aga ligemale 30 aastat möödus, enne kui algkooliõpetajad asutasid oma ühingu. Meie maa soomekeelsete algkoolide õpetajate ühing asutati a. 1893, olles esimene vaimse töö tegijate poolt asutatud organisatsioon Soomes. (1892. ja 1893. õppeaastal oli maa-alkkooles kokku 1723 õpetajat, neist 932 naist. Linnades oli neist 638 õpetajat. Ilma algkoolita oli 47 maakogukonda.) Ühing oli kavatsatud kahekeelseks, aga tegelikult see moodustus ainuüksi soomekeelsete algkoolide õpetajate organisatsiooniks. (Rootsikeelsete algkoolide õpetajad moodustasid oma organisatsiooni, Finlands allmänna svenska folkskollärare och lärarinneförening, asutatud a. 1899, liikmeid praegu umbes 1200.) Õpetajate ühingu sihiks on edendada head, kristlikku vaimu Soome algkooliõpetajate hulgas, tõsta õpetajaskonna üldist ja elukutselist haridust, süvendada õiget käsitust algkooli ülesandest ning kasust ja töötada õpetajaskonna õigusliku ja majandusliku seisukorra parandamiseks. (Nii on öeldud ühingu endises põhikirjas.) Ühingu tegevust juhib Helsingis asuv keskvalitsus, kus on 12 liiget (neist 3 eelkooli esindajat) ja kolm asemikku (1 eelkooli). Kohapealseil ühinguil, mis teotsevad maa eri osis, on igaühel oma toimkond. Kohapealsed ühingud peavad iga aasta vähemalt kolm koosolekut, kus käsitletakse peaaesjalikult keskvalitsuse poolt saadetud küsimusi, sageli ka kohapealse ühingu poolt algatatud küsimusi, mida keskvalitsus võib saata teisilegi kohapealseile ühinguile käsitlemiseks. Protokollid koosolekute otsuseist saadetakse keskvalitsusele, mis siis astub vastavad sammud. Kohapealseid ühinguid on praegu 315 ja liikmeid kokku umbes 7500. (Ühingu keskvalitsuse esimeesteks on olnud R. Verkko (1893 kuni 1896), A. Kohonen (1896—1910) ja R. Ahtiala (1910 alates).

Eespoolkirjeldatud raamides teotseb õpetajate ühing praegu viiendat aastakümnet. Ühingu tegevust raskendas algaastail iga-sugust rahvuslikku tegevust umbusaldusega vaatlev Vene valitsus-võim, kelle mõjul ühingu juba 1880 kavatsatud asutamine lükati edasi aastast aastasse. Nii piirdus ühingu tegevus Soomes, Vene

valitsuse all, peamiselt sisemise ehitustööga, s. o. ühistunde rõhutamiseks. Kuid kui Soome saavutas iseseisvuse, on ühing mitmel viisil võtnud osa kõigist algkooli arenemis- ja uuenduspuudeist, sageli algatajanagi. Nii on õpetajaskonna haridusetaseme tõstmise ühtlasi kooli- ja õpetussüsteemi teostamine, õpetajaskonna õigusliku seisukoha kindlustamine ja palgaolude parandamine olnud — kui nimetada mõningaid peajasu — ühingu erilise harrastuse objektiks. (Võrdle Op. Lehti 1923 lk. 861 ja 872.)

Algaastail teotses ühing peamiselt ideeliste põhimõtete edasi viimisega, aga hiljem tulid üha kesksamaks õpetajate majandusliku elu puudutavad küsimused. Viimase palgavõitluse ajal toimis õpetajate ühing energiliselt õpetajate kasusid kaitstes ja alles hiljuti käsitleti ühingu erakorralisel koosolekul täiendusõppetundide eest tasu maksmist, mis õpetajate seisukohalt vaadates ei ole küllalt rahuldavalt korraldatud. Ka on ühingu algatusel kavatsatud algkooliõpetajate biograafia kogumine ja väljaandmine. Nimetatagu veel, et teatud poolt algatatud mõtte teostamist õpperaamatute monopolist, mis õpetajaskonnas leidis üksmeelset vastuseisu, takistati ühingu tegevuse läbi. Samuti rauges koondatud kooli üldistamist puudutav seadusealgatus Eduskunnas. (Sellele vastavalt tuli täieline kool asutada alles siis, kui ülema kooli õpilaste arv tõusis 40-le koolikohustusseaduses määratud 30 asemel. Kuna suures osas maa-alkkooles õpilaste arv on 30 ja 40 vahel, oleks seadus vastu võetuna tähendanud umbes 1000 algkooli muutmist koondatud kooliks, mille õpetustundide arv on ainult 65% täielise kooli tundide arvust.) Seadust ei võetud Eduskunnas lõplikult vastu ja asja lahendust mõjutas õpetajate ühing märgatavalt.

Edasi on põhjust nimetada, et ühing on edukalt ponnistanud kriisiaja tõttu ära jäänud määrarahade uuesti tagasivõtmiseks riigi eelarvesse. Samuti võib nimetada, et ühingu algatusel on korraldatud mitmesuguseid edasiharimiskursusi õpetajaile, eriti suveti. Viimastel päevadel on olnud päevakorral alalise sekretäri palkamine õpetajate ühingule ja erilise büroo asutamine. Ühingu sekretäri ametit on peetud seni kõrvalametina. Maa kohalikud ühingud on koosolekuil käsitelnud sekretäri küsimust ja üldiselt — koosolekute aruannete järgi otsustades — tulnud jaatavale otsusele alalise sekretäri palkamise asjus, aga kuna sellega koos tuleb liikmemaksu kõrgendamise küsimus, siis on kohapealsed ühingud nimetatud küsimuse suhtes asetunud eitavale seisukohale, kartes liikmete arvu vähenemist, kui liikmemaksu tõstetakse märgatavalt. Asi arvatavasti otsustatakse käesoleval kuul peetaval Soome Õpetajate Ühingu aastapeakoosolekul.

Nimetatagu veel, et õpetajate ühing kuulub Henkisen Työn Yhtymä nimelisse keskorganisatsiooni, kuhu praegu kuulub 13 organisatsiooni ja neis kokku 14 507 liiget. (Vaimse töö tegijaid arvatakse Soomes olevat kokku umbes 200 000.)

Eelnimetatud vähesed andmed meie algkoolide õpetajate suu-

rimast organisatsioonist on loodetavasti andnud austatud kuulajaile teatava käsitlese sellest, et meie koolide õpetajad pole jäänud ainult ootama seda arengut ja neid tulemusi, mida meie koolide ametlik administratsioon, kes alati on teotsenud üksmeeles õpetajatega — võib teostada, vaid on omalt poolt teinud ja teeb edaspidigi, mis ta võib, kooli ja kasvatustöö viimiseks ajale vastavale tasemele.

Kooligi elu on kõigest hoolimata nii mitmekülgne, et kahest üldisest ühingust ei näi jätkuvat selle eri osa rahuldama. Õpetajategi harrastused on ühtlasi nii mitmesugused, et üht või kaht ühingut ei ole heaks arvatud koormata eriharrastuste rohkusega. Seepärast on asutatud nende tarvis mitmeid ühinguid, milliseid järgnevas ehk tohin loendada.

Juba algkoolivõrgu tekkimisajast alates on olnud selge, et peab tähelepanu juhtima õpetajate täiendusettevalmistusele. Algkoolide õpetajad, saades oma ettevalmistuse seminares — ei või lühikese aja kestel (varemalt oli 4-aastasi seminare) saada nii põhjalikku üldist ega ka elukutselist haridust, et nad ainult selle abil võiksid sooritada oma õpetustöö korralikult kogu oma elu aja. Seepärast ongi näiteks üldistel algkooli koosolekuil väga sageli olnud päevakorras küsimus õpetajate täiendusõpingute korraldamisest ja õpetajate haridusliku taseme tõstmisest. Mitmesuguseid parandusi ses suhtes ongi teostatud aegade kestel. Õpetajate seisukohalt väga tähtsaks tuleb lugeda seda, et on saadud õigus õppida Helsingi ülikoolis nn. ülikooli täienduskursustel ja sooritada seal ilma keskkooli küpsuseksamita ametlikke katseid, mis annavad õiguse m. s. algkoolinõuniku kutseks. Ülikooli täienduskursustel, millest osavõtuks õpetajad kergesti saavad ametipuhkust ja abiraha riigi poolt, on õpetajail olnud võimalus kuulata loenguid ülikoolis ja võtta osa seminariharjutustest, eriti ajaloo-keeleteaduslikus fakulteedis. (Iga aasta õpib ülikoolis sel viisil õpetajaid saja ümber, aga enne kriisiaastaid tõusis õppijate arv palju suuremaks. Peale selle on suveti Jyväskylä suveülikoolis õpilaste arv tõusnud 300—400, kellest suurem osa on algkooliõpetajaid. Peale selle õpivad õpetajad eraviisil ja käivad sooritamas eksameid vastavaile professoreile. Kasvatusteaduse eksameid sooritab Soomes igal aastal eriti tähelepandav hulk õpetajaid.)

Ülikooli täienduskursustel ja nendega seoses olevais õpetajateringes on tekkinud Kansakouluopettajain Jatko-opindoyhdistys (Algkooliõpetajate Täiendusõpingute Ühing) — [algul (1919) Opettajain Opintorahasto (õpetajate õppekassa) — ja aastast 1928 praeguse nime all. Ühingu liikmed on peamiselt ülikooli täienduskursustel õppivad õpetajad ja liikmete arv on praegu umbes 600].

Selle ühingu sihiks on toetada rahaliselt ja soodustada teiste seaduslikkude abinõudega algkooliõpetajate täienduspüüdeid ja muid ainelisi ja vaimseid püüdeid. Ühing on õige märgataval kombel mõjutanud õpetajate vaimse elu arengut. Kui kriisiaastail

õpetajate ülkoolikursuste abistamine lõpetati, hakkas täiendusõpingute ühing korjama raha kursuste tarvis ja jagas abiraha õpinguiks õige märgatavalt. Ühingu algatusel on õpetajaile korraldatud mitmeid kursusi, millest jõuluvaheaegadel korraldatud on kõige rohkem tähelepanu äratanud. Ühing on korraldanud kasvatusala puudutavaid loenguteseeriaid raadios, on korraldanud 12. oktoobril (Cygnaeuse päeval) algkooli-päeva ja on ajaleheartiklite kaudu püüdnud rahva hulgas alal hoida ja kasvatada positiivset suhtumist algkooli — rahva üldisesse kooli. Samuti on ühing silmas pidanud eriti õppivate õpetajate õiguslikku seisukorda. Nii pidi eduskunnas õpetajate valimiste aluseid puudutav seadus muutmisel saama õige kahjuliku sõnastuse, aga see takistati ühingu energilise teotsemise läbi. Ühingu algatusel on õpetajaile hangitud õigus vahetada ametkohta. Ka kokkupuuted välismaade koolidega, m. s. vennasrahva eestlastega siin Soome lahe lõuna rannal, on ühingu ringist saanud võimsa tõuke. (Ühingu häälekandja Kansakoulun Lehti on vist üsna tuntud mitmel pool Eesti õpetajate seas.)

Enne koolikohustuseeaduse andmist (1921) oli algkool, eriti soomekeelsetes kogukondades, vaid 4-klassiline ülemalgkool. Kahel esimesel kooliaastal õpetati koguduse koolis, mis enamasti oli rändkool. Seal oli õpetajaiks isikuid, kel polnud kutset päris algkoolis õpetada. Need „eelkooli“ õpetajad moodustasid ühingu (põhikiri kinnitati 21. 1. 1906). Kui siis algkooli eelõpetus koolikohustuseeadusega korraldati kaheaastaseks ja õpetajad enamalt jaolt olid saanud kutse erilise täienduskursuse kaudu, uuendati ühingu põhikiri. (Kinnitati 26. 6. 1924.) Alkukoulunopettajain Liittona (Eelkooli Õpetajate Liiduna) on selle tegevus jätkunud edasi. Liidu sihiks on olla oma liikmete ühendavaks sidemeks, edendada eelkooli õpetust ja toetada eelkooliõpetajate majanduslikku seisukorda. Rahavarade puudusel on toetamine piirdunud tasuta kosutuspuhkuse võimaldamisega „Korpikodissa“, mille Liit on saanud kingina oma tarvitada. Liidu liikmete arv on praegu umbes 2500.

Juba enam kui pool aastasada on meie maal jätkuvalt võideldud alkoholi tarvitamise vastu. Ka õpetajate seas on see võitlus leidnud rohkesti poolehoidu. Selleks on (1906) asutatud Suomen Opettajain Raitiusliitto (Soome Õpetajate Karskusselts), mille tegevuse keskusena on Helsingis asuv Liidu büroo. Liikmeid on praegu umbes 1600. Liit on vastavaile ametivõimele esitatud märkekirjade kaudu püüdnud saada uuendust ja lahendust karskusõpetuse alal nii kesk- kui ka algkoolis. Samuti on püütud toonitada õpetajaskonna kohust olla karske. Pidevalt on harrastatud seminariõpilaste juhtimist karskustöös laste seas. Laste karskuskasvatust silmas pidades on koolides asutatud nn. lootusringe, kuhu lapsed võivad astuda. (Niisuguseid ringe on praegu maal umbes 1000 koolis ja liikmeid umbes 25 000 last ja 20 linnas umbes 7000

last. Tähtsat osa etendavad karskuskasvatustöös ka lastele sobiva karskuskirjanduse levitamine, eriliste karskuskavade saatmine maakoolidele, ajakirja väljaandmine, loengud ja nõuandetöö ja karskuspedagoogiliste kursuste korraldamine õpetajale, millised on olnud nii suve- kui ka jõuluvahelajal. Liidu algatusel korraldatakse iga aasta koolides nn. lootusringide võistluskirjatööd karskuse alal, millest võtab osa iga aasta umbes 100 000 last ja mis on osutunud väga huvitavaks ja omapäraseks karskuse õpetusviisiks. Lähleks liiga pikale hakata siin lähemalt kirjeldama neid võistlustöid.

Samuti kui teistes kultuurmais on meil juba kaua juhitud tähelepanu sellele, et algkooli õpilaste hulgas oli nii palju kehva-dest kodudest lapsi, et nende alatoitus märgatavalt nõrgestas edasijõudmist koolitöös. Eriti Põhja-Soome idapoolseis osis, nn. „näljamail“, oli niisuguste õpilaste arv suur. 1905. a. asutati seepärast Koulukeittoyhdistys (Koolikeedu Ühing), mille sihiks on saada parandust kooliõpilaste toitluse alal. Vajalikud summad hangiti Ühingu liikmemaksude, loteriide ja korjandustega. Rahaga muretseti tarvilikud tarbivarad ja söögiained, mis toimetati eri koolidele kohapealsete tegelaste vahetalitusel. Samuti jagati raha söögiainete muretsemiseks niisugustes paikades, kus oma jõuga ei võidud korraldada koolikööki. Ühingu algatusel on peetud rida loenguid, mille abil on püütud levitada harrastust asja vastu. Samal ajal oli Helsingis veel eraldi ühing „Ruoka köyhille kansakoululapsille Helsingissä (Sööki vaestele algkooli lastele Helsingis), mis muretseb umbes 700—800-le helsinglasele algkooli õpilasele sööki koolis. Kogukond hakkas a. 1912 sügisest alates hoolitsema vaeste algkooli laste toitluse eest. Koolikeedu Ühingu tegevus sellega vähenes ja lõpetati täiesti kui koolikohustuseseadus tegi kogukondadele kohuseks ka tarvilise söögi muretsemise vaestele lastele koolikohustuse ajal. Riik abistab tasudes $\frac{2}{3}$ kuludest.

Õpetajate ideeliste ühingute püüdeid esindavaist ühinguist on juba nimetatud üldisemad. Lisaks neile teotseb suur hulk ühinguid, milledest igaihel on oma harrastusala. Järgnevas ehk tohin veel esitada mõningaid, kuid ma ei taha sugugi väita, et minu loendus sisaldaks kõik meie maal teotsevad õpetajate ühingud. Mitmed neist teotsevad nii piiratud ringes, et neist peale laiemate eriuurimuste pole avalikkuses saadaval mingisuguseid teateid. Ka pole nende loendusjärjekorras sihiks toonitada nende tähendust ega vanadust. Peamiselt on nende üldisus määranud järjekorra.

Suomen Kristillinen Opettajaliitto (Soome Kristlik Õpetajate Liit) teotseb kirikliku ja usuelu süvendamiseks nii kooliõpetuses kui ka õpetajate seas. Sel ühingul on praegu oma reisisekretär, kes õpetajate ühingute koosolekuil peab loenguid ja alustab vestlusküsimusi usulise kasvatuse alalt. Tähelepanuäratavad on ka Liidu poolt korraldatud usulis-pedagoogilised kursused, milliseid

juba mitmel suvevaheajal on korraldatud. Liit annab välja „Kristillinen Kasvatus“ (Kristlik Kasvatus) nimelist lehte, mis ilmub Kuopios aasta kestel 10 numbrit. Ühingu liikmete hulgas on rida seminaride õpetajaid, samuti keskkoolide usuõpetajaid ja kirikuõpetajaid.

Suomen Opettajain Esperanttoliiitto (Soome Õpetajate Esperantoliit) harrastab rahvusvahelist keelelist ühistööd eri maade esperantoharrastajate vahel, ka õpetajate vahel. Sel kombel on neil võimalus saada uusi ideid ja algatusi võõraist maist. Ühingu tegevusest on väga vähe teateid avalikkuses.

Suomen Apukouluyhdistys (Soome Abikooli Ühing) (asutatud 1926) teotseb vaimselt mahajäänud laste ja noorte heaks. Ühingusse kuulub umbes 60 liiget, kelle hulgas abikoolide õpetajaid, arste jne. Ühing on liige Põhjamaade Abikoolide Liidus ja korraldas IV põhjamaade abikoolide kongressi Helsingis. Ühing on esitanud riiginõukogule mitmeid palvekirju vaimselt mahajäänud laste kooliõpetuse korraldamise ja koolikohustuse seaduse selgitamise asjus. Soomes on abikoole 11-nes linnas ja 1 tehasühiskonnas. Õpetajaid on neis umbes 50.

Suomen Kasvitarhayhdistys (Soome Kooliaia Ühing), nagu juba nimest võib otsustada, edendab koolide aiandust. See korraldab suvevaheajal kursusi õpetajaile, kus õpetatakse aedade korrahoidu, korraldamist jm. praktilisi töid. Peale selle antakse kursustel teoreetilist ja praktilist õpetust näiteks loodusteaduses, põllumajanduses, kodulindude ja koduloomade pidamises. Ühing koostab jooniseid ja teeb ettepanekuid kooliaedade korraldamiseks ja annab õpetajaile vastavat nõu ja teateid. Ühingu algatusel on õpetajaile kooliaedade hoolitsemise eest makstud väikest tasu, milleks koolivalitsusel on väike kindlaksmääratud summa kasutada.

Suomalaisen Kansakoulun Ystävät (Soome Alkooli Sõbrad) nimeline ühing (asutatud 1889) teotseb nende maakohtade heaks, kus soomekeelse rahva vähene arv ja kehvus või muud ebasoodsad asjaolud takistavad tarvilikkude koolide asutamist või muude kultuuritarvete rahuldamist. Nagu teada, on Soomes teiskeelne, rootsikeelt kõnelev vähemusrahvus, kes elab Uusimaa, Turu ja Vaasa läänide rannikul. Neisse maakohtadesse on aegamööda asunud algul teenijaina ja hiljem ka väikepõllumeestena elatust hankivat soomekeelset rahvast. Selle haridustarvete ja koolide eest ei hoolitsenud need rootsi kogukonnad, kus nad elasid, ega ka mitte riik. Nende hariduslikke püüdeid äratama ja tugema asutati Suomalaisen Kansankoulun Ystävät. Seltsi aegade kestel asutatud alkoolidest on mitmed võetud kogukondade hoole alla, aga ühingu abi tarvitatakse pidevalt seal, kus soome kolonisatsiooni vähearvulisuse tõttu seaduse järgi ei võida kogukonda kohustada kooli asutama. Tähelepanдав on ka seltsi tegevus Soome idapoolsete val-

dade ja koolide raamatukogude heaks Vene ajal. Seltsil on liikmeid umbes 500, kellest väike osa õpetajaid.

Ühinguist kõneldes on ehk põhjust nimetada ka nelja eri sihtkapitali, mille sihiks õpetajate majandusliku seisukorra parandamine. Neist on algkooliõpetajate leskede- ja vaestelastekassa ainuke ametlikult kindlaks määratud nii, et iga meesõpetaja palgast ametlikult vähendatakse teatav aastamaks (Smk. 492), mis kantakse kassaraamatusse. Kassast makstakse iga meesõpetaja surma puhul lesele esimesel aastal 8000 mk. ja järgmistel aastatel 5000 mk., lapsed: esimene 2000 mk. aastas, teine 1000 mk. ja järgnevad 500 mk. igaüks kuni 18. aastani. Kui õpetajal ei ole perekonda, makstakse kadunu sugulasile kassasse makstud aastamaksud kuni 8000 margani tagasi. Tingimuseks on, et õpetaja 10 aastat on olnud ametis ja et ta selle järele kindlaks määratud aastate kestel on maksnud määratud aastamaksu kassasse. Kassa alustas tegevust a. 1886, mil valitsus esmakordselt kinnitas selle põhikirja. Juba enne seda oli põhikapital kogutud kinkide ja riigi 1878. a. antud krediidi kaudu. Kassa rahavarad on praegu umbes 30 miljonit 500 000 marka ja õpetajad võivad kassast saada näiteks laenu soodsail tingimusi.

Tähelepanev on ka algkooliõpetajate haigekassa (põhikiri kinnitatud a. 1919), mille sihiks on „majanduslikult toetada Soome algkooli õpetajaid haiguse puhul“. Kassat ei või õieti nimetada ühinguks, kuna selle põhikiri ei eelda mingisugust ühtumist ega lahkumist kassast, vaid „haigusabist võib saada osa igaüks algkoolis teeniv kandideerimiskõlblik mees- või naisõpetaja, kui tal on 24 õppetunnile vastav nädalatöö koolis ja kui kool, kus ta teenib, kuulub koolivalitsuse valve alla“. Kassa asutamiseks andis esimese tõuke asjaolu, et riigi eelarvest kustutati 200 000 mk. suurune õpetajate haigusabiks määratud summa Vene surve lõppaastail. Mõnede testamentide ja teiste kinkide kaudu kogunenud kapitalile muretseti algkooliõpetajate ühiselt korraldatud loteriide abil üle poole miljoni marga lisa. Põhikirja järgi pidid kassa rahavarad siiski kasvama miljoniks margaks, enne kui haigusabi võidi jagada, nii et seda tehti esmakordselt 15. 11. 1931. Kassa rahavarad on praegu umbes 1 100 000 marka.

„Kansakoulualalla Suomessa työskentelevien hautausapurengas“ (Algkooli-alal Soomes Töötavate Matuseabi Liit), mille sihiks on oma liikmete surma puhul muretseda perekonnale võimalus saada matuseabi. Liitu kuulumine on õpetajatele vabatahtlik. Iga liikme surma puhul kasseeritakse teistelt liikmetelt kindlaks määratud väike maks. Matusemaks on seni olnud 1000 mk., aga praegu on küsimuse all põhikirja muutmine, nii et matusemaks märgatavalt suureneks. Liikmeid on Liidul praegu umbes 1350.

Algkooliõpetajate esialgselt oma keskel asutatud kirjastus- ja koolitarveteäri O/Y Valistuse 30-aastase juubeli puhul otsustati anda Soome õpetajate ühingu osa äri aastastest puhaskasust ala-

tes aastast 1914, üle andes vähehaaval kogutud rahavarad „Kansakouluopettajain Lepokotisäätiöön“ (Algkooliõpetajate Puhkekodu Sihtkapitali) nimelisele fondile. Selle mõte on moodustada põhikapital ja kui see on küllalt suureks kasvanud, asuda alalise puhkekodu hankimisele algkooliõpetajale. Kapital on praegu umbes 300 000 marka. Sihtkapitali põhikiri kinnitati aastal 1931.

Majanduslikest ühinguist kõige noorem on „Kansakouluväen Erorahasto“, mille põhikiri kinnitati 4.9.1933 ja mis lõplikult alustas oma tegevust 1934. a. septembris, millal põhikirjas määratud liikmete arv saavutati. Ühingu sihiks on eruminevaile õpetajale samuti kui surma puhulgi maksa kindlaksmääratud summa, mis kogutakse teistelt liikmetelt. Ühingusse kuulub praegu üle 3200 liikme.

Kõigi nelja siinnimetatud ühingu sihiks on kindlustada algkooliõpetajate majanduslikku seisukorda, kusjuures nähtavasti nende aluseks on majanduslikult pädev mõte: oma abi — kõige parem abi. Kui on kõne õpetajate sellistest pürgimustest, mis pole otseselt suunatud kooli ja kooli õppetöösse, tuleb vist nimetada peagu kõikide seminaride juures teotsevad kristlikke ühinguid, kuid nende tegevusest pole saadaval aruandeid. Nende keskel on siiski moodustatud eriline Suomen Opettajain Lähetysliitto (Soome Õpetajate Misjoniliit), mis otsustati asutada 1908. a., kuid mille põhikiri ametlikult kinnitati 1913. a. Liidu sihiks on esindajate toimetamine misjonitööle. Liit moodustab Soome Misjoniseltsile alluva osakonna. Liikmeid on Liidus praegu umbes 400.

Ka kunstiharrastuse tarvis on a. 1906 asutatud ühing, mille sihiks on kunsti levitamine Soome koolidesse samal viisil kui mitmes teises Euroopa kultuurmaas teotsevad vastavad ühingud. Selle tegevus toimub nii alg- kui ka keskkooli piirides. Nii on see kinkinud kõigile kogukonnile koolide ehituskavandeid. Ühing on kinkinud või müünud koolidele kunstnikkude töid, gipsitöid ning maalide jäljendeid ja on muretsenud koolidele ka algupäraseid maale. Muu seas on see mõnedesse Helsingi algkoolidesse lasknud valmistada dekoratiivseid seinamaale. Ühingu liikmete arv on praegu 500.

Suomen Koulumuseoyhdistyksen (Soome Koolimuseumiühing, asutatud 1916) ülesandeks on koguda koolisse puutuvat vana ainetikku. Sel on oma ruumid koolivalitsuse majas Helsingis ja ühingu liikmete arv selle õitseaastail tõusis paarisajani. Majanduslikkude raskuste tõttu lakkas ühingu tegevus paar-kolm aastat tagasi. Selle asemel asutati käesoleva aasta algul Soome Kooliajalooline Selts, mille sihiks on ergutada kooliajaloolist harrastust. Selle tööks on koguda koolimuseumi-, raamatukogu- ja arhiiviainetikku. Selle ühingu tegevuspiiri kuuluvad kõik maa koolivormid. Ühingu esimeseks ülesandeks on Koolimuseumi Ühingult saadud väärtusliku raamatukogu ja õppevahenditekogu korraldamine. Ühing loodab saavat oma tarvitada sobivad ruumid ühest Helsingi riigikoolist. Ühing on hiljuti saatnud üleskutse

õpetajaile, lootes ja õhutades neid liituma Seltsi liikmeiks ja soodustama ajaloolise ainekogu kogumist kooli ringkonnast.

Käesolevas loengus on pidanud jääma hoopis kõrvale kirjeldamine, mis tähendus ühinguil üldse on oma ala edustava organisatsioonina, algatuse tegijana ja liikmete õhutajana ja nende harrastuste tugijana. Kuna omalt poolt olen veendunud, et austatud kuulajail ilma pikema jututa on selge see pool ühingu tähendusest, olen piirdunud ainult loendamisega, millised ühingud meil on olemas, mille pürgimused taotlevad kasvatusel, kooli ja õpetajate elu. Kahjuks on ühingute rohke arv teinud seda, et minu ettekanne on piirdunud peagu puht nimede esitamisega, millest, kahju küll, minu tarvitada olnud aja vähesuse tõttu mõni koolialal teotsev või seda puudutav ühing on võinud hoopis välja jääda. Loodan siiski, et ettekandegaga sellest hoolimata olen võinud anda kuulajaile käsituse meie maal elavast ja õitsevast kasvatuseladusest ja kooliküsimuste harrastusest, käsituse, et siin ei ole vajumas unisusse ja saamatusse, vaid et elav pürgimus anda tõusvale noorsoole kõige paremat, mis praegune põlv võib mõista, üha kannustab meid tööle ja tegevusele.

Mag. A. Elango kõneleb soome keeles teemast

Õpilasorganisatsioonid Eesti koolides.

*

Pühapäeval, 16. juunil kell 10.30 Toomkirikus oli õpetajatepäevade puhul piiskop Rahamäe jutlus. Laulis Tallinna Pedagoogiüli laulukoor. Pärast seda õpetajatepäevadest osavõtjad jälgisid Harjumaa koolide õpilaste rongkäiku ja laulu- ning võimlemismängude ettekandeid.

Õhtul oli tütarlaste kommertsgümnaasiumi ruumes ühine lõppkoosviibimine muusikaliste ettekannetega, teelauaga ja tantuga. Huvitavalt kõneles Soome haridusnõunik A. Salmela. Ta soovitas eestlastele jätta muinasjutt soome vanemast vennast, kuna eestlasi võib täiesti pidada soome kaksikvennaks, sest oma kooli ja hariduse alal on nad üles näidanud suurt edu. Soovitas Eesti ja Soome õpetajaile sagedamini kokku tulla, vähemalt kord aastas.

*

Esmaspäeval kell 10.30 viis „Nordland“ vennasrahva ametikaaslased Helsingisse õpetajatepäevade tööd jätkama. Soomlastega ühes sõitis sinna umbes sada Eesti õpetajat.

Õpetajatepäevade vältel oli korraldatud tütarlaste kommerts-gümnaasiumi ruumes koolitööde näitus, mis sai vaatajate suure tähelepanu osaliseks.

Ettekannete vaheaegadel korraldati mitmed lühemad ja pikemad jalutuskäigud ja väljasõidud.

B. Soome-Eesti õpetajatepäevad Helsingis

18.—21. juunil 1935.

17. juunil kell 11 lahkusid Tallinnast Soome õpetajad ja nendega koos sõitis 90 Eesti õpetajat Helsingi, et seal kava kohaselt jätkata ühistööd. Tallinna sadamas oli lahkujaid saatmas hulk õpetajaid ja HSM-i koolivalitsuse esindaja. Helsingis ootasid tulijaid õpetajatepäevade Soome toimkonna liikmed.

Helsingi saabudes Eesti õpetajad panid pärja Eesti Vabadussõjas langenud soomlaste mälestussambale.

Sama päeva õhtul k. 19 koguneti Aleksis Kivi nimelisse moodsasse koolimajja tutvumisõhtule, millest võtsid osa Soome Koolivalitsuse juhtivad mehed, Soomlusliidu esindajad, teisi haridustegelasi ja umbes 400-pealine õpetajate-pere. Koosviibimist kaunistasid muusikalised ettekanded, laulud ja deklamatsioon. Klaveril esines klaverikunstnik T. L a m p é n, õpetaja A. H a r l a esitas neli laulu ja õpetaja E. K i v i r a n t a deklameeris ja kandis muuseas ette ka Immi H e l l e n i luuletise „T e r v i h d y s“ õpetajatepäevaks.

Sooja tervituskõne pidas Eesti-Soome õpetajatepäevade üldjuhataja, Soome Koolivalitsuse ülemjuhataja A. J. T a r j a n n e. Ta kõneles:

„Südamlik teretulemast teile, hõimrahvaste — soome ja eesti õpetajaskond!

Järjest tugevnev hõimu- ja ühtekuuluvustunne eesti ja soome rahva ja eriti nende õpetajaskondade vahel kummalgi pool Soome lahte on Eesti õpetajate tänuväärival algatusel äratanud ellu uue tegevusvormi selleks hõimlusvaimu viljelemiseks, selle ühtekuuluvuse kindlustamiseks äratanud ellu ühised õpetajatepäevad. Loengute, proovitundide ja näituste abil need päevad samuti aitavad kaasa õpetajaskonna kutseoskuse lisandumisele ja kasvatavad huvi meie ühise südameasja, noorpõlve õpetus- ja kasvatustöö vastu. Meie rahvaste lähenemist üksteisele on mõlemate hõimrahvaste riikliku iseseisvuse alguspäevist saadik mitmel viisil edendatud. Nimetan siin ainult ühis-soome kooli- ja kultuurkongresse ja iga-aastast ühist hõimupäeva, rääkimata muist

algatusist ja ettevõttest. Nüüd on leitud, et kõige otstarbekohasemad on sellistest üritustest ühised õpetajatepäevad mitmekülgse kavaga. Paarsada meie Soome õpetajate hulgast veetis mitmeid päevi Tallinnas arvurikka Eesti õpetajaskonna sõbralikus seltskonnas asjatundlikul juhtimisel tutvumas Eesti noore, elujõulise koolitööga ja andes omalt poolt möödunud päevade kavasse ka mõne meiepoolseid olusid valgustava loengu. Soome ekskursioon tuli tagasi täna, arvukas Eesti õpetajate rühm meeldivaks kaaslaseks, et jätkata Helsingis õpetajatepäevi kasvanud Soome õpetajatehulgaga koos vastavalt korraldatud kava järgi.

Üle maailma käib võimas püüe lähendada rahvaid üksteisele ning siis parandada ning kindlustada nende omavahelisi suhteid. Kuigi see rahvusvaheline pürgimus tegelikus elus põrkab kokku suurte raskustega, siis avaldab see ometi „head tahet“, millest võiks loota, et see vilja kannab. Hõimrahvaste lähenemispüüded tungivad sügavamale ja kannavad vabadena vähemmeeldivaist riiklikest tagamõttest rikkalikku vilja nii vaimse kui ainelise kultuuri kasuks. Eesti ja Soome hõimlust toetab ja kindlustab edaspidigi lähedane naabus, ja meie rahvad püüavadki luua omavahelisi suhteid järjest sõbralikumaiks, võtta osa üksteise kultuurisaavutistest ja rikastada neid ühisel jõul. Kultuuritöö paljudest vormidest ei ole sugugi vähema väärtusega see osa, mis on sooritanud ja veelgi sooritab õpetajaskond, ja seepärast peame suure rahuldusega tervitama neid õpetajatepäevi, mis on meie üha jõulisemaks muutuvate ühiste kultuuriharrastuste ja -ideaalide kauniks avalduseks. Meie, soomlased, tunneme end suuresti rikastuvat tutvudes Eesti noore, jõuliste võtetega uuendatud koolikorraldusega, ja me loodame, et Soome koolgi suudab anda oma armsale naabrile mingit inspiratsiooni. Ka keeleraskused ei tohiks selles ühistöös olla võidetamatuks takistuseks. Tõepoolest ju meie, vanema põlvé esindajad, oleme kahjuks paljugi sel alal hooletusse jätnud, kuna meie ei ole kõrvaldanud kohe algul teelt seda pahimat takistust tutvumiseks — peame ikka veel toetuma tõlgi abile. Aga loodame, et noorem põlv saab selleski asjus paremini aru oma üleandest ja tunneb kohustust otsustava võttega haarata kinni asjast ja õppida hõimrahva keelt, tehes sel teel vastastikused ühinemise ja ühesolemise päevad endisest rikkalikumaks.

Palun teile, meie Eesti külalised, tohtida avaldada meie, soomlaste ja eriti Eesti-Soome õpetajatepäevade Soome peatoimkonna ja koolivalitsuse parimat tänu selle ilusa algatuse ja õpetajatepäevade esimese, Tallinnas sooritatud osa rikkaliku kava eest, ja selle sõbraliku ning külalislahke kohtlemise eest, mis sai meile osaks Tallinnas veedetud päevil. Samas ütlen südamest tere tulemast meie ilusasse pealinna kõigile — niihästi eestlastele kui soomlastele, nii Tallinnast tagasitulnutele kui ka siin õpetajatepäevadega liitunuile. Loodan südamest, et Eesti-Soome

õpetajatepäevad võiksid jätkuda siin sama hea eduga, sama rikkaliku sisuga nagu nad Tallinnas algasid. Ja soovin veel, et meie ilus maa, parajasti kauneimas õieehtes olev, ja imeilus valge Põhjala suvi annaks teile, Eesti ametikaaslastele, kes te pärast ühi-seid tööpäevi lähete tutvuma meie maaga, selle looduse ja rahvaga, annaks teile rikkalikult asemele seda, mis võib olla jääb puudu meie tööpäevade kavast.

Tuhatkordselt teretulemast tuhandejärve-maal, ühte kogunenud hõim- ja koolirahvas! Moodustugu see meie koosviibimine meeldivaks ja viljakaks! Osutugu see uus hõimu- ja kultuuritöö vorm praktiliseks, otstarbekaks ja elujõuliseks! Arenegu see tulevikus ikka võimsamaks ja kandku rohket vilja meie rahvaste igakülgseks õnneks ja eduks!

A. J. Tarjannele vastas dir. A. K u k s, tervitades Soome ametikaaslast Eesti Õpetajate Liidu nimel.

Pärast ettekandeid siirduti soome lauda, mis oli korraldatud Helsingi linnavalitsuse poolt.

Esimene päev, 18. juunil.

Päev algas piduliku aktusega sama kooli võimlas, mis oli kaunistatud Soome ja Eesti lippudega ning lilledega. Ühiselt lauldud koraali järele esines ettekannetega klaverikunstnik T. K u u s i s t o. Siis võttis sõna tervituseks Soome haridusminister O. M a n t e r e, kes lausus järgmist:

„Käesoleva aasta kevade jooksul on Soomes otsitud kultuurilist ühistööd, eeskätt meie lähema hõimrahvaga teisel pool Soome lahte. Seda on teinud meie õpetajad, kes ühes koolivalitsuse liikmetega käisid Tartu koolinäitusel, saades sealt rohkesti väärtuslikke muljeid ja tehes tähelepanekuid, et Eesti kool on kiiresti arenenud ja et me soomlased, võime sellest mõndagi õpida. Samal ajal valmistati ette suurt Soome-Eesti õpetajate koosolekut, mida peetakse osalt Tallinnas, osalt Helsingis.

Teade Soome-Eesti õpetajatepäevadest võeti vastu ilmse rahulduse ja rõõmuga niihästi meie koolimaailmas kui ka väljas-

O. Mantere.

pool. Saadi aru, et Soome ja Eesti õpetajate kohtamine ja ühine nõupidamine võib tihendada kultuurilisi sidemeid vennasrahvaste vahel, samuti luua põhja nende sidemete edaspidisele kinnitamisele laialdastes noorsooringides nii Soome lahe põhja- kui ka lõunakaldal. Siin oldi teadlik ka selles, et Soome õpetajaile tuleb sellest kohtamisest kasu, mis nende kaudu langeb kasuks ka meie koolile.

Nende õpetajatepäevade esimene, Tallinnas peetud osa on nüüd lõppenud. Niipalju kui tean, on see osa õnnestunud lootuste kohaselt nii osavõtjate rohkuse kui ka ettekannete tulususe ja valitsenud meeoleu tõttu. Neile Soome õpetajaile, kel oli juhus Tallinnas õpetajatepäeval olla, sai Eesti kool endiselt tuttavamaks nii selles valitseva vaimu kui ka tööviiside poolest. Samuti on neis jõustunud arusaamine Eesti õppekorralduse nii mitmes suhtes hämmastavalt kõrgest tasemest — ütlen hämmastavalt, eriti kui silmas pidada seda lühikest aega, mille jooksul rahvuslik Eesti kool on püsinud. Iseseisva Eesti valitsus on tõstnud niihästi üldise rahvahariduse kui keskkooli ja ülikooli tasemele, mis vastab iseseisva kultuurriigi olukorrale, ja vähem kui kahe aastakümnega on pandud tugev aluspõhi tulevasele arengule ja antud tunnistus rahvas peituvaist vaimseist võimeist, eesti rahva mitmekülgsest andekusest. Eesti õpetaja on osutunud haruldaselt erksaks ja teovõimeliseks, — õpetajaskonnaks, kes avasilmi jälgib aja voolusid, omandades parimad kaasaegsed uuendusvoolud ja kohandades neid targasti oma maa rahvusliku noorsooõpetusega. Teda ei ole sidunud vanad, jäigad pärandid ega tardunud eelarvamused, mis panevad kahtlema kõiges uues, selleski, mille maksmapääs on paratamatu õppe- ja kasvatustöö õnnestumiseks. Säärane õpetajaskond on maa üldise kultuurelu arengule arvamatu jõud.

Me, soomlased, oleme siira rõõmu ja austusega jälginud seda Eesti õppekorralduse kiiret ning kaunist tõusu. Oleme teinud seda suure rõõmuga, sest sellega meie arusaamisel on ka kõige märgatavamal viisil kindlustatud seda põhja, millel seisab eesti rahva riiklik iseseisvus. Vabadust ei kaitsta mitte ainult relvadega, vaid ka ja esikohal haridusjõuga. Elujõulise, arenemisvõimelise vaimse kultuuri istutamine sügavale rahvasse, tema põhihihtidessegi, on töö rahva vabaduse kindlustamiseks. Eesti rahva saatust ei ole Soomele ükskõikne. Tema edu on ikka lähedal meie südamele, sest nii hõimutunde kui ka kaine mõistuse mõjul tahame meie soovida eesti rahvale helget tulevikku vaba rahvana. Selle lootuse teostamisel on noorsoo kasvatusel tulevastes rahvus- ja eluülesannetes suur tähtsus. Seepärast me, soomlased, tunneme siirast rõõmu, nähes, et see kasvatus on kindlais kätes.

Hõimrahvaste ühised õpetajatepäevad on nüüd alanud siin Helsingis. Tahan kõigile osavõtjaile öelda südamlikult teretulemast. Eriti soovin tervitada Eesti õpetajaid, avaldades rõõmu

sellest, et olete rohkearvuliselt saabunud vastama külastust, mille Soome õpetajad tegid teie maale. Minu harras lootus on, et külas-käik siia ei oleks teile kasutu, vaid et näeksite ja kuuleksite siin niisugust, mida võite eduga kasutada teie tähtsas töös Eesti laste ja noorte õpetajatena.

Ehk ju leiata Soome koolikorralduses, millel on tugevad juured meie rahva saja-aastasest ajaloolisest arengust, midagi, mis on tähelepanuvääriv ka teie töös sealpool lahte. Selleks lootuseks on seda enam põhjust, et ka Soome kool ei ole tardunud pärandite kammitsas, vaid on püüdnud niihästi oma välises korralduses kui ka sisemises töös uuendustele, et ta võiks üha parema eduga täita lootusi oma ülesannetes juhtida noorsugu nende kohuste täitmisele, mis elu temale esitab.

Minister lõpetas oma kõne eesti keeles, soovides, „et need kaunisti alanud sõbralikud Soome ja Eesti õpetajate koosolekud peatselt jälle korduksid, äratades mõlema maa õpetajaid ja kinnitades vaba Soome ja vaba Eesti jätkuvat vendlust.“

Ministri kõnele järgnesid soololaulu-ettekanded lauljannalt A. E. Vuorjokilt ja õpetaja E. Kiviranna deklamatsioonid „Kalevalast“.

*

Koolinõunik V. Alttõa kõneles soome keeles „Eesti kooli organisatsioonist“ enne viimaseid ümberkorraldusi 1934. a.

Mag. M. Niinivaara kõneles eesti keeles teemal:

Soome keele sõnaraamatuist

Nagu võõrkeelte nii ka emakeele õpinguis on sõnaraamat õpetajale ja õpilasele eriti kasulik, sagedasti möödapäästamatu õppevahend. Üks neist oskustest, mis koolilt, vähemalt keskkoolilt, peaks õpilasele jääma, on võime osata otstarbekohaselt tarvitada sõnaraamatut. Loodan, et järgnev lühike referaat muu seas eelmainitud põhjusel tohiks olla huvitav kuulajaile — õpetajaile. Ülevaade soome keele sõnaraamatuist avab ühtlasi vaate, kuigi erialase ja kitsa, soome raamatu sajandite-pikkusele üldisele arengule.

M. Niinivaara

Eestis on käesolev aasta juubeliaasta, kuna on kulunud 400 aastat äsjaleitud esimese eestikeelse raamatu ilmumisest aastal 1535. Kuna esimene meile tuntud soomekeelne raamat, soome kir-

janduse isa ja usupuhastaja, Turu piiskopi Mikael Agricola aabits tavaliselt dateeritakse aastalt 1542 ja see mingil juhul ei võinud ilmuda enne aastat 1537, on trükitud eestikeelne kirjandus varem kui soomekeelne, ehkki nende vahe ei ole kuigi suur. Kirjanduse edenemine Soomes on ometigi olnud mõnevõrra nobedam kui Eestis, seda näitab muu seas ka see asjaolu, et esimene soomekeelne Uus Testament ilmus juba a. 1548 nimetatud Mikael Agricola tõlkes, aga Adrian Virginiuse tartumurdeline Vastne Testament alles a. 1686 ja Heinrich Gutsleffi poolt lõplikult valmistatud tallinnamurdeline alles a. 1715. Esimene soomekeelne Piibel ilmus a. 1642, eestikeelne aga alles 1739; nagu teame, on piiblitõlge protestantlike rahvaste kirjanduse arengus silmapaistvamaid märgiposte.

Kuid ärgem mingem liiaks kaugele oma otsesest ainest. On huvitav ühtesattumine, et just samal aastal—1637, millal nägi päevavalgust eesti kirikuõpetaja Heinrich Stahli eesti keele grammatika ja sellega ühenduses esimene väike eesti sõnaraamat, nimelt teisel otstarbel siia saanud rootsi magistri Ericus Schroderuse mõisterühmiti korraldatud ladina-, rootsi-, saksa- ja soomekeelne sõnaloend, väike, õhukese taskuraamatu kaustaline raamatuke nüüdsete suurte sõnaraamat-hiiglaste kõrval päris armetu kääbus. Sama sajandi lõpupoolel ilmus teinegi samasugune, väheldane sõnadekogumik, Henricus Florinuse ladina-rootsi-soome sõnaraamat.

Enam kui sada aastat kulus ometi veel tähendatud tähis aastast 1637, ennekui tuli avalikkuse ette soome sõnaraamat selle sõna tõsisel mõttes, nimelt piiskop Jusleniuse soome-ladina-rootsikeelne „Soome sõnaloetelu katse“ (Suomalaisen Sana-Lugun Coetus), mis trükiti a. 1745, ajal, mil eesti oli parajasti siirdunud Vene võimu alla ja Suures Põhja sõjas raskesti kannatada saanud Soomestki idaosa liidetud sama riigi külge. Sõnastiku tegija, Daniel Juslenius (1676—1754) on meil 17. sajandi algupoole kultuuri loo keskseim kuju, maa-kirikuõpetaja poeg edela-Soomest, kellest hiilgavate õpingute järele tuli Turu ülikooli professor ja hiljem Porvoo piiskopkonna piiskop, kes aga Vene-Rootsi sõja jalust põgenes elu lõpuajaks Rootsi, kus ka oli piiskopiks. Keele- ja ajaloo uurijana ta on täielikult oma aja ebakriitilise meetodi mehi: soome keel on tema arvates maailma põhikeeli, sündinud Paabeli keeltesegaduse ajal; soomlased, kelle muinest suurusest ta teab palju jutustada, vallutasid pärast veeuputust Jeevetti juhatusel Soomema ja asutasid sinna kohe Turu linna; 4. sajandi algul soomlased ühes eestlastega tungisid Rootsimaale jne.

Kõige selle põhivooluks on taltsutamatu isamaa-armastus, millest Juslenius ise tunnistab:

Lapsest saadik mind on vaevanud nii suur isamaa-armastus, et ma pole keeldunud selle pärast kannatamast mida tahes.

Jusleniuse sõnaraamatu eessõna tõendab, et seegi teos on sama innustunud meele produkt. Ta ütleb:

Enne mind ei ole keegi olnud, kes nii rikkaliku sõnade-loendiga oleks tahtnud teenida mu Soomemaad jne.

Jusleniuse sõnaraamat sisaldab umbes 16 000 ladina ja rootsi keelde tõlgitud soomekeelset sõna, mis ta on oma matkadel kogunud maa eri murretest ja põiminud kirjandusest. Ka on ta tarvitanud mõningate teiste isikute sõnakogusid.

Jusleniuse sõnastiku nõrga küljena võiks mainida sõnade tähendust ja tarvitamist illustreerivate näidete puudumist, kuid omaaegseks tööks on see ometi küllalt hea. Praeguses keeleuurimises teos on asendatamatu kui oma aja keele dokument ja seda tsiteeritakse arutihti.

18. sajandi lõpupoolel on Jusleniusele vastav kultuurielu valitsev kuju Turu ülikooli professor, ajaloo ja rahvaluule uurija, „Soome ajaloo isa“, tõsine õpetlane Henrik Gabriel Porthan (1739 kuni 1804). Tema avaldas meie esimese murdeuurimuse ja kavatses toimetada ulatuslikku, kõiki soome peamurdeid käsitavat sõnaraamatut. Porthani teostamata jäänud kavandid teostas põhja-soomlane, kirikuõpetaja, Porthani sõber ja tööseltiline Kristfrid Ganander (1741—1790). Ganander on omapärane agar töötegija, luuletiste sepitseja, koguduse hoolitsev isa, talupoegade arst ja loomaarst, rahvapäraste arstimiskommete ja rahvaluule koguja jne. Ta on Eestigi rahvuslikku hariduslugu mõjutanud sel kombel, et tema teosest „Soomlaste mütoloogia“ (Mythologia Fennica), mis a. 1821 Kristjan Jaak Petersoni tõlkes ilmus saksakeelsena, omandati eestlaste müütidesse hulk Eestis seni tundmatuid muinasolendeid: Vanemuine (= Väinämöinen), Lämmeküne (= Lemminkäinen) jne. See suur soome-rootsi sõnaraamat, mille jaoks Ganander kogus materjale üle 20 aasta ja mis valmis a. 1787, jäi siiski trükkimata, kuid on mitmeandeline käsikirjana säilinud ja on Helsingi ülikooli raamatukogu kallimaid aardeid. Käsikiri sisaldab tavalise sõnaraamatu sisu kõrval ka sõnade sünnipärasse puutuvaid seletuskatseid ja neis rohkesti ka soome-eesti sõnaühendeid.

Sellega ühenduses mainitagu, et Gananderi ajal oli Eestis eesti keelt harrastav pastor A. W. Hupel a. 1780 koostanud eesti-saksa- ja saksa-eesti leksikoni, mis ongi eesti keele esimene ulatuslikum sõnaraamat.

Gananderi poolt kogutud ainekku kasutas hiljemini järgmise suure sõnaraamatu koostaja, edelasoomlane Kustaa Renvall. kirikuõpetaja temagi. Renvalli tunnustatud hea sõnaraamat sai valmis ja ilmus trükist a. 1826 — tuletatagu meelde, et Soome aastast 1809 kuulus Vene riigi külge. Praost Renvalli teos on tolle ajani trükitud soome keele sõnaraamatuid kõige laiem ja sisaldab näpunäiteid niihästi sõnade esinemisalade kui ka vahel sõnade päritolule. Sõnaraamatu tegija on tuntud tolleaegses nn. murrete võitluses kui läänemurde autoriteetsem pooldaja.

Nii olemegi jõudnud soome praeguse kirjakeele sündimisaja künnisele. Kalevala ilmumine 100 aasta eest (1. trükk 1835, teine trükk 1848) pööras kõikide tähelepanu siin tarvitatud idasoomekõlalisele keelele, mis palju varjundirikkam kui endine, peamiselt läänesoome murretele põhjenev kirjakeel. Meie rahvuslik eepos ja Elias Lönnroti teised publikatsioonid uuristasid sellele uuele, üha voolavamaks muutuvale murdevoolule rada, mida mööda see pääses viljastama keele tarvitamist. See oli juba äsjamainitud murrete võitlus, mille tormide raugenedes erimurretest pärit olevad ollused esinevad ühtlase kirjakeelena. Soomekeelse hariduselu vähehaaval edenev vastustamata kasv põhjustas uute keelendite tarvilikkuse ja sünni ning tegi möödapäästamatuks ka keele kindlakskujundamise.

Uue sõnaraamatu tarvilikkus oli loomulik. Selle tegijaks sai Kalevala kokkupanija ja soome uema kirjakeele isa Elias Lönnrot (1802—1884). Ma ei hakka siin kirjeldama selle soome rahvusliku suurmehe elukäiku. Tema elulookirjutaja, dr. Anttila, kelle sulest tänavu on ilmunud suure, eriti täpse Lönnroti-biograafia II ning viimne osa, on muuseas selgitanud ja esitanud ka Lönnroti sõnaraamatu sünniloo.

Lönnrot algas sõnaraamatutööd juba a. 1840, kuid töö jäi peagi seisma ja alustati mitme abilisega uuesti alles 60. aastail. Trükkimine kestis a. 1866—1880, nii siis 14 aastat ja Lönnroti kavandi järgi toimetatuna ilmus veel pärast L. enese surma lisavihk.

Lönnroti mahukas sõnaraamat, lisavihk ühes arvatud, sisaldab umb. 2500 suurt lehekülge ja — umbkaudselt arvatult teadupärast neid keegi ei ole lugenud — umbes 200 000 soome keele sõna. See teos on siis seni ilmunud vanemate ja uuemate soome sõnaraamatute hulgas võrreldamatult suurim. Ajalooliste olude valgustusel on mõistetav, et sõnad on seletatud rootsi keeli. Teoses sisalduv valdav ainetekogu on põimitud mitmelt poolt rahva murretest ja niihästi varasemast kui ka Lönnroti-aegsest kirjandusest. Siinseal on väikesi sõnade algupära selgitavaid viiteid; nende paikapidavus oleneb aga selleaegse ebakriitilise keeleteadusliku meetodi tõttu juhusest. Tõsi küll, teos ei sisalda isegi oma ilmumisaja keele ueendsõnu — ja see sõnavara puudulikkus on enesestmõistetavalt muutunud ikka tunduvamaks — ja teiselt poolt leidub sõnaraamatus teataval määral ka tarvitamatuid, kava järgi loodud tuletisi. Kõik need puudused siiski ei suuda vähendada seda rahvusliku suurteose tähtsust, mis Lönnroti sõnaraamatule kuulub. Sellele on loendamatu kordi apelleeritud ja sellele toetutakse ikka veelgi, kui satub sõnalisi riiküsimusi — nagu Eestis Wiedemanni sõnaraamatule, mida Lönnroti oma meil vastab, olles ometi laialatuslikum kui see. — Soome Kirjnd. Selts, kes teose suurte kuludega avalikkuse ette saatis, loovutas a. 1930 ilmunud II faksimiletrüki väljaandeõiguse eraettevõttele.

Uuema aja, eeskätt praktilistele nõudmistele kohandatud sõnaraamatuid me ei või enam üksikult loendada, nii laiaks on nende toodang paisunud. Juba Renvalli ja Lönnroti sõnaraamatute ilmumise vaheajal avaldati mõningaid ja uuem aeg on ohtralt tootnud niihästi muukeelseid-soomekeelseid kui ka soomekeelseid-muukeelseid leksikaalteoseid.

Kõige rohkem on aegade jooksul ilmunud soome ja rootsi keelt ühendavaid sõnaraamatuid, kuid arvukad vanemad ja uuemad teosed ühendavad ka soome ja eesti keelt, soome ja saksa keelt, s. ja prantsuse keelt, s. ja inglise keelt, soome ja ungari keelt, soome ja vene keelt, s. ja esperantot, s. ja ladina keelt, s. ja kreeka keelt, kõnelemata teaduslikest, näit. soomesugu rahvaste keelte sõnastikust ning mitmesugustest keelejuhtidest. Hiljuti on keegi asjaarmastaja saanud valmis heebrea-soome sõnaraamatuga, mida küll ei ole trükitud.

Sõnaraamatute väljaandjaist on tähtsaim Soome Kirjanduse Selts, asutatud a. 1831, nii siis praegu üle 100 aasta vanune. See pole samal määral kui muud kirjastajad tarvitsenud arvesse võtta seda, kas kulud ja tulud üksteist katavad. Alles viimastel aegadel on suur osa sõnaraamatute toodangut, mis varemini end sugugi ei tasunud, sellelt seltsilt üle läinud eraettevõtjate kätte.

Tunnustust saanud nüüdisaja sõnaraamatumeestest võiks mainida prof. K. Cannelini, soome-rootsi ja rootsi-soome sõnaraamatu tegijat, ja dr. P. Katarat, soome-saksa sõnaraamatu koostajat.

On loomulik, et siinkohal ei malda jätta käsitlemata vähe üksikasjalisemaltki neid uuemate sõnaraamatute rühma kuuluvaid teoseid, mille eesmärgiks on olla Soome lahe üle viiva silla ehitusmaterjalideks. Siin tuleks esimesena mainimisele, et Soome Kirjanduse Selts juba aastal 1869 avaldas hiljem parimas meheas surnud keeleariaja T. G. Aminoffi 100-leheküljelise eesti-soome sõnaraamatu, mille sõnad olid võetud Fr. Kreutzwaldi muinasjuttude kogust „Eesti rahva ennemuistsed jutud“. Seda koostades autor oli tarvitanud siis alles teoksil oleva Wiedemanni sõnaraamatu trükipoognaid. Umbes samasuguse mahuga, 114 lehekülge, oli Viiburi Kirjand. Seltsi poolt kirjastatud O. A. F. Mustose „Soome-eesti keele sõnaraamat Ahlquisti Lukemisto tarvis“, mis trükiti Helsingis a. 1882. Selle tegija, pärisnimega O. A. F. Lönnbohm, tuntud soome luuletaja Eino Leino vend, oli innukas Eesti sõber, looduseuurija ja koolimees, kes mitmel korral Eestisse ettevõetud uurimisreisidel on korjanud tähelepanuvääriva hulga eesti rahvaluulet. Ta valmistas ka suureulatuslikumat eesti-soome sõnaraamatut, mis siiski jäi avaldamata.

Nende kahe sõnastiku ilmunisele järgneb 35-aastane vaheaeg, mille kestes ilmub M. Neumanni Tallinnas trükitud kaunis lai soome-eesti sõnaraamat, mis siiski on vähem õnnestunud.—Alles Vene revolutsiooni aastal (1917) algab L. Kettuse kibedat vajadust täit-

nud ja veelgi tähtsa eesti-soome sõnaraamatu ilmumisega uus aja-järk, mis on tootnud mõnegi hea sõnaraamatu keelilise läbikäimise hõlbustamiseks: Kettuse äsjamainitud suurem ja a. 1931 ilmunud väiksem sõnaraamat, Leeni Vesterise mugavad miniatuur-sõnastikud (soome-eesti ja eesti-soome 1931) ja kõige suurem, õieti eesti kirjandusse kuuluv, Tartu Emakeele Seltsi poolt avaldatud ligemale 700-leheküljeline J. Mägiste soome-eesti sõnaraamat, mida enamik soome kirjandust lugejaist eestlastest tunneb.

Kuigi ükski neist mainitud sõnastikest muidugi pole täiuslik — ilmas pole aga ühtki sõnaraamatut, mis täielikult vastaks sõnaraamatu ideaalile — ja kuigi meie keelte, eriti eesti keele, kiire arenemine iga päevaga vähendab nende täiuslikkuse nõudeile vastavust, nii et tihti soomlane ühestki oma sõnaraamatust ei leia eesti sõnu, mis talle ette tulevad eesti teksti lugedes — oleme ometigi nii kaugele jõudnud, et vähemalt sõnastikkude puudumine ei keela meil süveneda selliseid otseseid Soome-Eesti suhteid, millest needki päevad on tõendiseks.

Aegade jooksul on ilmunud ka mitme kultuurelu ala spetsiaal-sõnastikke — vastavalt Eesti oludele — alates Lönnoti botaanika oskussõna-kogudega kuni kõige viimasteni, näiteks uueaegsete arstiteaduse, laevanduse jt. sõnaraamatuteni.

Esitus soome keele sõnaraamatuid jääks aga puudulikuks, kui ei võetaks kõnesse kolme teost, mis esiotsa veel ei ole valmis, kuid on teoksil ja valmides ületavad laiuse ja laadi poolest kõik meie seni ilmunud leksikaalsed teosed ja tõstavad soome keele tundmist endisest võrreldamatult palju kõrgemale tasemele. Ei oleks võimalik mõelda, et nende teoste saadaval olles vähemalt emakeele õpetajad võiksid olla neid tundmata.

Esimesena nende hulgas nimetatagu suurejoonelisimat: Soome rahvakeele hüigelsõnaraamatut, mis valmides sisaldab kõik rahvakeele sõnavarad, mis võimalik kokku korjata, eri murdemoodustistes, tähendusilt täpselt seletatuna ja nende tarvitamise näidete-ga selgitatuna. Materjali selle sõnaraamatu jaoks on kogutud läinud sajandi lõpust saadik, iseseisvuse ajal aga on töö uut hoogu võtnud. Praegu on, aastast 1924 peale, asja eesotsas tarmukalt ja tagajärjekalt teotsev, riigi poolt ülalpeetav sanakirjasäätio („Sõnaraamatu-sihtasutis“), mis peab töös kolmesuguseid korjajaid. Töötajate hulgas on esiteks kindlapalgalisi korjajaid, praegu kõik erihariduse saanud filoloogia magistrid, kellel tööks 23 maa eri murdeid esindava kihelkonna sõnavara täpne ja täielik kokkukorjamine, teiseks, soome keele õppijaid üliõpilasi ja kolmandaks, vabatahtlikke aitajaid, kõikidesse ühiskonnakihtidesse kuuluvaid isikuid, kelle hulgas õpetajad on tähtsal kohal. Neile toetajaile trükitakse erilist küsimuslehte „Sõnakorjajad“ (Sanastaja), kellel on üle Soome umb. 1200—1300 kindlat lugejat. Lehes avaldatakse alati uusi sõna-järelepärimisi, ja vastajate hulgas on isikuid, kes aastate kaupa on vastanud igale küsimusele kunagi tasu nõud-

mata. Sellise vabatahtliku töö tulemusena on üliõpilasühingute kaudu viimaks saadud kokku kõnekäänu-teisendeid üle miljoni kõikjalt üle maa. — Tööd, mis vastav sellele suurele korjandusele, mille tulemused kogunevad Eestis Tartu Eesti Keele Arhiivi, juhib Helsingi ülikooli soome keele professor dr. Martti Rapola ja selle heaks kordaminekuks mõjuvad kaasa sihtasutise tarmukad abijuhatajad, drid Hakulinen ja Vilkuna.

Korjamistöö arvatakse kestvat veel umbes 5 aastat, kuid ka pärast seda kavatakse kogusid ikka täiendada. Prooviartiklite kirjutamist on juba alatud.

Prooviartiklite kirjutamise astmel on ka teine laiaulatuslik soome sõnaraamat, nn. „Nüüdissoome sõnaraamat“ (Nykysuomen sanakirja). Sellele tööle pani alguse Soome Eduskunnas a. 1927 tehtud algatus, mis sihtis suure, praktilise nüüdse soome kirja- ja hariduskeele sõnaraamatu loomisele. Teatud meie keeleteadlased tegid kavandi sõnaraamatu jaoks, mis sisaldaks praeguses kirja- keeles tarvitatava sõnavara olulise tähtsusega osa ja seletaks seda ainult soome keeles. Tööd on tehtud aastast 1929 peale. Juhatajana on ülikooli abiprofessor ja koolimees dr. M. Airila, praegu 3 abitoimetajaga. Soome Kirjand. Selts vastutab töö eest, mida riik ülal peab.

Sõnaraamatu materjali kogumiseks põimitakse sõnu sel hetkel elavast soomekeelsest kirjandusest, niihästi populaar-teaduslikust kui ka ilukirjandusest ning ajakirjandusest ja muust igapäevast keelt esindavast kirjandusest. Edasikestvate põimingute tulemuseks on sõnaraamatu toimetusel laialdased, ikka täienevad sõnakogud. Praegu on sedeleid umbes 1½ miljonit.

Sõnaraamatust on esialgu ilmunud 2 näitevihku, kuid ei ühtki programmikohastest 6 suurest köitest veel.

Kolmas suurtest sõnaraamatutest on soome etimoloogiline sõnaraamat, mille valmistustöis suur soome keelemees ja soomesugu keelte uurija E. N. Setälä läinud märtsikuul suri ja mida nüüd valmistab Helsingi ülikooli soome-ugri keelte prof. dr. Y. H. Toivonen oma abilistega. Selle sõnaraamatu valmistamine on Suomen Suku („Soome Hõim“) nimelise teadusliku instituudi peauksanne. See sõnaraamat selgitab soome keele sõnade algupära, ja kuna eesti ja soome keele kapitaal-sõnavara samasus on eriti suur, tuleb teos ka eesti keelt põhjalikumalt tundma õppida tahtjale suure väärtusega.

Kui need kolm suurteost paari aastakümne jooksul vähemalt suuremalt osalt on valmis, on ka kooli õppetööl võimalus kasutada uusi viljakaid abinõusid.

Lõunavaheajal käidi tutvumas kunsttööstuskooli töödega ja Ateneumi kunstikogudega.

Pärast lõunat jätkusid loengud.

Esimesena kõneles J o h. K ä i s soome keeles ainel: „**Uue kooli sihid**“, mis oli Tallinnas õpetajatepäevadel ja möödunud aastal Helsingis ettekannete jätkuks. Viimane ettekanne on ilmunud ka Soomes iseseisva brošüürina: „**Yksilöllinen työtaja kouluopetuksessa**“.

Soome koolivalitsuse arhitekt T. Salervo käsitles soome keeles ainet: „**Käsitööopetus Soome rahvakoolis**“, millele järgnes õpetaja Lauri Tähtise näitetund samas aines.

Teine päev, 19. juunil.

Sel päeval algas töö V. Alttola loenguga „**Eesti kooli reformist**“, milles kõneleja selgitas 1934. a. ettevõetud muudatusi meie koolikorralduses.

Järgmine loeng oli eesti keeles prof. A. Voipiolt:

Usulis-kõlblas maailmavaade kooliõpetuse alusena*.

Selle järel jätkas J o h. K ä i s oma ettekannet teemal: „**Uue kooli teed**“. Loengu lõpus kõneleja selgitas ka kooliuuendustöö arengut Eestis ja Eesti Õpetajate Liidu tegevust sel alal. (Mõlemad loengud ilmuvad teisel.)

Lõunavaheajal korraldati õpikäik Soome Rahvusmuuseumi.

Pärast lõunat jätkus töö dr. V. Siukose soomekeelse loenguga: „**Õpilaste lauluvõime ja õpetajate käsitusviis**“.

Järgnevas näitetunnis õpiti kõigi õpetajatepäevadest osavõtjatele lauluke: „**Tule kanssali Mustikamaalle**“, mille sõnad sel puhul luuletas õpetaja M. Korpilati, viisi aga lõi heliloojapedagoog Riho Päts, kes ka viibis ettekannetel.

Õhtul oli retk Seurasaare vabaõhumuuseumi, kus kuulati ka õhtupalvust igivanas puukirikus.

Kolmas päev, 20. juunil.

Esimesena kõneles soome keeles mag. H. Rajamaa „**Kirjalikkude tööde tähtsusest uues koolis**“, mille järele esines eesti keeles dr. E. Jutikkala longuga:

Soome asustamisest

Austatud Eesti külalised, lugupeetud kuulajad!

Enne kui alustan oma ettekandega, avaldan kahetsust, et oma nõrga eesti keele oskuse tõttu olen sunnitud oma ettekannet lugema paberilt. Loodan siiski, et minu joonistatud kaart suudab

* Seda referaati toimetusel pole võimalik olnud hankida.

vähegi teha tasa seda näitlikkuse puudust, mida tekitab säärane paberilt mahalugemine.

Soome, „Euroopa Kanada“, koloniseerimise ajalugu on täiesti erinev vastavaist oludest teistes meie mandri riikides. Kuna mujal on kogu maa juba eelajaloolistel aegadel liidetud koloniseeritud regiooniga, sünnib Soome koloniseerimine nii-öelda otse meie silmade ees ja üks Soome ajaloo tähtsamaid nähtusi on seni olnud maa asustamine. Rahvastiku ajaloo uurijad on arvestanud välja, et Euroopa tsiviliseeritud maades rahvaarvu juurdekasv keskaja lõpult kuni industrialismi ajajärgu alguseni — 18. sajandi lõpul — oli üsna väike; on isegi väidetud, et kohati Itaalias ja Hispaanias on rahvaarv uue aja algul olnud suurem kui paar sajandit hiljem. Nii põhjariikides kui ka Inglismaal oli 11. sajandil kuulsa Vilhelm Vallutaja maaramatu (Grundbuch) järgi umbes pool praegu haritud maa-alast juba siis haritud ja Läänemere-maades oli eelajaloolise aja lõpul asustatud maa-alasid juba kõikjal, kuigi üksikute elamisalade vahel loomulikult oli ka metsi, mis on hiljem muudetud põldudeks. Johansen oletab, et oma pindala poolest väikeses Eestis oli vallutusajal 21 700 adramaad, sellevastu on aga arvestatud, et Soomes oleks olnud vastavaid algupäraseid tervikmaapidamisi tähendavaid maaüksusi kõige rohkem 8000. Maa esimene kindel koloniseerimine on seega Kesk-Euroopas ja Läänemere-maades üldse pärit eelajaloolistest aegadest — nii vara kui see seal ka lõpebki — ja koloniseerimisajaloo uurimine tähendab erirahvuste moodustatud kihtide uurimist, missugused kihid võivad ilmnedä mitte ainult arheoloogilistes leidudes, vaid ka näit. külatüüpides. Soomes sellevastu on arheoloogia ainult piiratud määral koloniseerimisajaloo uurimise vahendiks ja maamöödukaardid valgustavad ainult maajagamisolusid, vaevalt aga koloniseerimisajalugu. Võrdlemisi suurel määral on võimalik jälgida maa koloniseerimist ja suguharude rändamisi aastast 1540 alates korralikult peetud maaraamatute abil. Aga väga tähtis koloniseerimisaeg on ka päris keskaeg, missugusest ajast aga puuduvad maaraamatud ja ka teised allikad on kehvad. Tolle aja koloniseerimisajalugu sellevastu pakub mitugi probleemi, mis ei ole liiga kerged, et muutuda puht-masinlikuks tööks, nagu see võib olla mõnede hilisemate sajandite probleemide suhtes, kuid mis ühtlasi siiski pole niivõrd rasked, et nende lahendamiseks oleks vaja luua fantastilisi teooriaid. Õige ohtralt on ses uuringus kasutatud kohanimede abi. Kui kahel eripaikkonnal on hulk vanu kohanimesid, mis on kas täiesti sarnased või mida saab tuletada sarnastest nimedest, tähendab see koloniseerimissidet; juba üks nimi võib tähendada palju, kui noorematel elamisaladel leitakse kohanimi, mille tüveks on mõne vana asundustsentrumi selgelt nähtav nimi. Tulevikus pakub vist koloniseerimisajaloo uurijale suurt kasu ikka enam arenev maadeuuring. See meetod aga eeldab, et ajaloolane on siis ühtlasi ka filoloog.

Nagu juba nimetasin, võib Soome koloniseerimisajaloo kirjeldust alata sõna otseses mõttes algusest, aga siiski pole vaja minna ajas kuigi kaugele tagasi. Jätan kõrvale kiviaja elanikud ja Soome pronksaja vaidlusalused rahvusküsimused, kuna arvatakse, et see rahvas, kes elas siin, on külmal subatlantilisel ajal, enne Kristuse sündimist, siirdunud kliimalt soodsamatesse maadesse. Võimalik, et laplased rändasid samuti maal ringi siis, nagu tuhat aastat hiljemgi. Soomlaste esiisad, nagu teil on teada, elasid praegustes Baltimaades teie esiisade naabruses. Siirdumist Soome, mis algab umbes a. 100 pärast Kr. s., ei kirjeldata suure rahvarändamisena, veel vähem sõjalise vallutusretkena, vaid aegamööda sündiva emigratsioonina.

Karusnahakaubanduse kõrge konjunktuur meelitas jahimehi esiteks rändama ja päriselt elama asuma saagirikkasse maasse. Kui karusnahkadega kauplemine pärast Rooma võimu kokkuvarisemist kaotab osa oma tähtsusest, saab alepõletamine peaelatusvahendiks, aga jahipidamine kaubanduslikuks otstarbeks ei lõpe seega sugugi, ja eriti Karjalas on jahipidamine kasulikkude suhete tõttu 12. ja 13. sajandil ühiskonnale omaseks majanduselu mooduseks.

Nii ekstensiivne majandusvorm eeldas äärmiselt harva asustatud maad ja pidurdas selle kujunemist kindlale alusele. On mitmeid paganusaja hauakohti, kust puuduvad hilisema rauaaja leiud, kuigi neid muidu on palju rohkem järel kui eelmisest ajast. Siiski saame üldjoontes öelda, et koloniseerimine aegamööda laienes läänest ida poole ja et umbes 700. a. ümber see saavutas Karjala, kuhu paganuseaja lõpul saabus soomesugu rahvast ka otsekohe idast.

Must joon kaardil näitab neid kohti, mis muinasleidude järelle olid asustatud eelajaloolise aja lõpul, 12.—13. sajandil. Paneme kohe tähele, et mererandadel puudusid elanikud täiesti, välja arvatud Päris-Soome, kus tihe saarestik kaitses rannikut. See oli tingitud osalt meriröövlite, vikingite kartusest, osalt sellest, et rannik oli sisemaalaste kasutamismaaks, nagu varsti näeme. Edasi paneme tähele kolme tähtsamat tsentrumit, kolme Soome põhihõimu hälli: Päris-Soome (soome keeles Varsinais-Suomi), Häme ja Karjala. Igäihel neist piirkondadest oli varemajal oma isesugune majanduslik konstruktsioon ja seega isesugune mõju maa koloniseerimisele.

Kõige väiksem tähtsus selles suhtes on pärissoomlastel. Seal arenes põlluharimine juba varakult valitsevaks elatusvahendiks; üldiseks asundusvormiks kujunesid väikesed külad, mis moodustasid ühe jõeoru oma alla võtvaid kihelkondi. Sinna sündis maa kaubanduslik ja vaimne keskkoh, T u r u linn oma piiskopitooliga, seal võrsus kultuur võõra mõjugi all kõige kõrgemale.

Teised suguharud sulgesid tee jahimaadele. Pärissoomlaste ülesanne koloniseerimise ajaloos on piirdunud sellega, et nad on

oma väiksevõitu tagamaad üles harinud, mis sündis tervelt juba keskajal.

Ka Hämes tähendas keskaeg tõenäoselt otsustavat üleminekut alemajapidamiselt põllumajandusele ja sellega liituvale karjapidamisele. Tõsi küll, põletati alet edasi ja kõrvalisemates kohtades oli see ilmselt tähtsaks elatusvahendiks, kuid ühiskonna loovaks majandusvormiks oli põlluharimine. Põlluharimine tekitas sealgi kindlaid talukohti ja talude jagunedes sündis neist külasid, mis Hämes üldse olid võrdlemisi suured.

Teised väidavad, et osa Päris-Soome ja Häme küladest on primaarsed, see on — sündinud juba esimese koloniseerimise ajal, kuid ilmselt on vähemalt suurim jagu küladest tekkinud jagunemise teel üksikuist taludest ja Hämes on see jagunemine sündinud nii vara, et juba keskaja lõpul oli jõudnud tekkida suuri, üle 20-negi talu sisaldavaid külasid.

Kuid põlluharimine ei olnud Häme elanikkude ainsamaks elatusvahendiks. Talupoja majapidamise juurde kuulus veel karusloomade püük, linnujaht ja kalastus veekogude ülemjooksus olevail jahimaadel ja -vetes, soome keeles niinimetud eramaal ning kalastus ja hülgepüük mererannikul jahimaa õigusega. Igal aastal otsiti elatusabinõusid eri kohtadest; ainult lapsed ja naised — ja ka need mitte kõik — elasid alaliselt kodukülades. Jahimaad olid täpselt jagatud maatükkideks, niinimetud metsamaadeks, mis olid suguharude üksikute meeste päralt või vahest mitme jahiseltsi omandus. Sama kihelkonna meeste jahimaad võisid olla laiali pillatud teiste kihelkondade talude jahimaa keskel, aga tihti olid need kõrvuti, nõnda et võib kõnelda mõne kihelkonna jahimaa-rajoonidest. Mitmel pool võib konstateerida, et mõnel kultiveeritud maa-alal on olnud jahimaid nii mere ääres kui ka ülajooksudel. Igal kihelkonnal võis koguni olla omad, keerukaid veeteid käivad teed, mis viisid neile jahimaile. Kaardil näeme meie suure hulga just Hämost väljaminevaid siniseid nooli, mis näitavad jahimaa omandamist ja sageli ka koloniseerimistegevust. Jahiteid mööda nimelt arenes alguses põlluhariminegi, aga pärast, kui riik hiljem hakkas arendama koloniseerimist, ei olnud jahiteedel enam endist mõju koloniseerimise sihtide määramisel, sest riigi toetusel asusid asunikud nüüd elama võoraste kihelkondade endistele kasutamismaadele.

Üks kõige pikemaid jahiretki oli see, mis viis praegusele Lõuna-Põhjamaale, ja seda teed mööda saabusid Lõuna-Põhjamaale paganuseaja ja ristiusu ajajärgu vahetusel praeguste elanikkude esiisad häme-hõimu asukohtadelt. Neil Kyröjõe ranna elanikel oli jälle omakorda jahi ning kalastuskohti nii ranniku-aladel, kuhu hiljem saabus rootsi soost elanikke, kuid kus sisemaa elanikkude kalastusõigused on säilinud kuni meie aegadeni — kui ka sisemaa järverajoonis. Aga kuulsate Pirkkala-meeste, Pirkkala ja selle ümbruskonna kihelkondade suur jahitee pani neile tee kinni

kaugemale, mis Ähtvävjõe suult suundus üle Botnia lahe kuni Länsipohjani. Länsipohja rannikult nende kihelkondade talupojad-ülimumused ajasid Lapimaaga äri ja maksustasid Lapimaad ja kuhu siis — Rootsi praegustesse piiridesse — sel viisil saabus lääne-soome rahvusest elanikke. Rootsi kuningas kinnitas koguni Pirkkala-meestele õiguse, 13. sajandi lõpul selleks kaubavahetuseks ja maksutamiseks. Veel oli hämalastel jahimaid Uusimaa rannikul ja Kesk-Soome järverohketes rajoonides; kui rahvastik võttis rohkem maad oma alla, jäid ligemad jahimaad juba varakult tarvituselt ära, aga veel 16. sajandi keskpaiku oli mõnedel Häme kihelkondadel oma päralt terve praegune Kesk-Soome, mida kihelkondade mehed tarvitasid oma kasutamismaadena.

Teistlaadi oli asustus Ida-Soomes, Karjalas, ja sellest aegamööda lahkuva savo hõimu asukohtades. Veel uue aja algsajandil oli asustus poolkindel, peaelatusabinõuks oli alepõletamine, talud olid üksiktaludena siin-seal laiali paisatud; era-ale- ja heinamaade ning kroonu päralt olevate üldmaade vahel oli eraperekondade päralt olevaid jahimaatükke. See jahimaa selle vastu, mis asus tollest ebakindlast koloniseerimispiirist põhjapool, näis olevat ümberpöördukt kui Lääne-Soomes terve hõimu jagatamatu omandus. Külad hingemaade-jagamisega selles mõttes kui Kesk-Euroopas, Rootsis, Baltimaades või Lääne-Soomes olid seal täiesti tundmatud. Tõsi küll, tekkis just Karjala-Kannasele suuri asulaid, aga ka neil puudus too iseloomustav maatükkide ühendus; need olid ainult asunduste kokkukuhjumised, mitte aga majanduslikud tervikud ja ka mujal kandis asustus eeskätt haja-asustuste iseloomu.

Karjalaste jahimaad ulatusid praeguse Oulu linna kohal kuni Botnia laheni, ja ilmselt on nende ümbruskondade päriselanikud oma päritolult idasoomlased. Paganuse aja lõpul, Karjala karusnaha-kaubanduse õitsengu-ajajärgul, ulatus nende mõju Lõuna-Soomeski sügavale läände. Päris-Soome välja arvatud, on kõigis maakondades leitud Karjala asju mälestustena maakondades liikunud ida-soome jahimeestest, ja näib, et Kagu-Hämesse on neid elamagi asunud.

Peale nende kolme soome muinsushõimu elas meie maal keskajal ka rootslasi ja ajaloolise aja esimeseks suureks koloniseerimisiikumiseks on rootsi keelt rääkivate elanikkude esiisade saabumine Soome.

Juba paganuse ajal asus Ahvenamaale, mis nähtavasti kunagi pole olnud Soome elanikkude elamis- või kasustamisrajooniks, elama Skandinaavia päritoluga elanikke; kaardilt näeme, et ta on juba siis olnud asustatud. Aga Soome mandril liitub rootsi rahvusest elanikkude levimine ligidalt alles ristisõdade ajajärgul sündinud Rootsi vallutamisega.

Kui Ahvenamaa 11. sajandi keskpaiku oli saanud kiriku-

korralduse ja rahulik usuline misjonitöö algas Päris-Soome kõige läänepoolsemas osas, niinimetatud Kalannis, on sinna vist toodud üle ristiusu kiriku kaitseks asunikke Uplannist. Päris-Soome idaosade rootsisoost elanikkond sellevastu on oma päritolult vaevalt kuigi palju vanem Uusimaa ranniku elanikkonnast, mis arvatavasti on tekkinud alles 13. sajandi keskpaiku. Veel on Põhjamaalt säilinud üks dokument, millest näha, et rootsi uudisasustus oli seal 1300. aasta ümber täies hoos.

Merelahtede rannikuilt, kuhu tekkisid rootsi rannaelanikkude asunduskeskused ja kuhu ehitati nende vanimad kirikud, tungis see algusest peale põllumajandust harrastav rahvas sügavamale sisemaale, kuni Soome siemaalt rannikuile suunduv asustusvool pörkas nendega kokku. Nii sündis keele-piir, mis eri kohtades ja eri sajandeil on mitmel viisil siirdunud ja vaheldunud, kuid siiski peajoontes säilitanud oma algupärase joone. Ainult Kymi jõest idapoole, Päris-Soome mandril ja Satakunnas elanud vähearvulised rootslased on aegade jooksul soomestunud, kuna sellevastu Uusimaal ja kohati Põhjamaal keele-piir on siirdunud rootslastele kasuks.

Samal ajal, kui rootslased asustasid meie maa edelapoolsete maakondade rannikuid, hoolitsesid soomlased omalt poolt veel asustamata olevate siseosade eest. Keskaja koloniseerimisajaloole on iseloomustav, et vastandiks selle eelsele või sellele järgnevale ajajärgule asundusi ei laiendatud kuigi suurelt enne puutumatuile aladele, et ei puistatud asulaid siia ja sinna elanikkudest tühjadesse metsadesse, vaid püüti süstemaatiliselt asustada vanade asunduskeskuste vahelisi väiksemaid maa-alasid. Nii sündis Läänes lai, katkestamatu asunduspiirkond ja selle sündimine soodustas loomulikult õige tõhusalt seda samaaegset arengut, mis viis rändhõimude liitumiseni riiklikuks tervikuks. Valitus edendas agaralt asundustegevust, ja paljud kohad, eriti maanteed ääred, saidki tänu riigile oma esimesi harijaid.

Ka need ümbruskonnad, mis lahutasid läänepoolse osa idapoolsete hõimude elupaikadest, ei olnud enam täiesti asustamata, nagu näeme kaardil, kuhu on punase joonega märgitud elamisala põhjapoolne piir keskaja lõpul. See põhjapoolne piir ei nihkunud pea sugugi terve keskaja kestel, aga maa-ala sellest lõunapoole oli keskaja lõpul mitu korda tihedamalt ja ühtlasemalt asustatud kui paganuse aja lõpul; pea kõik praegused külad olid olemas juba 16. sajandil ja talude arvgi oli tihti nii suur, et see on ületatud alles möödunud sajandil.

Idapool oli rändav, hõre alepõletajate asustus levinud laiale alale, aga asustuspiir kultiveeritud maa külarajooni ja jahimaade vahel ei olnud loomulikult seal sama selge ja kindel nagu läänes, vaid asustus hõrenes vähehaaval põhja poole minnes.

Soodsate olude tõttu oli elanikkude arv savo hõimul nii suureks tõusnud, et seal uue aja algul oli sündinud üleasustus (Zu-

schussbevölkerung), mida valitsev ekstensiivne majandusmoodus ei suutnud toita endisel kitsal asustusosalal. Samal ajal algas Gustaf Vasa korraldusel, mille kõiki põhjusi ette tuua läheks liiga pikale, vilkalt eri maakondade jahti- ja metsamaade asustamine. Kirjutades ette, et kui nende omanikud ei asu ise neisse elama ega hakka neid harima, lähevad need kuningale ja kroonule, kes võib neid anda üle kellele tahes, tema avas ukсед savolastele ka teistesse maakondadesse. Häme elanikud nimelt ei osutanud kuigi suurt taht tagamaadele minekuks. Lõuna-Savost algas nüüd võimas väljarändamine, mis lühikese ja väliselt rahuliku aja jooksul, umbes 1540—1570, vähendas selle elanikkude arvu ligi viien-diku võrra. Rohelised jooned kaardil näitavad, kuhu ümbrukon-dadesse savolased rändasid ja missugused kohad niimoodi said oma esimesi elanikke; osalt oli see endiste jahimaaomanikkude ja uustulnukate moodustatud segatõugu rahvas.

Aga savolaste asustusekspansioon ei lõpnud veel: on ju tea-da, kuidas savolasi hulkade viisi 1580.—1640. a. välja rändas Kesk-Rootsi Värmlanti, kus mõningaid savo murrakut kõnelevaid „metsasoomlasi“ elab veel tänapäevalgi, ja kui suured osad Kar-jalast ja Ingerist 17. sajandil sõdade ja väljarändamiste tõttu jäid tühjaks, siirdus sinna eeskätt samuti savolasi.

Rootsi uurija Sundquist on arvamusel, et Soome elanikkude arv 17. sajandi algul oli umbes 400 000. Ta on arvestanud pere-konna keskmiseks suuruseks 5,4 inimest, ja mõnede maksuraa-matute sõnade põhjal võtnud igasse maaraamatus mainitud tal-lusse 2 säärast perekonda. Olen just viimasel ajal töötanud nende küsimuste kallal ja kuigi minu uurimused on veel pooleli, olen siiski arvamusel, et Sundquist on täiesti valesti mõistnud neid maksuraamatute ebaselgeid lauseid. Koefitsent 2 tuleb siis kõrvaldada, aga teistel põhjustel on siiski tõenäone, et rahvaarv on olnud palju suurem kui pool eelmainitust, kui suur aga, seda ei julge ma öelda.

16. sajandi lõpust kuni 18 sajandi keskpaigani ei või-nud meie maa rahvaarv nimelt kuigi palju tõusta. Selles suh-tes võib konstateerida paralleelsust teiste Euroopa riikidega. Ikaldusaastail, milledest kõige raskemad langesid aastate 1601 ja 1696 peale — vähemalt viimast mäletatakse õnnetuste aas-tana ka Eesti- ja Liivimaal — tekkisid tõhusate abiandekorralduste puudumisel õudsed näljahädad, millele järgnesid nakkustaudid, sõ-jad, eriti suur Põhjasõda 1714—21; need laastasid mõned maakon-nad päris tühjaks ja korralised mobilisatsioonid sõjapidamiseks võõraste riikidega röövisid Soomelt kümneid tuhandeid mehi. Va-nadel haritud maadel näib talude arv üldse vähenevat. Selle põh-juseks oli kohati selle tuluallika kahanemine, mida andsid vare-malt jahimaad, rasked maksud, mida kääbuskohtadeks jagatud talude osad enam ei suutnud kanda, suurmaapidamise tekkimine ja otsesed hävitused.

Samas suunas mõjusid ka valjud määrused, millega taheti takistada talude lõhkumist. Kuid puutumata alade valdamine põlluharimisele ei katkestunud tol ajal. Võime koguni öelda, et just mobilisatsiooni ja maksude eest kõrvalehoidmiseks rändas kaugeimatele laanemaadele nii suurel arvul haritud põllumaade omanikke, et tähelepandavad maa-alad said sel viisil oma esimese asustuse.

Kui keskaja lõpuni asustatud alad esindavad peaaesjalikult praegusigi kõige paremini haritud tasandikke, kui savolaste asustusliikumine levis künklikele ja metsa-aladele, kust praegu suurim osa Soome puukaubast saadetakse turule, on 17. ja 18. sajandilgi asustatud aladel geograafiliselt ühine iseloom. Nad asuvad piki mööda veejagajat või kaugel põhjas ja on praegugi meie maa kõige hõredamini asustatud, viljatunud soo- ja metsamaad.

Kaheksateistkümnenda sajandi keskpaigast traditsionaalse põllumajanduseajajärgu lõpuni, mis meil määratakse 1870. aasta ümber, tõusis Soome rahvaarv rohkem kui neljakordseks, umbes 400 000-lt 1 700 000-ni. Võimupidajad katsusid kõigiti edendada nii seda kiiret kasvu kui ka põllupinna-ala laienemist. Kuna terve maa kuulus juba asustatud rajooni, ei või enam märgata mingit tähelepandavat määratud alale suunduvat asustusliikumist. Laplased Pera-Soomes tõmbusid ikka kaugemale ja seal, kus kõrvalistes kohtades on säilinud alepõletaja-asustust, nagu Põhja-Karjalas, mindi aegamööda üle põlluharimisele ja tekkis kindel talu-asustus. Kuid rahvaarvu juurdekasv oli võrdlemisi erinev maa eriosades, võib koguni öelda, et see oli vastuproportsionaalne iga maa-ala elanikkude tihedusega selle ajajärgu algul. See mitmekesine rahvaarvu juurdekasv ei olnud siiski otseseks järelduseks vanadest asustustsentrumitest asundusmaadele suunduvast väljarändamisest, kuigi sedagi võis tähele panna, vaid tagamaade eriti kõrgeest loomulikust rahva juurdekasvust. Selle tagajärjel rahva tihedus tasanus märksa maa eri osade vahel: kui vanades asustustsentrumeis veel 1749. a. elas umbes 85% meie maa maaelanikest, elas neil kohtadel a. 1865 veel ainult kaks kolmandikku. Samasugust tasandumistentsi võis panna tähele muuseas Saksamaal 18. sajandi algul.

Mis puutub asustusliikidesse, viis areng üksikasustuste juurdekasvule. Talude jagamine oli nüüd küll lubatud ja ka vanade külade talude arv kasvas juurde suuremal või vähemal määral, aga vastukaaluks sellele olid uusjagamised, millega ühenduses terve 19. sajandi jooksul talusid paigutati ümber lahku küla krundimaadest. Asundusmaid hariti Karjalas ja Põhjamaal peaaesjalikult nõnda, et kroonu maadele, eriti ühismaade jagamisel eraldatud liigmaadele asutati kroonu asunduskohti, Savos, Hämes ja Satakunnas jällegi eeskätt nii, et juba olevate talude maadele sündis popsikohti — torpasid. Torbad olid väikesed viljusalad, neil oli päevatöö kohustusi (Frohndienst) emataludele. Alguses

ainult mõisad asutasid neid, aga pärast seda, kui aastal 1757 lubati asutada neid ka talupoegade maale, kasutasid need talupojad, kellel olid suured metsamaad, rohkelt seda õigust. 19. sajandi teisel poolel oli torparite arv neil aladel märksa suurem iseseisvate talupoegade arvust. Nii torbad kui kroonu asunduskohad olid loomulikult haja-asundused.

Industrialismi ajajärguga algab uus ajajärk ka Soome koloniseerimise ajaloos. Tekib suur, väljarändamine linnadesse, okeaanitagune (überseeische) väljarändamine kujuneb kolossaalseks nähtuseks, asustusvoolude suund maal muutub täielikult. Rahvas hakkab nüüd voolama põlluharimiskohtadelt uutesse tööstuskeskustesse, milliseid sünnib oma eelduste põhjal nii vanadele põllumajanduskohtadele kui ka noorematele asustusaladele, eeskätt esimestele, nõnda et rahvatiheduses leitud ebatasasused maa eri regioonide vahel lähevad ikka järsumaks. Siiski tuleb tähele panna, et vastandiks Kesk-Euroopa maadele haritud maa pindala Soomes ikka kasvab edasi, isegi umbes kolmekordseks aja jooksul 1865—1930, ja et sellest lisandusest langeb suur osa paganuse aegadelt alates asustatud regioonide osale. Eriti suur on viljeluste juurdekasv olnud möödunud tööpuuduse aastate jooksul. Kuid selle arengu kirjeldamine ei kuulu enam praeguse ettekande raamidesse.

Selle järele esines J. R u m m o soomekeelse ettekandega: „E e s t i õ p e t a j a“, käsitledes haridusolusid ja õpetaja seisukorda Eesti alal enne iseseisvust.

Lõunavaheajal tutvuti Helsingi ringhäälinguga.

Õhtupoolel oli õpetaja Liisa K a r j a l a i s e loeng:

Tütarlaste võimlemise arenemisest Soomes viimaseil aastail

Liisa Karjalainen.

Viimase kümne aasta jooksul on vist väljaspool kehakasvatusringkondigi kuulnud kõmu teatud käärimisseisukorra kohta, mis valitseb meie naisvõimlemises, eri „suundade“-vahelistest lahkhelidest jne. See käärimisseisukord valitseb organiastatsioonide vabas võimlemises, spetsiaal-võimlemises ja koolivõimlemises, sest kõik kolm tööviisi on samade tegijate käes, ja „käärimisseisukord“ tuleb sellest, et terve meie võimlemissüsteem on sattunud tunduvate muudatuste ja uuenduste alla. Julgen öelda, et meil nüüd on moodustumas omapärane soome naisvõimlemine, mis ei ole küll niipalju iseseisvalt-siin loodud, kui esialgul teatud kombi-

natsioon sellest, mis oleme õppinud rootsi ja mitmeist isesuguseist saksa võimlemissüsteemidest. Meil räägitakse nn. vanast võimlemisest, mida praegune naispõlv mäletab olevat saanud koolis, ja nn. uuest võimlemisest, või rütmilisest võimlemisest, või plastikast, mille all „suur publik“ nii-öelda pinnaliselt mõtleb naiselikumat, kunstipärasemat, teatud määral peenemat liikumist ilma rividistsipliinita ja teiste „vana“ võimlemise juurde kuuluvate joonteta. Uus võimlemine saabus meile murdlaine kombel; sellele langes osaks kõva vastupanu, kuna algul ta laskis niimitmelgi puhul märgist mööda, aga ta virgutas siiski niihästi vana kui ka eriti noore õpetajaskonna endisest innukamalt süvenema oma ainesse ja meie valvsate õpetajate puhkuseajad on viimastel aegadel suuremalt osalt just kulunud uue võimlemisega tutvumiseks — niihästi õpireiside näol Saksasse ja kursuste näol siin. Minu ülesandeks on nüüd siin katsuda seletada ja selgitada, mis see paljuräägitud „uus“ on, mis viimaseil aastail meie võimlemisse on tulnud.

Kuna ma ise ei kuulu uue võimlemise esivõitlejate ja arendajate hulka, vaid selle poolehoidjate ja omandajate sekka, siis ma ei tee siin enda asjaks vana võimlemist püüda lihtsalt tunnistada kõlbmatuks ja tulemustetuks; samavähe, nagu maamehel, kes niidumasinaga hõlpsasti niidab heinamaa, sobiks öelda oma isale, kes vikatiga sama töö vaevaliselt sooritanud: „Sinu töö on kange, kohmakas, tühine ja väärtusetu.“

Võimlemise eesmärk kasvatusabinõuna on mitmesuguste süsteemide raamidesse surutunagi ikka sama. Nii siis tuleb õpetajal vaid lahendada, millist neist mitmesuguseist süsteemest peab ta õigeaks ja mõjuvaks kehalise ja vaimse värskuse taotlemiseks võimlemise abil, ja siis võrrelda teineteisega vana ja uue võimlemise tööviise. Elin Kallio tõi meile rootslase Ling'i süsteemi, mis aastakümneid on olnud põhjaks kõigele võimlemistööle meie maal, ja millest edaspidigi alati säilitame näiteks ainulaadse hästi põhjendatud harjutuste korra oma tunnikavas. Lingi tuntud kava, võttes anatoomiliselt terase tähelepanu alla selle, millised lihased sooritavad mingi liigutuse, paigutab tunni algusse nn. valmistavad liigutused, mil kõigile kehaosadele antakse kergemat, ettevalmistavat liikumist, tunni keskossa nn. vormiarendavad harjutused, s. o. tõsiselt jõudu ja pingutust nõudvad liigutused, keha väänavad harjutused, ja lõpuks rahustavad liigutused, mis vähehaaval viivad keha jälle puhkeseisukorda. Iga selline harjutustund mõjub keha kõigile lihaseile ja liikmeile nende harmooniliseks arendamiseks, selles peitub siis põhimõte, mis vähemalt kasvatusvõimlemises on kasulikum ja loomulikum kui näit. mõnede saksa koolide viis, otstarbekohaselt arendada näiteks üht kehaosa või liigutusliiki korruga mitme tunni vältel. Lingi süsteemile omased on veel täsmalised sõdurlikud korraharjutused ja peagu geomeetriselt täpne vormipuhutus liigutuses ja asendeis. Pea-

rõhu panemine just liigutuste vormile ongi põhjustanud selle süsteemi suured puudused, milledeks on näit. liialdatud staatiline lihastetöö tarvitamine, ebaloomulikkude ja kunstlike liigutuste moodustamine, erisuguste keerukate asendite harjutamine jne. Sõdurlik käsklusviis ja absoluutsele kuulekusele sundiv rivi-distsipliin ühendatud liigutuste ortopeedilise kavakindlusega tekitavadi mulje, et Lingi süsteem seob elava inimeskeha nagu mingisugusesse sunnisärki. Ettemääratud hea hoiaku harjutamine ja säilitamine kõigis liigutuis teostatakse siin selliste kesksete organismitegevuste nagu hingamise ja südame ning veresoones-tiku töö rakendamise arvel.

Ut elu, suuremat vabadust ja enam sisu on Lingi süsteemil sellisena nagu Elli Björksten on selle uuendanud. Ta on suurepärase pedagoogilise ja psühholoogilise vaistuga kohandanud selle võimlemise eri vanusejärkudele ja, valades sellesse oma tuntud isikupärase pitseri, tõstnud võimlemise tervishoiu ja kehaseisuparadamise-vahendi seisukohalt — inimest tervikuliselt võttes — füüsiliselt, eetilisel ja esteetiliselt arendavaks õppeaineks. Ta asetab võimlemist õpetavale isikule suured nõuded ülalmainitud suhtes, pannes pearõhu õnnestunud käskluse mõjule. Võimlemiskäsklus on siin teatud määral deklameerimiskunst, mil õpetaja oma hääle ja olemusega sugereerib õpilasi sooritama ettenähtud liigutusi nii, et liigutuste otstarve on teostatud. Nii võib mõjuv käsklus korvata isegi pikaajalist harjutamistki, ütleb Elli Björksten. Siin ongi üks neid küsimusi, milles uuemad arvamused erinevad endistest, sugereeriva käsklusega võidakse saavutada näilisi tulemusi, näit. jõulisust ja samaaegsust liigutuis, absoluutset kuulekust, julguse kasvamist jne., aga see eeldab õppijate absoluutset alistumist õpetaja käsklusele ja antud liigutuste kordamist tihtigi matkimise teel. Õpilased peavad siis paratamatult muutuma otsekui marionettideks, keda õpetaja liigutab oma tahte jõuga. On olemas ka veel seegi oht, et käsklus liigse jõulisusega võib mõjuda õpilaste kujutlusvõimesse ja tundeellu, liikumisharjutused sooritatakse teatud eksalteeritud olekus, millal näit. kehalist väsimust ei tuntagi üleliigses innustuses. Seda ohtu ei ole, kui õpetamisega jõutakse selleni, et liikumisimpulsid saavad alguse õpilase omast tahtest, liikumistahtest ja -rõõmust. Õpetaja seisukoht jääb sel puhul nagu kõrvalisemaks, aga õpilased on rakendunud „isetegevusele“ (seekord võimlemissaalis). Ma ei taha väita, et liigutusi õpetades sugugi ei tohiks mõjuda õpilastesse hingelise tee kaudu, aga tuleb püsida nn. terveis piires.

Mainisin juba algul, et mitmed saksa võimlemissüsteemid viimaseil aastail on kõigutanud meie harjunud roobastes käivat võimlemisõpetust. Täitsa uue põhja kõikide liigutuste tegemisele on andnud õige jõutarvitamise nõue kõiges liikumises. Loodusrahvad, samuti ka loomad, tarvitavad oma kehajõudu puhuti tõsiseks olemasoluvõitluseks, mille pingutuste ja väsimuse järele

andutakse täiesti laisalt ja lõdvalt puhkusele. Pingutus ja puhkus määravad vabalt omavahelised suhted ja säilitavad kehategevustes tasakaalu, mida veelgi korraldatakse vaistupäraselt mängimisega. See lõtv keha puhkeseisukord ei järgne mitte ainult päriselt puhkusele asetumisele, vaid see võime reguleerib automaatselt jõukulutuse piire liikumispingutuses ja lubab tarbetuil lihasrühmadel täielikult lõtvuda ja puhata või teotseda erikraadilise jõuga tarviduse järgi. Just sellest võimest — lõtvuda puhkeseisukorrale asudes — johtubki loomade ja loodusinimeste kiire värskendusvõime pärast pingutavat jõukulutust. Nende organism on selles suhtes loomupäraselt värskes seisukorras. Ka soodsates olukordades kasvavad lapsed säilitavad tihti kuni koolieani oma loomuliku liikuvuse, nende lihased tundliku, lahtise oleku. Võimlemine peab edendama seda organismi loomupäraselt puhkevõimet ja katsuma „tuua tagasi loodusse“ neid kasvatatavaid, kes mingeil põhjusil on kaotanud selle oma vetruvuse. Vana võimlemise liigutused sunnivad õpilase pidevasse kehalisse ja vaimsesse pingutusolukorda sellest hoolimata, et sellega ühenduses püütakse jõuda teatud välispidisesse vabanemisse esteetilise mõju saavutamiseks. Aga organism ise on vahetpidamata pingutusolukorras. Täielik ja õige ning loomulik kehavalitsemine eeldab siiski lihastelt ja samuti närvidelt võimet reguleerida jõutarvitust täielikult puhkeseisundist äärmise pingutuseni. See saavutatakse valides võimlemisliigutused nii, et liigutuse sooritamine oma eri järkudes eeldab lihaste erijõulist tegevust ja tarvitades erilisi pinevus- ja pinevusest-langemiseharjutusi. Viimatimainitud olid algul kibedad palad niimõnelegi, kes asjast aru ei saanud, muu hulgas ka mulle. Nähti neis otseselt lõtvuse harrastamist. Isiklikud kogemused tõendavad siiski peagi, et lihasaparaadi passiivne valitsemine eeldab võib-olla veel täpsemat teadlikkust kui aktiivne ja on välditamatu põhi, kuigi siis vaid harjutuskraad harmoonilisele liikumisele püüdmises. Seda silmas pidades sünnib keha arenemine võimlemise abil nüüd kõrvu lahutava ja ehitava töö abil. Eelmisse kuuluvad lõdvendamis- ja venitusharjutused, viimase hulka määratud kehaosadele omistatud, oma vormilt valitsetud liigutused ja kogu keha liikumine, mis on lõplikuks eesmärgiks. Hoolikas eraldamine oli vana võimlemise juures harjutuste siht. See on siiski vaid vaheaste, sest ei harjuta meie ju õpilasi võimlemis- saali jaoks, vaid igapäevase elu liikumise jaoks, mis nõuab kogu keha osavõttu jõutarvitamisest.

Koolivõimlemise peaaesanne on alati olnud ja on ka alati õpilaste kehaseisu ja -hoiaku eest hoolitsemine ja selle arendamine. Varem ajal kinnitati kehaseisu vigu otsides tähelepanu vaid selgroo kõverdumisele kõrvale ja ette- ning tahapoolle rinna- ja kõhuosas, ja pea ning kaela asendile. Kehaasendi arendamist sooritati tugevndades selja-, õlgade- ja kõhulihaseid ja nõudes alati sirgeltseismist ja tihti piinavalt pingutatud ülakeha hoiaku

säilitamist liigutustes igal puhul. Enne teatud liigutuste sooritamist nõuti siis eeskujulikku sirget asendit sellisteltki, kellel oli võimatu saavutada seda ilma pingutusteta ja ebaloomuliku jõukulutuseta. Selles pingutus seisundis sooritatud liigutus ei või jätta liiga kurnamata kopsu ja südant, kangestamata keha ja röövimata võimlejalt liikumisrõõmu ja tahtet. Vana võimlemine ei pööranud tähelepanu puusade õigele asendile ja liikuvuse harjutamisele ja ometi on selgroo kõverdumine tihti tingitud puusade valeasendist. Kiiresti kasvavad tüdrukud saavad koolis istumisel kehaseisuhäireid veel kergemini kui poisid, ja seda juba teistsuguse kehaehituse tõttu. Tüdrukul on keha mehaanilises suhtes nõrk koht. Tal on nimelt suhteliselt lühike rinnakorv ja suhteliselt suur pind kehast on toetatud ainult lihastest. Nende nõrgenedes ja valesti harjutatud kehaasendi tõttu tõmbub puusakoht valesseisu. Keha raskuskeskpunkti muutudes aga tõmbuvad selgroog ja muud kehaosad tasakaalu pärast valesseisusse ja nii tulevadki juurde uued kehaseisuvead, mida meil tuleb parandada. On siiski selge, et sõjaväe „kõht sisse, rind välja“ ei too meile püsivat abi, vaid tööd peab algama juba kurja juure kallal. Sobivate liigutuste ja asenditega harjutatakse puusad õigesse seisuga ja pärast katsutakse parandada selgroo-vigu. Siis tuleb minna liigutustelt hoiakule ja mitte, nagu varemini, hoiakult liigutusile, ja rahuliku, sitke harjutamise abil saavutada hea kehahoid, mille all tuleb mõista hästi sirutatud keha, mille lihasingutus on õige ja vaba igast liigsest pingutusest. Kehaseis, -hoid on hea alles siis, kui asjaomane omab seda iseenesest, milgi moel püüdmata seda ainult näidata. Vaimsest lõtvusest johtuv lõtv hoiak on loomulikult teist laadi ja see ei parane ka parimagi võimlemissüsteemi juures. Kehaseisuga parandamine eeldab alati kasvatatava oma tahtet ja püüet selle saavutamiseks.

Uus võimlemine tarvitab kõiki vana võimlemise liigutusi ja vorme, on kohandanud need aga õige jõutarvitamise, õige kehaseisuga kasvatamise ja takistusteta hingamise nõuete järgi. See käib niihästi vaba- kui ka riistvõimlemise kohta. Koolivõimlemisest ei saa sugugi jätta ära riistvõimlemist, niivõrd väärtuslikud on need liigutused niihästi keha arendamise kui ka kasvatuse seisukohalt, kuigi tüdrukuile näit. liiga tugevaid tõstmisliigutusi ja hüppeid on hakatud jätma välja. Päriselt uusi liigutusvorme on vabavõimlemises hooliigutused, laineliigutused, kukkumisharjutused ja nn. vabad hüpped. Need kõik on puhtal kujul liikumisharjutused ja neis ei peatuta mingisse asendisse jäämiseks.

Elli B. pani meil aluse ka muusika tarvitamisele võimlemisega ühenduses. Oma praegusel kujul on võimlemine peagu kõigis oma liigutuses rütmiline ja seetõttu võidakse seda pidada samuti nagu tantsugi — nagu muinas-Kreekas — muusika õeks. Vaba kohanemine rütmi seadusepärasusega korvab tagajärjekalt endist õpetaja käskluse absoluutset kuulamist. Rütmilises liiku-

mises just käivad keha ja vaim käsikäes, keha ja vaimu jõud peavad olema ühistegevuses. Rütmiline võimlemine nõuab tähelepanelikust ja andumist jalalöökide hoole ja samas hoolikat tähelepanu pööramist liigutuste vormile. Nii siis nõuab see tegevus endisest suuremat arukust ja omalt poolt mõjub vaimseltki värskendavalt. Rütmi ja takti eest võimlemise juures võib hoolitseda sõnalise käskluse, laulu, käte kokkulöömise, löökmänguriistade või muusika kaudu. Igal liigutusel on oma põhiritm ja seesmine ilme. Löökinstrumentide abil võidakse anda võimlejaile täpne liigutuste rütm ning takt ja kirjeldada liigutuses esinevaid jõuavaldusi. Praktilisim ja mitmekülgseim löökinstrumentidest on tamburiin, muid siin peagu ei ole ruumi mainida, samuti jäägu puudutamata lähemalt löökinstrumentide tarvitamisoskus. Muusika on muidugi täielikem võimlemise saatja, sest selle abil võidakse see tuua esile, anda ilmet liigutuste rütmile, nüansseerida jõuvalduste piirid ja lisaks on selles veel melodiat, mis annab harjutuse sooritamisele kergendava, esteetilise vabastuse. Muusika peaks olema eriti võimlemise jaoks komponeeritud või improviiseeritud. Meil on patustatud palju sellega, et on võetud võimlemise saateks valmis muusikapalad, muutes tarvisminevais kohtades nende ajamöödu, lisades punkte, fermaatesid jne. — omavoliliselt. Parem on lasta harjutusi sooritada ilma muusikata, kui sel kombel kurjasti tarvitada valmis muusikapalad. Valmis helindeid tarvitades peab võimlemisõpetaja seadma liigutused vastavaiks muusikale, aga mitte vastupidi. Paljudes Helsingi gümnaasiumides oleme tarvitanud muusikat võimlemistundides umbes kord nädalas, kuna õpilased ise on maksnud mängijale määratud tasu. Esialgu on vist võimatu mõelda alalise mängija palkamisele koolidesse. Ka eeldab võimlemise õpetamine sel kombel tulevikus õpetajalt nii loomupärast musikaalsust kui ka muusikaõppimist. Et liigutuse jaoks valitav muusika oleks sobiv, selleks ei aita veel üksi see, et takti viis on õige (liikumises tavaliselt 2-, 3- või 4-osaline). Seega ei ole veel öeldud, et rütm on õige, ja rütm on just see element, milles liikumise põhjused peituvad. Kui mõtleme näit. $\frac{4}{4}$ taktile. Siin võib rütm vahelduda loendamatul kujul, sõltudes noodi arvust ja rõhust. Võib olla tasane viisi järel liikumine 4-, 8-, 16-osades kas legaatos, sortomentos või staccatos. Vahetades eriväärtusega noote ja kasutades punkteerimist ja pause saadakse loendamatu võimalusi, milledest pianist peab oskama leida õige, liigutuse juurde sobiva. Teisest küljest on jälle harjutuste kokkuseadjal ülesandeks liigutused ja liigutusteseeriad korraldada nii, et neis on rütmil õiged taktipaarid, ja et ülepea on võimalik neisse kohandada muusikat. Mis puutub helitõusse, siis on võimlemise juures parem tarvitada märgatavalt enam duure. Rõõmsama ja heledama iseloomu ja aktiivse reipa jõu poolt need sobivad paremini võimlemise juurde, sest on ju eesmärgiks värskendada vaimu ja keha ja äratada rõõmu

ning reibast elavust, ja sellist tunnet tekitavad liigutused peavad alati olema kavas ülekaalus. Mollis liikuv muusika sobib küll suu-
repäraselt rahustavate hingamisliigutuste juurde, pehmelt kiiku-
miste ja aeglase käimise juurde. Neil on üldse oma passiivse ise-
loomu tõttu pingutust eemaldav ja lõdvendav mõju.

Ka klaveri laia heliastmestikku võib kasutada hästi. Selle abil
saadakse muusika muuta piltlikuks ja vahelduvaks. Raskeis, jõudu-
vajavais liigutuses tuleb loomulikult kasutada madalal liikuvaid
toone ja kergete juures kõrgel liikuvaid. Kui liigutuste suund
on tõusev, võib seda hõlpsasti piltlikustada tõusva muusikaga ja
vastupidi — kui liigutuste suund on allapoole. Tihti sobiks ka
aeglaste liigutuste juurde paremini madal muusika ja kiirete
juurde kõrge.

Jõu vaheldavust võidakse avaldada muusikas isegi nii tuge-
vasti, et see aitab sellistki võimlejat, kes ise ei taju liigutuste poolt
nõutavat jõumäära, sooritada harjutust siiski õieti.

Harilikult väidetakse, et meil, põhjamaalasil, olevat halvem
rütmitunne kui elavail lõunamaalasil. See, ja üldse meie liigutuste
kohmetus ja inetus arvatakse johtuvat vähemalt osalt sellest,
et oleme suure osa aastast mässitud paksudesse, liikumist suu-
rel määral piiravasse riidesse. Prof Hirn ütleb oma teoses „Es-
teetiline elu“: „Jõu kokkuhoid, -säätmine igas üksikus liigutu-
ses tähendab vastupidavust pikema liigutustesarja juures, ja või-
me kaaluda iga üksiku momendi puhul tarvisminevat jõuhulka
tähendab eksimatut kindlust kõigis neis avaldusis, milledes liiga
väike või liiga suur hulk jõudu võib muutuda ohtlikuks. Seepä-
rast ongi vaevalt ühedki olendid nii veetlevad kui alpi loomad,
näiteks gasellid, kes peavad surmaohus elu kaalule pannes oskama
kasutada õiget jõuhulka hüpeteks üle kuristikku. Ja seepärast
on loomuliku meeldivust jagatud kõikjale sinna, kus võitlus
olemasolu eest on sõna-sõnalt võitlus. Meeldivus — liigutuste ilu
— on järjest enam kadumas uueaegsest kultuurist, sest mida
enam kehalik võitlus elu eest muutub vaimseks, seda enam kao-
tab keha meeldivus oma praktilise tähenduse. Meil on sageda-
mini võimalus imetella meeldivust nende masinavärkide tegevuses,
mis inimene on ehitanud nagu tema enese liigutustest. Iga leiu-
tatud geniaalse mehhanismi kaudu on kohmakus ja kangus
muutunud vähem saatuslikuks neile, kes seda enda kasuks tarvi-
tavad.“ — Autor on veidi pessimistlik, arvates, et „ei ole mõeldav,
et võidakse saada kätte midagi otsustavat, põhjanevat suuna-
muutust soo arenemises nõnda, et spordi või mängu abil püütakse
tulla tagasi primitiivsemate liigutusvormide juurde. Võime rahul-
duda,“ ta jätkab, „liigutuste ilu otsimisega oma laevade juurest
ja vormide meeldivust meie inseneride kompositsioonest; ja meie
ise võime kahetsemata jätta küsimata, kuidas näeme ise välja.“
Igal juhul on sihiteadlik harjutamine ainus abinõu västi valitse-
tud närvide- ja lihastetöö arendamiseks, mis on kauni liikumise

elduseks. Lõpuks on ju liigutuste esteetiline mõju alati seesmiste hingeliigutuste avalduseks. Kujutlusvõimetu, lame, hingetu inimene ei saa veetlevalt liikuda ka tehniliselt hästi harjutatuna. On vist ilma pikema jututa selge, et koolivõimlemises, samuti nagu ei mingis võimlemises, ei või tulla kõne alla mingid erilised veetluseharjutused, kuna vaid loomulik, otstarbekohane liikumine, mis sooritatud rõõmuga, on iseenesest veetlev. Mis puutub eriti kasvavavasse tüdrukuisse, siis neis lapse iseteadvusetu meeldivus vähehaaval muutub nn. murdeea kohmakuseks. See johtub suurel määral sellest, et võrdlemisi kiiresti sündiv muutus keha mehhaanilisis suhteis teeb närvikava kõrvutamise-kohanemisevõime uuele olukorrale liikumises ebakindlamaks. Sellesse kohmakusse peab kehakasvatuseõpetaja suhtuma peenetundlikkusega, sest selles eas tunnevad tüdrukud siiski mingit ideaalset vaimustust õigel viisil neile kohandatud võimlemise vastu ja see kannustab neid pingutama kauni liikumise saavutamiseks, kuigi tahtejõud selles eas väga kiiresti üles ütleb ja hoolimatus ning lõtvus vajutavad oma pitseri kõigele liikumisele.

Mis puutub sellesse küsimusse, millised liigutused on ilusad, millised inetud, siis satutakse tüliküsimusele, mille üle eri koolkonnad on alati vaielnud. Harjutusliigutuses mingi määratud eesmärgi saavutamiseks tihti ollakse sunnitud tarvitama asendeid ja liigutusi, mida nii võttes võiks pidada inetuiks. Teatud tuge ilusaina mõeldud liigutuste kombineerimisel võidakse saada vist helteenide liikumisviisidest, mis on saadud kätte uurides kreeka skulptuurteoseis esinevaid asendeid ja poose. Seda tööd on teinud praegusaja kehakultuuri esimene teerajaja, prantslane François Delsarte. Kõigis kreeka skulptuurides valitseb nn. harmoonilise asendi seadus. Siis nii näiteks seistes keha puhkab, olles toetatud ühele jalale, kuna teine, nn. puhkejalg, on põlvest veidi paindunud ja varvas puudutab maad. Puusad on veidi lükkunud toejala poole, keha puhkejala suunas ja pea on samuti kergelt paindunud tugijala poole. Harmoonilise asendi ilu saladus on nii siis spiraalitaolises jooneilus, mis sel kombel tekib, ja harmoonilise asendi tekkimine eeldab nelja seika, nim.: kõigist vormivigadest vaba keha, peent lihastejõu tarvitamist, puusa liikuvust ning valitsemist ja eriti tundlikku tasakaalumeelt. Teine seadus, mida kreeklased taotlesid kõigis oma liigutuses, oli nn. vastuliigutuste seadus. Selle all mõistetakse kehaosade liikumist üksteise poole ja üksteisest eemale, kontrastina paralleel-liigutusele, millede puhul kaht kehaosa liigutatakse samas suunas. Vastuliikumise seadus teeb liikumise mitmekülgseks ja vahelduvaks ja seda võib iga võimlemisejuhataja kohandada oma liigutustele. Näiteks ilmneb käimises vastuliikumise seadus selles, et vasaku jala liikudes ette vasak käsi liigub taha ja parem käsi ettepoole, ja kui kehas ei ole võltsi pingutust, siis keha pöördub veidi esimese jala poole, kui see puudutab maad. Selle seaduse järgi sooritatakse näit. keha-

painutused, olgu siis kõnes painutus taha, kõrvale või ette, alati sellest jalast eemale, millel asub keharaskus. Edasi, taha või kõrvale siirdudes liiguvad käed selle seaduse järgi alati vastupidises suunas, kui kuhu liikumine sünnib. Ühepoolset kätt ja jalga ei sirutata kunagi samas suunas, vaid alati üksteisest eemale. Samuti liiguvad pea ja käed vastupidises suunas.

Nagu siit minu laialivalguvaist seletustist on võidud tähele panna, on meie tütarlaste võimlemine praegusajal ilmselt areemas uutele, praegu veel kindlakskujunemata vormidele. Võimlemisõpetus on praegu niimõnelgi pool katsetamiseloomu kandev. Loodetavasti jõuame ühise töö abil ühtlusele ja selgele metoodile uute põhimõtete najal, sest see on siiski koolivõimlemise edu tingimuseks.

Mis puutub tütarlaste spordisse, siis see on teine sama lai küsimus, mis võibki jääda ootama mõnd uut koosolekut.

*

Loengu lõppedes vaadati sama õpetaja näitetundi võimlemises, millest selgus, et Soomes pannakse eriti rõhku tütarlaste plastilistele harjutustele.

Pärast loengut oli retk Kõrgesaare loomaaeda.

Õhtul kell 21 olid Eesti õpetajad palutud Soome ametikaaslaste poolt ühisele koosviibimisele kohvikus „Elanto“, kus lauldi ühislaule, kuulati vastastikuseid tervituskõnesid, deklamatsioone, soolo- ja Eesti õpetajate koorilaulu E. M e s i ä i s e juhatusel.

Neljas päev, 21. juunil.

Enne lõunat kuulati H. R a j a m a a soomekeelset ettekannet: „Kirjand Eesti algkoolis“ ja Soome haridusnõuniku A. S a l m e l a eestikeelset loengut teemal: „Soome rahvakooli-valitsuse arenemisest“*.

Viimaseks oli J. R u m m o soomekeelne loeng: „Eesti õpetajate organisatsioonidest“.

Selle järele tutvuti Eduskunna hoonega, surnuaia ja krematooriumiga.

Kell 16 algas lõppaktus pr. L. V e s t e r i s e hõimukõnega: „Mida võivad õpetajad teha kultuurilise ühistöö süvendamiseks hõimumaade vahel“ Kõneleja märkis muuseas järgmised võimalused: hõimurahva keele õppimine, vennasrahva pedagoogiliste ajakirjade lugemine ja kirjutamine nendes, soome keele õpetamine

* Seda referaati toimetusel ei läinud korda saada.

Eesti pedagoogilistes õppeasutistes, õpilaste kirjavahetus, hõimuaktused, naabermaade külastamine, eriti suvevaheajal jne.

Läbirääkimistel kiideti kõik need ettepanekud heaks ja võeti üksmeelselt vastu resolutsioon:

„Eesti-Soome õpetajatepäevade lõppkoosolek otsustab paluda mõlema vennasrahva valitsust hoolitseda selle eest, et mõlema maa õpetajate ettevalmistusasutistes võetaks vennasrahva keel sunduslikuks õppeaineks ja et kõigis koolides pühendataks erilist tähelepanu keelele, maateadusele ja ajaloole.“

Lõppkõne pidas ülemõpetaja E. A. Saarimaa, kes avaldas rõõmu selle üle, et need õpetajatepäevad on nii soojendavalt õnnestunud. Kõneleja ettepanekul hüüti kolmekordne „elagu“ Soome-Eesti ühistööle.

Vaba sõna ajal Joh. Käis seletas, kuidas tekkis esimeste ühiste Soome-Eesti õpetajatepäevade mõte ja kuidas see mõte teostus, märkides eriti E. A. Saarimaa ja A. Salmela energilist tööd Soomes päevade ettevalmistusel. Ka tähendas kõneleja, et esimestele ühistele õpetajatepäevadele peaksid võimalikult peatselt järgnema uued ühistööpäevad, nagu seda juba mitmelt poolt on rõhutatud. Loomulikult jääks „selle maha võti, kus tulakse kokku 2. Soome-Eesti õpetajatepäevadele, Soome ametikaaslaste kätte“.

Pärast lahkumistervitusi A. Salmelalt, A. Kuksilt ja J. Rumolt annetati vastastikuselt lilli neile, kes kõige rohkem olid vaeva näinud õpetajatepäevade korraldamisel, ja lauldi lõpuks ühiselt „Maamme“.

2. juunil lahkus osa Eesti õpetajaid laevaga Tallinna, kuna teised siirdusid mõnepäevasele matkale Soomes. Sadamas olid lahkujaid saatmas Soome-Eesti õpetajatepäevade toimkonna liikmed, eesotsas koolivalitsuse juhataja A. J. Tarjanne ja haridusnõurik A. Salmelaga, Soomlusliidu tegelasi ja õpetajaid.

Mälestuseks esimesest Soome-Eesti õpetajatepäevadest kõik Eesti õpetajad tõid Helsingist annetusena kaasa kena kogukese soomekeelseid raamatuid. Soome ametikaaslased, õpetajatepäevadest osavõtjad said väikese kingina „Kooliuuenduslase“ erinumbri.

**DUMAAD ARMASTAB,
KORVITAB OMAMAA KAUPA!**

**KES K
SEE TA**

A/S „KREENBALT“

järgmiste kodumaa tekstiilvabrik. müügikeskkoht ja
pealadu:

- BALTI PUUVILLA KETRAMISE
JA KUDUMISE VABRIKU A/S
- KREENHOLMI PUUVILLASAA-
DUSTE MANUFAKTUURI O/Ü
- SINDI TEKSTIILVABRIKUTE
ÜHISUS, END. VÖHRMANN JA POEG
- EESTI NIIDIVABRIKU ÜHISUS

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinn, Väike Roosikrantsi 3, kõnetr. 462-56.
Tellimishind: ühes kaasandega — aastas 4,75 krooni, ilma kaasandeta —
aastas kr. 4,—, poolaastas kr. 2,—, kaasanne eraldi kr. 1,50, üksiknumber 50
senti; „Õpetajate Lehe“ ja „Kasvatuse“ koos tellijaile kr. 3,50 aastas ja
kr. 1,75 poolaastas.

Vastutav toimetaja: **Enn Murdmaa.**

Väljaandja: **Eesti Õpetajate Liit.**

Eesti Ühistrükikoda, Tallinnas, Narva m. 27. 1935.

ETTETELLIMISED

Eesti ajaloo piltidele

Hinnaga kr. 30.— komplekt (12 pilti) kestavad
ainult kuni 15. septembrini

I-ses

sarjas ilmuvad:

- 1) Tare-küla, 2) Hiis, 3) Muinaslinna vallutamine, 4) Paala lahing, 5) Linna turg Rootsi ajal, 6) Loss ordu ajal, 7) Mõis ordu ajal, 8) Talutare sisemus, 9) Pulmad, 10) Ärkamisaja tegelasi, 11) Võnnu lahing, 12) Asutav kogu.

Esimestena ilmuvad nr. 2 ja 3, missugused HMS'i poolt heaks kiidetud, septembri keskpaigas.

Pildid on joonist. kunstnik A. JANSEN
ja kontrollinud professor MOORA

K. K.-Ü. „TÖÖKOOL“ Tallinnas,

Väike Roosikrantsi 3, telefon 462-56